

Läbipaistvus Eesti ajakirjanduses

Ragne Kõuts-Klemm

Raivo Suni

MTÜ Korruptsioonivaba Eesti projekt "Läbipaistvus Eesti ajakirjanduses"

Uuringu läbiviija: MTÜ Ajakirjanduse Uurimis- ja Koolituskeskus

Tallinn 2009

Väljaandja:
Justiitsministeerium
Tõnismägi 5a
15191 Tallinn
Telefon: 6 208 100
Faks: 6 208 109
e-post: info@just.ee

Kõik käesolevas materjalis esitatu on kaitstud autoriõigusega, mis kuulub justiitsministeeriumile. Väljaande tsiteerimine või refereerimine on lubatud üksnes juhul, kui viidatakse materjali autoritele. Ilma justiitsministeeriumi kirjaliku nõusolekuta ei ole väljaannet või selle osi lubatud mingil viisil publitseerida.

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE.....	4
MIDA KÄSITLETAKSE KORRUPTSIOONINA?	4
KORRUPTSIOONITAJU LAHKNEVUSED ERINEVAT TÜÜPI MEEDIA OSAS	5
KUIDAS MAANDADA KORRUPTSIOONIRISKI?	6
ETTEPANEKUD/SOOVITUSED AJAKIRJANIKULE KORRUPTSIOONIOHUST HOIDUMISEKS	8
SISSEJUHATUS	9
EESMÄRK.....	9
METOODIKA.....	9
1.1. SISUANALÜÜSI MEETODIST.....	11
1.2. 2008.A. KORRUPTSIOONIJUHTUMID	12
1.3. KORRUPTSIOONI TEEMAKAJASTUSE ÜLDPILT KOLMES VÄLJAANDES 2008.A.	14
1.3.1. Korruptsiooni määratlemisest.....	15
1.4. AJAKIRJANDUSE KORRUPTSIOON TRÜKIMEEDIA VEERGUDEL.....	17
2. INTERVJUUD AJAKIRJANIKE JA EKSPERTIDEGA	19
2.1 KASUTATUD UURIMISMEETOD JA INTERVJUEERITAVAD.....	19
2.2. INTERVJUEERITUD AJAKIRJANIKE KORRUPTSIOONIKÄSITLUSED	20
2.2.1. Mida mõistetakse korruptsioonina ajakirjaniku töös.....	20
2.2.2. Ajakirjanike isiklik kokkupuude korruptsiooniga	26
2.2.3. Teadmised teiste ajakirjanike kokkupuudetest korruptsiooniga	27
2.2.4. Korruptsioon avaliku huvi vs. kommertshuvi mõjuväljas.....	28
2.2.5. Milles nähakse korruptsiooniriski maandavaid mehhanisme ja hinnang neile	30
2.2.6. Üldhinnang Eesti meedia läbipaistvusele	32
2.2.7. Ajakirjanike soovitusel korruptsiooni ennetavateks lisategevusteks.....	34
2.3. EKSPERTIDE KÄSITLUSED KORRUPTSIOONIST	35
KOKKUVÕTE	38
LISA 1. AJAKIRJANDUS JA KORRUPTSIOON (SIMONA HABIČ)	40
LISA 2. SISUANALÜÜSI KODEERIMISJUHEND	56
LISA 3. KODEERITUD ARTIKLITE NIMEKIRI.....	57
LISA 4. INTERVJUUDE KAVAD AJAKIRJANIKELE JA EKSPERTIDELE.....	64

Lühikokkuvõte

“Ajakirjandus” ja “korruptsioon” haakuvad kahel tasandil. Esiteks, korruptsioonijuhtumeid kajastades kujundab ajakirjandus ühiskonna arusaamu ja hoiakuid korruptsioonist - ajakirjandus defineerib korruptsiooni olemuse. Selle määratluse järgi kujuneb ka ajakirjanike korruptiivsuse tajus.

Teisalt, kui lähtuda arusaamast, et korruptsioon tähendab kõige üldisemal tasemel avaliku võimu kuritarvitamist isiklikes huvides, ja et ajakirjandus on nn sümbolilise võimu kandja, siis ohustab korruptsioon ka ajakirjandust.

Rahvusvahelise korruptsioonivastase organisatsiooni Transparency International eksperdi Simona Habiči uurimus osutab sellele, et korruptsiooni tase on suurem seal, kus meediavabadus on pärsitud. Samuti on ohustatud need ühiskonnad, kus suhtumine korruptsiooni tervikuna on leebem – kus peetakse normiks huvide konflikte, kingituste tegemist ja teenete osutamist avalike hüvede arvelt jne (vt lisa 1).

Mida käsitletakse korruptsioonina?

Rääkides korruptsioonist ajakirjanduses, toovad ajakirjanikud ise välja neli tüüpsituatsiooni, mida käsitletakse korruptsioonina:

- 1) rolli- ja huvide konfliktid (ajakirjanik kajastab teemasid, kus tal on isiklik huvi – nt ajakirjanik osutab PR-teenust tutvusringkonnale, kajastab kallutatult börsiettevõtete tegemisi, milles omab aktsiaid jms);
- 2) ametiseisundi kuritarvitamine (näiteks kättemaks ajakirjanduses, ametipositsiooni esiletõstmise isiklike hüvede saamiseks – nt teatud teenuse kiiremaks saamiseks);
- 3) otsene sõltuvus allikast (haavatavamad on väikese initsiatiiviga ajakirjanikud, kel puuduvad ideed, kes on kergemini mõjutatavad teiste ideedest ja seega ka varjatud kavatsustest);
- 4) allikalt raha ja kingituste vastuvõtmine (kingituste puhul puudub ühtne arusaam, kus jookseb piir lubatu ja lubamatu vahel).

Ajakirjanike arvates ei ole korruptsioon ajakirjanduses teema, millega peaks kuidagi sügavamalt tegelema. Muud teemad – liigne pinnapealsus, ebaprofessionaalsus, lohakus jms – on olulisemad ja valusamad. Ajakirjanduse korruptsiooni käsitluse marginaalsusele viitab ka Eesti trükiajakirjanduse kvantitatiivne analüüs, mis näitas, et 2008. aastal kajastati vaid ühte juhtumit, mida võib käsitleda korruptsioonina. See puudutas reisifirmade poolt ajakirjanikele kinnimaksud reise.

Samas ei välistata, et Eestis tegutseb ka korruptiivseid (isiklikes huvides ajakirjandust ära kasutavaid) ajakirjanikke. Intervjuudes esitati ka mõningaid näiteid:

Minuga konkreetselt on üks firma aastal 96 või 97 hakanud rääkima, et... aga, et ... ilmselgelt olid neil mingitest teistest meediaväljaannetest need kogemused, et tuleb raha anda. Minu enda need kogemused olid isegi teist, ma ei mäleta, mis telejaamad toona üldse olid, vist olid TV3 ja Kanal 2 juba... nad nagu vihjasid sellele, et eks me siis tasume selle eest...(R8).

Mul tuli praegu meelde seoses korruptsiooniga lugu raadiost, millel on sapiseid märkusi olnud, küll mitte enam. Küllalt huvitav on olla raadiomehe nahas, kelle rollide vahel on pisike konflikt./.../ Ta on suure plaadifirma esindaja Eestis ja oleks üsna veider, kui ta selle plaadifirma toodangut ei tutvustaks spetsiaalselt, mida ta teeb. (R4)

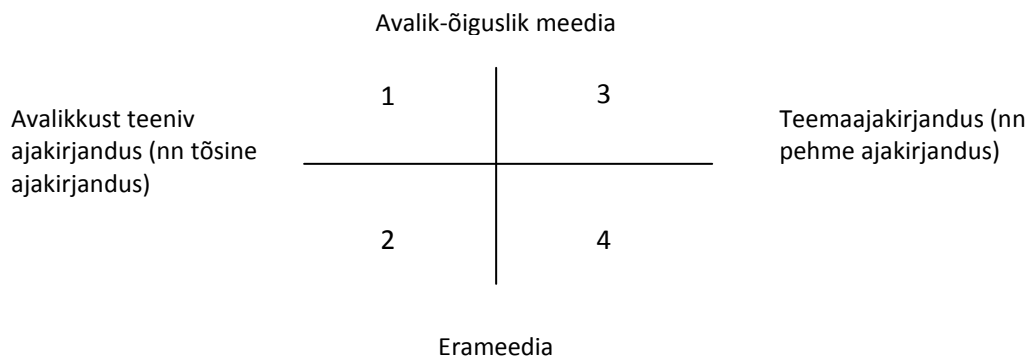
Oli üks juhus, kui me läksime ühe väiketootja juurde. Inimesega sai eelnevalt kokku lepitud. Esialgu oli ta kõhkleva seisukohal, lõpuks ütles – hea küll. Ja kui me jõudsime salvestusega poole peale, siis ta mingis situatsioonis plahvatas selle välja: “Issand jumal, mul ei ole teile selle eest küll maksta.” /.../ ühes erakanalis oli talle samamoodi peale pressitud. /.../ Kui ta oli kõik ära teinud, siis oli talle öeldud, et selle eest tuleb maksta 7000 krooni.(R1)

Ma ei tea, kas seal oli mingeid hüvesid taga. Küll oli seal soojamaareisidel käimist ja midagi sellist. Ma ei tea, kas seal liikus ka mingi konkreetne raha. Oli inimene, kes kirjutas ka majandusest, kel olid sõbrad ettevõtjad. Kui oli vaja, siis ta kirjutas nendest mingisuguse moosiloo. (R6)

Mitmel puhul leidis mainimist, et korruptiivsel ajakirjanikul on Eestis raske tegutseda - hämarad teod kipuvad välja tulema. Selliste ajakirjanike suhtes ollakse selgelt tõrjuvad, sest korruptiivne ajakirjanik heidab halba varju kogu toimetusele, miks mitte ka ajakirjanike professionile tervikuna.

Korruptsioonitaju lahknevused erinevat tüüpi meedia osas

Mõneti ootamatu on see, et ajakirjanike korruptsioonitaju on meediasüsteemi lõikes diferentseeritud. Taju erinevust võiks piltlikult kirjeldada alljärgneva maatriksi abil (vt joonis 1).



Joonis 1. Meediasüsteemi diferentseerumine omandisuhte ja eesmärkide osas.

Üks lahkjoon jookseb avalikkust teeniva ajakirjanduse (nn tõsine ajakirjandus) ja teemaajakirjanduse (nn pehme ajakirjandus) vahel. Avalikkust teeniva ajakirjanduse all on mõeldud ajakirjandust, mis tegeleb ühiskonna mõtestamisega (poliitika-, majandus-, sotsiaalajakirjandus jms).

Teemaajakirjanduse alla liigituvad eeskätt konkreetsetele huvigruppidele suunatud teemaväljaanded ja –saated (kokandus, mood, aiandus, jahindus jms). Selle osas tuli välja ka mitmeid näiteid, mille puhul võiks rääkida korruptsioonist (spordiajakirjanik kajastab võistlust, mida ta ise aitab korraldada; raadiotöötaja, kes on ühtlasi suure plaadifirma esindaja Eestis jms). Nende näidete suhtes oldi ettevaatlikud hinnangut andma. Küll aga ei peetud neid ohtlikuks.

Teine lahkjoon jookseb avalik-õigusliku ja erameedia vahel, kus just viimase osas peetakse enesestmõistetavaks, et raha mängib peamist rolli kogu ajakirjandusliku tegevuse suunamisel.

Maatriks peegeldab seda, kuivõrd tolerantsed on ajakirjanikud korruptsiooni suhtes erinevate meedialiikide lõikes:

1. Kõige sallimatamad ollakse avalik-õigusliku meedia uudiste ja ühiskonnasaadete toimetuse korrumpeerituse suhtes. ERRi tele- ja raadioreporteritelt eeldatakse kõige puhtamat käitumist, nende eksimused ajakirjanduseetika vastu on teravdatud tähelepanu all. Kõrged ootused rahvusringhäälingu ajakirjanike vastu on seotud ilmselt asjaoluga, et avalik-õiguslikku meediat rahastatakse avalikest vahenditest (Eestis riigieelarvest) ja selle konkreetseks ülesandeks on teenida avalikkuse huve.
2. Mõnevõrra pehmemalt suhtutakse erameedia tõsisesse ajakirjandusse. Eetilised nõudmised erameedia uudiste- ja ühiskonnareporteritele on niisama kõrged kui avaliku meedia puhul. Ootused on aga mõnevõrra väiksemad – erameedia puhul domineerib diskursus, et ajakirjandus toimib omanike teenistuses, mistõttu teemavalik on mõnevõrra kallutatud (suurem tähelepanu nn müüval materjalil; välditakse teemasid, mis võivad kahjustada omanike huve jms).

3. Avalik-õigusliku meedia teemajakirjanduselt (pms elustiilisaated) eeldatakse läbipaistvust ja korruptsioonivabadust – lubamatu on võtta saadete eest raha ja kingitusi, teha saateid isiklikes või lähedaste huvides. Kuid nagu teemaajakirjandust tervikuna, võetakse seda mõnevõrra tolerantsemalt. Teemaajakirjandust ei nähta üldjuhul ühiskondlike ja võimusuuhete mõjutajana.
4. Kõige tolerantsemalt suhtutakse erameedia erialaajakirjandusse, kus ei peeta probleemiks raha võtmist lugude eest (mis jõuab eetrisse ostetud loo või reklaamina markeerimata). Trükiajakirjanduses võiksime siia kõrvale tuua näiteid üha enam levivatest vahelehtedest, mida toodavad Publishing House, Mediaplanet jt. Seda tüüpi ajakirjandust ei peeta tihtipeale ajakirjanduseks.

Korruptsioonitaju erinevus meediasüsteemi erinevate osade suhtes kannab endas mitmeid ohte. Võib oletada, et suur osa auditooriumist ei tee sedavõrd selget vahet ühe või teise meediatüübi vahel, mistõttu erameedia teemaajakirjanduse (elustiiliväljaannete ja -saadete) standardid mõjutavad auditooriumi suhtumist ka tõsisemasse ajakirjandusse (nt kui on teada, et raha eest on võimalik osta lugusid elustiili ajakirjadesse, tekib arvamus, et raha eest on võimalik osta lugusid ka uudiste ja arvamuste lehekülgedele).

Teine oht seondub asjaoluga, et markeerimata või nõrgalt markeeritud reklaamtekstid on sageli segunenud kriitilise ajakirjandusega, mistõttu auditooriumil on raske teha vahet ajakirjandusliku ja mitte-ajakirjandusliku sisu vahel. Nii nähakse tihtipeale kinnimastud vahelehti ja saateid osana toimetuskultuurist materjalist ja vahelehtede kallutatud tekste osana väljaande kallutatusest.

Intervjuude põhjal jääb mulje, et ringhäälingus (eeskätt TVs) on korruptsioonirisk suurem. Suur auditoorium, võimalus end näidata (ja paista seeläbi veenvam, mõjusam) – kõik see muudab televisiooni atraktiivsemaks igasuguste varjatud tehingute pinnaseks (vt nt seda, kuidas kaasati spordiajakirjanik võistluste korraldustoimkonda, et saada üritusele regulaarne meediapind).

Tähelepanuväärne on see, et ajakirjanikud tajuvad korruptsiooniriski suurenemist majanduskriisi tingimustes. Eriti ohustatuks peetakse kasumile orienteeritud erameediat. Korruptsioonioht väljendub kolmel tasandil:

- a) toimetused on suuremal määral valmis minema kompromissidele maksulise ja kallutatud teabe avaldamisel (tasulised lehed ja vahelehed jms);
- b) võib tekkida olukordi, kus ajakirjanikud on oma töökoha säilitamiseks sunnitud täitma toimetajapoolseid (korruptiivse olemusega) "tellimusi";
- c) palgakärpe läbi elanud ajakirjanikud on valmis isikliku heaolu suurendamiseks teenima lisaraha tellimuslugusid kirjutades.

Kuidas maandada korruptsiooniriski?

Intervjuude käigus osutasid ajakirjanikud ja meediaekspertid mitmetele meetmetele, mis võiksid maandada ajakirjanduse korruptsiooniriski.

1. Kvaliteetne meediaharidus. Korruptsiooni suudavad tõrjuda haritud ja eetilised meediajuhid/toimetajad, kes väldivad rollikonflikte ja ajakirjandusliku võimu kuritarvitamist. Samuti suudavad nad tuvastada ja tõrjuda teiste ajakirjanike rollikonflikte.
2. Seminarid ja koolitused, kus arutleda korruptsiooni olemuse, põhjuste ja ohtude üle. Seminaride ja koolituste käigus peaks välja kujunema normid, mis aitavad ajakirjanikel oma tegevuses vältida korruptsiooni mõistes piiripealseid juhtumeid. Eraldi tuleks tähelepanu pöörata kolmele teemade ringile:
 - a. millistel puhkudel teenib isiklike sidemete ja suhete kasutamine avalikkuse huve, millal on tegemist erahuviga;
 - b. kus ja millal tekivad ajakirjanduses rollikonfliktid, kuidas vältida rollikonflikte;
 - c. kus jookseb piir lubatud ja lubamatute kingituste vahel;

3. Auditooriumi teadlikkuse suurendamine. Laialdasem meediakriitika ja teavitustöö ühiskonnas, ajakirjanduse olemuse ja tegevuse valgustamine (teadvustada, et lugusid ei ole võimalik osta; raha pakkumine ajakirjanikule on taunimisväärne jms).
4. Toimetusesisesed reeglistikud. Esile tõsteti *Äripäeva* eetikakoodeksit, mille võib leida aadressil <http://www.bonnierbusinesspress.com/ee/?id=10611>. Taoline koodeks täpsustaks ja täiendaks Eesti ajakirjanduseetika koodeksit.
5. Tauniva suhtumise selge väljendamine korruptiivse käitumise suhtes. Ajakirjanduse usaldusvärsuse huvides on see, kui ilmsiks tulnud ajakirjanduse korruptsiooni juhtumid leiavad laialdasemat kõlapinda.
6. Meediaeetika nõustaja või ombudsmani koha loomine Eesti Ajakirjanike Liidu või Eesti Ajalehtede Liidu juures, kes aitaks ajakirjanikke keeruliste valikute puhul (küsimus pigem professionaalsetes valikutes, kuidas kajastada keerulisi teemasid tasakaalustatult ja asjakohaselt).
7. Huvide deklareerimine ajakirjanduslikes materjalides. Kui tegemist on lugudega, kus võib tekkida rollikonflikt ajakirjaniku kui kajastaja ja ajakirjaniku kui loo tegelase vahel - nt aktsionärist börsiülevaate kirjutaja; oma sugulaste ja tuttavate tegemiste kajastamine avalikkuse huvides jms - tõstaks ajakirjanduse usaldusvärsust see, kui ajakirjanik kirjutab loos välja oma seose teema ja tegelaskonnaga.
8. Hea palk. Inimest, kes saab korraliku palka, on raskem kallutada korruptsioonile.
9. Hea toimetuse sisekliima. Kui ajakirjanik tunneb end toimetuses meeskonna liikmena, vajalikuna, motiveerituna, siis on teda raskem kallutada korruptsioonile.

Ettepanekud/soovitused ajakirjanikule korrupsiooniohust hoidumiseks

1. Ajakirjanik ei kajasta üldjuhul oma lähedaste, sõprade ja tuttavate tegemisi;
2. Juhul kui lähedaste, sõprade ja tuttavate tegemiste kajastamine on möödapääsmatu (teenib avalikkuse huve ja võimaldab hankida olulist ja eksklusiivset teavet, mida teisel ajakirjanikul on võimatu või raske saada), tuleb loo juures avaldada oma seotus lähedaste ja tuttavatega;
3. Ajakirjanik ei kajasta üldjuhul asutuste, ettevõtete tegemisi ja üritusi, kus töötavad või millega on lähedalt seotud tema pereliikmed ja lähisugulased;
4. Ajakirjanik teavitab toimetuse juhti oma kuuluvusest MTÜ-desse (sh poliitilised ühendused), tulundusühendustesse ja teistesse organisatsioonidesse.
5. Ajakirjanik ei kajasta üldjuhul ettevõtete, organisatsioonide, ürituste jms tegevust, millega ollakse lähedalt seotud või milles omatakse osalust (nt ollakse aktsionär või osanik mõnes ettevõttes);
6. Juhul kui ajakirjanikule lähedase organisatsiooni, ettevõtte, ürituse jms tegemiste kajastamine on möödapääsmatu (teenib avalikkuse huve ja võimaldab hankida olulist ja eksklusiivset teavet, mida teisel ajakirjanikul on võimatu või raske saada), tuleb loo juures ära näidata oma seotus kajastatava organisatsiooni, ettevõtte või üritusega;
7. Ajakirjanik ei kirjuta reklaamtekste. Samuti ei tee ajakirjanik üldjuhul kaastööd teiste organisatsioonide, ettevõtete, asutuste infolehtedesse, brošüüridesse, aruannetesse, toimetistesse jms. Ka ei kirjuta ajakirjanik pressiteateid;
8. Ajakirjanik ei astu üles teiste organisatsioonide/ettevõtete/asutuste reklaamides. Ka ei astu ajakirjanik reeglina üles teiste organisatsioonide/ettevõtete/asutuste poolt korraldatud kommertsürituste moderaatorina (ürituse juhina);
9. Ajakirjanik peab enne loo kirjutamist ja avaldamist veenduma, et teemapüstituse näol ei ole tegemist kellegi erahuvidest ajendatud, varjatud nn ettesöödetud materjaliga, milles puudub avalik huvi;
10. Ajakirjanikul on kohustus võimalikel korrupsioonikahtlusega juhtudel konsulteerida toimetaja/peatoimetajaga või sõltumatu eksperdiga (nt ajakirjanduseetika nõunikuga);
11. Ajakirjanikul on õigus keelduda teema kajastamisest, mille puhul ta kahtlustab enda või oma toimetuse/väljaande rollikonflikti või korrupsiooniohtu;
12. Ajakirjanik ei võta allikalt ega allikaga seotud organisatsioonilt, ettevõttelt ja/või asutuselt vastu kingitusi, raha ega soodustusi (lubatud on vastu võtta nt mõne ettevõtte, asutuse või organisatsiooni logoga väheväärtuslikke meeneid);
13. Saabunud kingitused, mis on tõlgendatavad korruptiivse tuluna ja võivad endaga kaasa tuua korruptiivseid suhteid, tuleb koheselt tagastada kingituse teinud isikule/ettevõttele/organisatsioonile;
14. Ajakirjanik ei reisi, ööbi ega toitu reeglina allika või allikaga seotud organisatsiooni, ettevõtte või asutuse kulul. Teisiti võib käsitleda rahvusvahelisi organisatsioone ja mittekommertslikke ettevõtmisi;
15. Ajakirjanik ei kasuta oma nime ega ajakirjaniku staatust isiklike hüvede ega teenuste saamiseks/soetamiseks/ostmiseks;
16. Keelatud on oma nime ja staatuse kasutamine ähvardamiseks ja väljapressimiseks (nt ähvardatakse loo avaldamisega, kui teine osapool ei käitu vastavalt ajakirjaniku ootustele).

Sissejuhatus

Viimastel aastatel on näha, et Eestis on hakatud rohkem tähelepanu pöörama korruptsiooniprobleemile ning ajakirjandus toob sagedamini esile ametiseisundi kuritarvitamise juhtumeid riigi- ja kohalike omavalitsuste ametnike poolt. Vähem on teadvustatud korruptsiooniprobleeme muude subjektide, sh massimeedia enese puhul.

Üldist meediapilti vaadates on selge, et korruptsioon massimeedias ei ole laialdaseks avalikkuses diskuteeritud teemaks. Ühelt poolt võib olla selle põhjuseks asjaolu, et korruptsioon ei ole massimeedias probleemiks või seda ei teadvustata. Teiselt poolt võib olla selle taga ka see, et teema tõstatamisest ei ole huvitatud ükski osapool ning kuna ajakirjanikud ise suunavad avalikkusesse jõudvat infovoogu, on neil ka suurem võimalus vältida korruptsiooni teemakstulekut.

Korruptsiooniteema tundlikust iseloomust lähtuvalt tuleb massimeediaga seonduvaid võimalikke korruptsiooniohte käsitleda eraldiseisvas spetsiifilises uuringus. Massimeedia puhul on korruptsiooniküsimuse määratlemine keerulisem kui näiteks ametnikkonna puhul – see seostub nii ajakirjanduse eetika, eneseregulatsiooni mehhanismide kui ka reklaami ja varjatud reklaami teemadega. Seejuures kehtivad korruptsioonist rääkimisel erinevad kriteeriumid avalik-õigusliku ja eraõigusliku massimeedia jaoks ning erinevad on need ka erinevatele sihtrühmadele suunatud väljaannete jaoks.

Korruptsioonivõimalusest saame rääkida üsna üheselt nende massimeedia kanalite puhul, mis on deklareerinud oma toimimispõhimõttena avaliku huvi teenimise (avalik-õiguslik televisioon ja raadiokanalid, üleriigilised kvaliteetpäevalehed ja maakonnalehed, valla- ja linnalehed). Kust läheb aga piir kommertsmeedia puhul eetilise ja ebaeetilise käitumise vahel, on juba keerulisem küsimus. Muuhulgas püüab käesolev uuring anda sellele küsimusele vastuse.

Eesmärk

Käesoleva uuringu eesmärk on esmalt määratleda, milles seisneb korruptsioon massimeedias (sh erinevate kanalite puhul) ja seejärel pakkuda selle ennetamiseks lahendusi ja tegutsemisjuhiseid.

Uuringu tulemusena vastatakse küsimustele:

1. millised on levinuimad korruptsioonivormid ajakirjanduses (üldiselt);
2. millised korruptsiooniohud on Eesti ajakirjanduses (näited ja põhjendused);
3. millised korruptsioonivormid esinevad ja kuidas avaldub huvide konflikt Eesti ajakirjanduses (kirjutavas pressis, televisioonis, raadios);
4. mida on Eesti ajakirjandusväljaanded teinud selleks, et maandada korruptsiooniohtu, järgida head ajakirjandustava ja ajakirjanduseetikat,

Lisaks vastustele püüab uuring välja pakkuda mõned soovitusel/ettepanekud, vältimaks korruptsioonijuhte ja –süüdistusi ajakirjanduses. Soovitused ja ettepanekud on avatud edasiseks diskussiooniks koolitustel ja seminaridel.

Metoodika

Uuring viidi läbi kolmes osas: trükimeedia sisuanalüüs, ekspertintervjuud ja intervjuud ajakirjanikega.

Trükimeedia kombineeritud sisuanalüüs viidi läbi eesmärgiga selgitada välja, milliseid juhtumeid määratleb ajakirjandus korruptsioonina. Sisuanalüüsi väljatöötamisel lähtuti eeldusest, et ajakirjanduses esile tulev arusaam korruptsioonist on üldiselt omane ka ajakirjanikele endile – kui meedias endas ei problematiseerita ajakirjanike korruptsiooni, siis on väheusutav, et seda tehakse ajakirjanike endi hulgas.

Semistruktureeritud ekspertintervjuud viidi läbi kahe Pressinõukogu ja Avaliku Sõna Nõukogu pikaajalise liikmega, kes on pidanud lahendama ajakirjanduse eetikaga seotud kaebusi (sh juhtumeid,

kus ajakirjandus on sattunud huvide konflikti või käitunud korruptiivselt). Ekspertintervjuude eesmärk oli saada üldhinnang Eesti meedia läbipaistvusele, kaardistada esilekerkinud korruptsioonijuhtumeid ning hinnata senise regulatsiooni ja eneseregulatsiooni tõhusust korruptiivse käitumise ärahoidmiseks.

Semistruktureeritud intervjuud tegevajakirjanike ja toimetajatega viidi läbi eesmärgiga analüüsida ajakirjanike ja toimetajate töös ette tulnud ja võimalikke korruptsioonijuhtumeid. Üldisemalt saadakse siit ülevaade ajakirjanike korruptsioonitajust ning samuti hinnangud korruptsiooni tõkestavate meetmete tõhususele. Põhjaliku suulise intervjuu käigus intervjueeriti 9 tegevajakirjanikku erinevatest kanalitest. Intervjueeritavad valiti põhimõttel, et esindatud oleksid 1) avalik-õiguslikud kanalid, 2) trükimeedia, raadio ja televisioon, 3) eesti- ja venekeelne meedia ning 4) nii üleriigilise kui ka kohaliku tasandi meedia.

Intervjuude kavandamisel lähtuti avaliku arvamuse kujunemise 'vaikuse spiraali' kontseptsioonist (Noelle-Neumann), mis keskendub eeskätt korruptsioonitajule ajakirjanikkonnas – ajakirjanikke ja toimetajaid käsitleti kui oma valdkonna eksperte, kellega läbiviidavas intervjuus tematiseeriti muuhulgas ka teiste ajakirjanike kogemusi korruptsiooniga seoses. Intervjuude läbiviimisel räägiti pigem meedia läbipaistvusest, et vältida emotsionaalselt tugevalt laetud korruptsiooni mõiste ja uurijahinnangute mõju vastustele.

Uurimus on üles ehitatud kahes osas. Esimeses osas tutvustatakse ajalehtede sisuanalüüsi ning teises ajakirjanike ja ekspertidega läbiviidud intervjuude tulemusi. Mõlema osa juhatab sisse põhjalik ülevaade kasutatud uuringumetoodikast. Analüüs lõppeb kokkuvõtte ja lisadega. Lisades on ära toodud Transparency Internationali väliseksperti Simona Habiči artikkel ajakirjanduse ja korruptsiooni seostest rahvusvahelises kontekstis, sisuanalüüsi kodeerimisjuhend ja kodeeritud artiklite nimekiri, intervjuude juhend ja intervjuude lahtikirjutused.

Uuringu viisid läbi ja aruande koostasid MTÜ Ajakirjanduse Uurimis- ja Koolituskeskuse liikmed Tartu Ülikooli meediauuringute lektor Ragne Kõuts (M.A) ja Eesti Rahvusringhäälingu uuringukeskuse juhataja Raivo Suni (M.A.). Intervjuusid aitas teha Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudi üliõpilane Ott Raidla. Uuring viidi läbi MTÜ Korruptsioonivaba Eesti projekti "Läbipaistvus Eesti ajakirjanduses" raames.

1. Korruptsiooni meediakajastus: ajalehtede sisuanalüüs

Korruptsiooni võib määratleda rahvusvaheliselt aktsepteeritud definitsiooni järgi kui võimu väärkasutamist isikliku kasu saamiseks avalike huvide arvel. Jüri Saar eristab korruptsiooni kolmel tasandil, mille nõraskusaste kasvab osalevate isikute staatuse ja võimu omamisest lähtuvalt:

Madalaima tasandi korruptiivsus avaldub ametnike ja kodanike igapäevases suhtlemises (nt ametnik võtab altkäemaksu). Järgmise taseme korruptsioonist võib rääkida siis, kui riiklike (avalike) institutsioonide esindajad kasutavad avalikke vahendeid isiklikel eesmärkidel. Kõige kõrgema taseme korruptsioon seisneb riiklike institutsioonide allutamises korruptiivsetele võrgustikele (nn riigi pantvangistamine, ülevõtmine korruptantide poolt). Just kõrgtasemel korruptsiooni loetakse kõige ohtlikumaks, sest selle kaudu määratakse laiemas mõttes inimeste ja riigi vahekord. (Jüri Saar „Korruptiivsetest võrgustikest Eestis“, 10.03.08 Postimees)

Sellest johtuvalt on mõtet korruptsioonijuhtumeid otsida sealt, kus esineb võimu omajaid, st eelkõige poliitikast, aga ka majandusest kui rahavõimu kandjast, ning meediast kui sümboolse võimu peamisest kandjast ja kujundajast. Poliitika puhul hoitakse demokraatlikus ühiskonnas üldjuhul silm peal sellel, kuidas võimu kasutatakse, kuid majanduse ja massimeedia toimimisse on siiani avalikkus sekkunud mõnevõrra vähem. Samas, selleks et massimeedia saaks efektiivselt täita oma rolli avalikkuse kujundajana ja mõjutajana, peavad ka ajakirjanduse enda toimimise põhimõtted olema läbipaistvad. Seal aga, kus need ei ole läbipaistvad, tekivad võimalused korruptsiooniks.

Massimeedia roll ühiskonnas korruptsiooniprobleemide teadvustamisel on äärmiselt oluline. Võib koguni väita, et demokraatlikus ühiskonnas langevad üsna üks-üheselt kokku massimeediast saadav pilt korruptsioonist ja korruptsiooni tajumine elanikkonnas. Seetõttu on vajalik teada, kuidas massimeedia korruptsiooni käsitleb.

Andmaks ülevaadet sellest, kuidas eestikeelne trükimeedia käsitleb korruptsiooni, viidi läbi kolme ajalehe trükis ilmunud materjalide analüüs. Meediakäsitluse analüüsi eelduseks oli seisukoht, et ajakirjanike ja toimetajate arusaam korruptsioonist ühtib suuresti sellega, millisest korruptsioonist ja kuidas nad kirjutavad. Seega eeldati, et kui trükimeedias ei tematiseerita ajakirjanduse enda korruptsioonijuhtumeid nagu nt kinnimakstud artiklid, varjatud reklaam, poliitiline tellimustöö, või ka tele- ja raadiotegemises esilekerkivaid võimalusi korruptsiooniks, siis ei tajuta ka ajakirjanike enda hulgas korruptsiooni probleemina.

Järgnevalt antaksegi ülevaade trükimeedia sisuanalüüsist, mille tulemusena selgub, milliste valdkondadega seoses korruptsioonist räägitakse, kuidas sellest räägitakse ning kui tegemist on meedia läbipaistmatusega, siis mida selle puhul välja tuuakse.

1.1. Sisuanalüüsi meetodist

Analüüsi olid haaratud kolm trükiväljaannet: *Postimees*, *Äripäev* ja *Eesti Ekspress* (edaspidi kasutatakse vastavalt lühendeid PM, ÄP ja EE). *Postimehe* kui Eesti suurima üleriigilise päevalehe analüüs annab ülevaate laiadele lugejahulkadele mõeldud arvamustespektrist. *Äripäeva* puhul võiks eeldada, et majandusnimestele suunatud nišiväljaandena kajastab see väljaanne korruptsiooniteemat spetsiifilisemalt ning teravamalt ja seda põhjusel, et just ettevõtja huvides võiks olla kõigile ühtsete reeglite alusel toimiv poliitiline-majanduslik keskkond. *Eesti Ekspress* on võetud valimisse kui uuriva ajakirjanduse lipulaev ja Eesti mõjukaim nädalaleht.

Analüüsitavaks perioodiks valiti üks aasta (01.01.-31.12.2008), mis on piisav selleks, et saada ülevaadet korruptsiooniteema kajastamise peamistest iseloomulikest joontest. 2008. aasta on ilmekaas selles osas, et kogu meedias teadvustatakse probleemid majanduse kriitilise seisuga Eestis ja maailmas üldisemalt ning senine valdavalt positiivne suhtumine Eesti elu edenemisse asendub just vaadeldava aasta jooksul kriisist rääkimisega. See tähendab, et avalikkuses peaks olema teravamalt luubi alla võetud igasugune raha liikumine ning selle ebaõiglane või ebaõige kasutamine ja jaotamine.

Korruptsiooniteemaliste artiklite leidmiseks lapati läbi kõigi kolme väljaande paberlehed ning otsiti artikleid, mille sisus esinesid märksõnad korruptsioon, altkäemaks, pistis, ametiseisundi kuritarvitamine, ajakirjanduse sõltumatus/sõltuvus. Kuna analüüs peab andma ülevaate korruptsioonist Eestis, eemaldati leitud artiklite hulgast need, milles käsitleti korruptsiooni mõnes teises riigis või piirkonnas (nt Sergei Stadnikovi rahvusvahelisi suhteid analüüsiv artikkel „Hiina kui supervõimu probleemidest“, kus toodi välja, et „Hiinas on probleemiks korruptsioon ja nepotism“, EE 28.07.08). Eelkõige sel põhjusel vähenes oluliselt *Postimehest* analüüsi võetud artiklite hulk, sest võrreldes teiste väljaannetega kajastab *Postimees* väga palju korruptsioonijuhtumeid teistes riikides. Analüüsist jäid välja ka sellised artiklid, milles esines otsingumärksõna vaid ühekordse sõnana, ilma et ülejäänud artiklis oleks korruptsiooni teemat pikemalt lahatud. Korruptsiooniteemalistena ei käsitletud ka artikleid, kus räägiti muudest majanduskuritegudest, nt kartellilepetest, maksupettustest ja nendega seotud kohtuasjadest.

Artikleid otsiti ainult nimetatud kolme väljaande põhilehtedest, temaatilised lisa- või vahelehed jäeti läbi vaatamata. Artikleid ei otsitud *Postimehe* lisa- ja vahelehtedest ak arvamus kultuur, Tallinn, Tartu Postimees, Raamat, Tarbija24; *Äripäeva* lisa- ja vahelehtedest Ehitus, Puhkepäev, Kinnisvara jne.). *Eesti Ekspressi* puhul loeti põhileheks kõik igal nädalal ilmuvad *Eesti Ekspressi* põhiosad.

Kuna ajakirjanduse sisuanalüüsi eesmärgiks on anda üldine pilt korruptsioonikäsitlest meedias ja meedia korruptsiooni kui teema kohast selle hulgas, analüüsitakse valitud artikleid järgmiste aspektide lõikes:

- Millal on teemakajastus intensiivsem, milliste sündmustega seoses;
- Kes on korruptsiooniteemaliste artiklite autorid;
- Millises valdkonnas kerkib korruptsioon esile (poliitika, ametkondade tegevus, ettevõtlus ja äri, õigussüsteem, meedia);
- Milles korruptsioon seisneb, kuidas seda defineeritakse (ametiseisundi kuritarvitamine, altkäemaksu andmine ja võtmine, onupojapoliitika, jms.);
- Millised subjektid on korruptsiooni segatud (poliitikud, riigi- ja kohaliku omavalitsuse ametnikud, ettevõtjad, politseinikud, kohtunikud, advokaadid, kohtutäiturid, ajakirjanikud, jne.);
- Millises Eesti piirkonnas korruptsiooni esineb;
- Millistest ajakirjanduse korruptsiooni juhtumitest juttu tehakse.

Detailselt on sisuanalüüsis kasutatud kategooriad loetletud lisas esitatud kodeerimisjuhendis (vt lisa 2).

Kuna ajakirjanduse sisuanalüüsi esimeseks eesmärgiks on hinnata korruptsioonikäsitle üldist pilti avalikkuses, antakse esmalt lühülevaade igat tüüpi juhtumitest, mis tulid aasta jooksul leheveergudel korruptsioonina teemaks. Üldise korruptsioonikajastuse pildi kaudu saab teha sissevaate ka meedia enda käsitlest korruptsioonist meedias.

1.2. 2008.a. korruptsioonijuhtumid

Järgnevalt antakse ülevaade 2008.a. avalikkusesse jõudnud ametiseisundi kuritarvitamise juhtumitest.

Enamasti toimusid need riigijuhtimise ja äri omavahelise läbipõimimise tulemusena, kus mõlema valdkonna esindajad osutasid vastastikku kasulikke teeneid. Poliitikud või riigiametnikud said sellisel juhul ärimehele või ettevõttele soodsa otsuse eest raha (alkäemaksu) või muid kingitusi (nt soodushinnaga korteri/maja). Soodne otsus võis seisneda riigihankel eeliste andmises, teatud lubade väljastamises, ettevõtte kasuks otsustamises teatud valikuprotseduurides jms. Aasta kõige rohkem räägitud juhtumid on siin Villu Reiljani maadevahetuse tehingud ja Merko Ehituse juhtum. Merko Ehitus oli meedia huviorbiidis ka seoses Lätis toimunud suure riigihankega, millelt ehitusettevõtte Läti tütarfirma väidetavalt Eesti korruptsioonisüüdistuste tõttu tagasi lükati.

Teine suurem rühm korruptsioonijuhtumeid on iseloomulikud vaid poliitikutele, riigiametnikele ja riigiasutuste juhtidele, kes on kasutanud oma võimupositsiooni selleks, et luua soodsamaid tingimusi oma lähikondsetele ja mõttekaaslastele: sugulaste ja sõprade aitamine võimupositsioonidele või tulusatesse ametitesse, väga odava hinnaga neile mingite ettevõtete, aktsiate vms. hankimine, jms. Neid juhtumeid tuuakse välja oluliselt harvem kui selgeid poliitika ja ärihuvide läbipõimimise juhtumeid: nt Villu Reiljani advokaat Tarmo Sild sai väga odavalt osaluse äriettevõttes; Tartu Ülikooli haldusdirektor Riho Illak hangeldab ülikooli varaga, Pärnu päästeametnike uut depood ehitab päästeameti juhi sõbra firma, jne.. Mõnes mõttes sarnane problemaatika on esile kerkinud ka eraettevõtjatest kohtuäiturite kinnisvaretehingute puhul, kes on kasutanud neile kätetulnud infot isikliku kasu saamise eesmärgil.

Kolmas rühm korruptsioonijuhtumeid on väiksemamahulised altkäemaksujuhtumid: piirivalvurite, liikluspolitseinike või ülevaatuspunktide töötajate rahavõtmised.

2008.a. jõudsid avalikkusesse järgmised juhtumid, mida määratleti korruptsioonina:

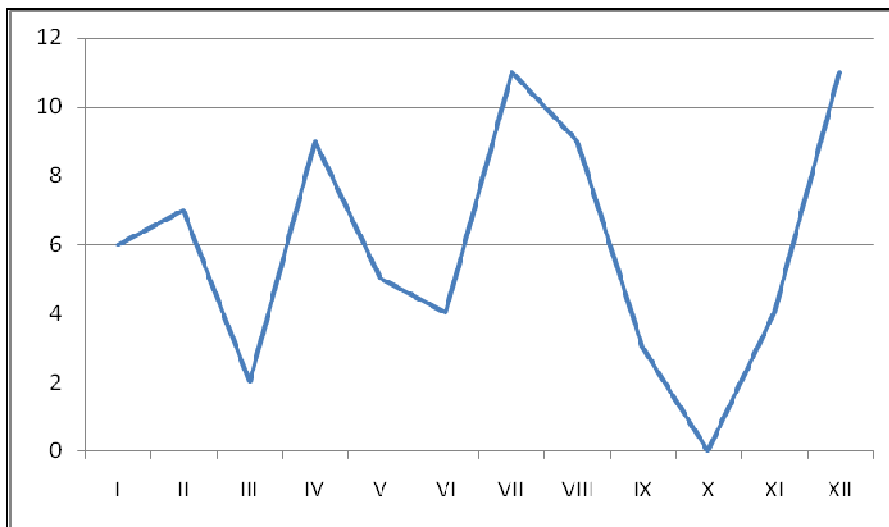
- Jaanuaris pidas kapo kinni Esmar Ehituse juhi kahtlustatuna pistise andmises; kohus määras vanglakaristuse endisele kohtunikule Šuvalovile altkäemaksu võtmise eest; lõpetati kohtuprotsess Tallinna abilinnapea Panovi ja endise kaitsepolitseiniku Tikerpe altkäemaksu võtmise ja andmise asjus tõendite aegumise tõttu.
- Märtsi lõpus tutvustati uuringut, milles uuriti ettevõtjate kokkupuuteid korruptsiooniga.
- Aprillis algas kohtuasi Valga endise maavanema Georg Trašanovi vastu altkäemaksu võtmises bussifirmalt Go Bus; kohtusse jõudis piirivalveametnikega seotud altkäemaksu juhtum; kohtuliku karistuse tingimisi vabadusekaotusega sai grupp endisi liikluspolitseinikke eesotsas Livio Karroga.
- Juunis valmis esimene kohalike omavalitsuste korruptsiooniuuring, mille käigus koostati korruptsiooni tajumise indeks ning testiti selle alusel mitut omavalitsust. Uuringu tulemusi tutvustati ajaleheveergudel kõigis uuritud väljaannetes ning korruptsioon kui selline sai laiemal avaliku tähelepanu.
- Suvel, juuni ja augustikuus vahistati mitmeid Narva linnaametnikke (nt Narva linnavara- ja majandusameti juhataja kt Arkadi Nikolajev, volikogu liige Aleksandr Moissejev), teostati läbiotsimisi nende kabinetides (nt Narva aselinnapea Sofia Homjakova, linnapea nõunik Vadim Orlov, jt.), aga õiguskaitseorganite poolt võeti luubi alla ka teised Narva juhtfiguurid (nt AS Narva Vesi direktor Aleksei Voroniv, AS Narva Bussiveod tegevjuht ja linnavolikogu liige Andrus Tamm).
- Augustis tuli avalikkusesse Pärnu juhtivate päästeametnike ehitustegevus, kus riigihanke uue depoo ehitamiseks oli võitnud sõbra ehitusfirma, kes hakkas samaaegselt depoo ehitamisega ehitama ka maju Pärnu juhtivatele päästeametnikele.
- Oktoobri lõpp – ilmuvad uudised kahtlustega Pärnu linnapea Mart Viisitamme korruptiivse käitumise osas
- Detsembri algul pidas kaitsepolitsei pistise võtmises kinni Tallinna abilinnapea nõunik Ivo Parbuse ja linnaosavanema asetäitja Aleksander Raide.
- Aasta esimeses pooles jõudis leheveergudele aeg-ajalt seis Merko Ehituse kohtuprotsessiga seoses Villu Reiljani ja tema juhitud keskkonnaministeeriumi maadevahetuse asjus. Merko Ehituse nimi kerkis esile ka ametnikele sooduskorterite müümisega; aga ka Läti rahvusraamatukogu ehituse konkursilt tagasilükkamisega seoses, kus tagasilükkamise põhjuseks oli süüdistus korruptsioonis.
- Kogu aasta jooksul tutvustati aeg-ajalt seisu Villu Reiljani süüasjas ja temaga seotud isikute osas.

Nagu loetelust näha, ei möödunud 2008.aastal praktiliselt ühtegi kuud ilma, et üks kolmest analüüsitud väljaandest ei oleks korruptsioonist kirjutatud.

1.3. Korruptsiooni teemakajastuse üldpilt kolmes väljaandes 2008.a.

Valimi kriteeriumidele vastanud korruptsiooniteemalisi artikleid ilmus kolmes analüüsitud väljaandes üsna ebavõrdses mahus. Kõige rohkem kajastas kogu aasta jooksul teemat *Äripäev* (51 artiklis), *Postimees* ja *Eesti Ekspress* võrdselt oluliselt vähem - kumbki vastavalt kümnes artiklis.

Korruptsiooniteema pälvis 2008.a. erinevate kuude lõikes üsna ebavõrdset kajastamist, kus kajastuse intensiivsus tõusis konkreetsete sündmustega seoses (vt joonis 2): aprillis algasid mitmed korruptsioonisüüdistusega kohtuprotsessid, juulis-augustis arutati korruptsiooniuringu tulemuste üle ning toimusid kaitsepolitsei aktsioonid mitmete kõrgete ametiisikute suhtes, detsembris jäi kaitsepolitsei huviorbiiti Tallinna linnavalitsuses toimuv. Detsembri kajastuse suurt intensiivsust selgitab ka väljaannete tavaline praktika teha kokkuvõtteid lõppenud aastast ning aastakokkuvõtetes mainiti mitmel korral ära ka korruptsioonikahtluse juhtumeid.



Joonis 2. Korruptsiooniteemalisi artikleid ajalehtedes *Postimees*, *Äripäev* ja *Eesti Ekspress* 2008.a. kuude lõikes (artiklite hulk, n=71)

Kui vaadata seda, millistes valdkondades peamiselt korruptsioon esile tuleb, siis lõviosa artiklitest kajastab korruptsiooni poliitikas (vt tabel 1). Enamasti seotakse sellega ka ettevõtluse ja äri valdkond. Korruptsioonist õigussüsteemis, erinevates ametkondades ja riigiettevõtetes ning massimeedias on juttu oluliselt vähem.

Tabel 1. Valdkond, milles esinevat korruptsiooni analüüsitud artiklites käsitletakse

Poliitika ja riigijuhtimine	36 artiklis
Ettevõtlus ja äri	30 artiklis
Massimeedia	9 artiklis
Õigussüsteem, kohtud	8 artiklis
Ametkonnad, riigiettevõtted	6 artiklis

Kui analüüsida 2008.a. ajakirjanduse tähelepanu pälvinud korruptsioonijuhtumite geograafilist jaotumist, siis leiab juhtumeid Eesti erinevatest paikadest. Loomulikult on kõige suurema tähelepanu all Eesti kõige suurem kohalik omavalitsus, st Tallinnas toimuv, aga samas mahus ilmus 2008.a. ka artikleid, milles räägiti ühes artiklis samaaegselt erinevatest Eesti piirkondadest. Teistes Eesti suuremates linnades toimuvat kajastati eraldi artiklina vähemalt korra: Valga maavanema pistisevõtmist, Tartu Ülikooli haldusdirektori hämaraid tehinguid ülikooli kinnisvaraga, Pärnu päästetöötajate ehitushanget, Narva linnaametnike ebaeetilisi tegusid, jms. (vt tabel 2).

Eesti korrupsioonijuhtumitega tuli sageli jutuks ka Läti¹ – seda seoses Merko ehitushankega Riias, kus hankelt tagasilükkamise põhjuseks väideti olevat Merko segatus korrupsiooniprotsessi Eestis.

Tabel 2. Korrupsiooniteemaliste artiklite jaotumine piirkonna järgi

Kogu Eesti, erinevad piirkonnad	12 artiklis
Tallinn ja selle lähiümbrus	11 artiklis
Läti (seotuna Eestiga)	7 artiklis
Narva	5 artiklis
Valga	4 artiklis
Tartu	3 artiklis
Pärnu	3 artiklis
Järvamaa	1 artiklis

Et anda hinnangut sellele, millise tasandi korrupsiooni ajakirjandus käsitleb, analüüsiti ka seda, millised isikud on toodud artiklites välja korrupsioonijuhtumitega seoses kahtlustatavate või süüdistatavatena. Kuigi valdkondadest tuli välja, et enamasti toimub korrupsioon Eestis poliitika ja äri omavaheliste suhete läbipõimimise tulemusena, ületab korruptiivsete poliitikute ja ametnike hulk vähemalt kahekordselt korrumpeerunud ettevõtjate hulga (vt tabel 3). Üsnagi kõrge on ka õigussüsteemiga seotud isikute – kohtunike, advokaatide, kohtutäiturite – seotus korrupsiooniga. Väga vähe kajastatakse aga korrupsiooni kõige madalamal tasandil – tavakodanike altkäemaksu andmisega seonduvat.

Tabel 3. Korrupsioonis kahtlustatavad isikud

Riigijuhtimisega seotud isik	50 artiklis
Ettevõtja, äritegelane	25 artiklis
Õigussüsteemiga seotud isik	14 artiklis
Muu avaliku elu tegelane	4 artiklis
Tavanimene	2 artiklis
Ajakirjanik	1 artiklis

Korrupsiooniteemaliste artiklite autorid on valdavalt ajakirjanikud. Oodatult ei ole korrupsioon ajakirjanike endi hulgas teemaks, millest kirjutatakse. Meedia tuli korrupsiooniga seoses jutuks vaid üheksas artiklis ning artikli peateemaks oli see veelgi vähematel juhtudel. Nendest artiklitest antakse ülevaade aruande järgmistes osades (vt ptk. 2.4.).

1.3.1. Korrupsiooni määratlemisest

Korrupsiooniga üldisemalt kerkivad leheveergudel esile järgmised märksõnad ja metafoorid: korrupsioon, altkäemaks, pistis, sõpruskondlikud mängud, JOKK (=juriidiliselt on kõik korrektne), kratlus, onupojapoliitika, vastastikku kasulikud „heateoskeemid“, keelatud lepped, huvide konflikt, läbipaistmatus. Seejuures näib ajalehetsitaatidest, et korrupsiooni olemust või tähendust tuleb lugejale alles hakata seletama.

Mis on ühist politsei poolt pihtide vahele võetud Tallinna linnaametnikel, Haapsalu tarbijate ühistu juhil ja «Tõehetke» saates olnud naispolitseinikul? Esmapiilgul miskit. Ühed osalesid lisaks ametnikutööle äriühinguis. Teine müüs oma maja enda juhitud ühistule. Igaühel oli tegudeks oma põhjendus. Räägitakse seksist tööpostil, toredatest kultuuriametnikest, kes ei teadnud äriühingus olekust midagi, aga mitte sellest, et kõigi nende juhtumite puhul on tegu lihtlabase korrupsiooni või vähemalt nn korrupsiooniohtlike suhetega. /.../ Need juhtumid näitasid, et korrupsiooni on Eestis vähe hoopis seepärast, et keegi ei pea paljusid tegevusi korrupsiooniks. (PM, 12.09.08)

¹ Hoolimata asjaolust, et valimist eemaldati artiklid, mis käsitlesid korrupsiooni väljaspool Eestit, jäid sisse artiklid, milles Eestis toimuvaga seoses tuli kõne alla Läti.

Teatud osa neist [ametnikest] – õnneks vähemus – on aastaid oma ametikohta kurjalt kasutanud. Ma võin peast lugeda kümnekond Eestimaa omavalitsust, kus kuuldavasti sai veel mõnda aega tagasi ehituslikud ja kinnisvaraarendusest lähtuvad otsused liikuma panna alles pärast seda, kui asja üle otsustavat ametnikku oli piisavalt «määritud». Kuna asjad nii toimised, ei taha keegi «määrijaist» probleemist avalikult rääkida. /.../ Faktid, kus ettevõtjate raha rändas althõlma Valga maavanema tasku, kus Rahvaliidu tipp-poliitikud keerutasid kümneid miljoneid korrupsioonihõngulisi tehinguid, vajavad endiselt hinnangut kohtulikul eeluurimisel. Ent peamine. Korrupsioonivastases võitluses ülimalt aktiivseks muutunud kaitsepolitsei aktsioonid on sedasorti «kapitalistlikku vereimemist» – kui kasutada nostalgilist kommunismiajastu väljendit – mitu korda vähendanud. (PM, 13.12.08)

Oleme kuulnud, kuidas juba kinnitatud planeeringutele leitakse ootamatult takistusi - näiteks vanu autokumme ja ehitusprahti täis tühermaal avastatakse korruga looduskaitse all olev taim, mille seemneid võib vabalt kauplusest osta. Kuidas korraldatakse "konkursse" varem välja valitud erakonnasõbralikele võitjatele, kuidas selliste konkursside tingimused pärast võitja väljakuulutamist muutuvad nagu imevael nende ärihuvidele sobivaks. Oleme kuulnud kinnisvaraga tegelevate inimeste ägamist, et Tallinna linnavalitsuses pole võimalik asju ajada ilma altkäemaksu maksmata. Ja kui ei maksa, siis jäävadki paberid riulile tolmuma... (EE, 18.12.08)

Äripäev jõuab 2008.a. korrupsioonijuhtumite kajastamise tulemusena väga selgele seisukohale selles, milles korrupsioon seisneb ning seda tuuakse välja mitmel korral ka juhtkirjades:

Tuttav muster, mis avaliku sektori institutsioonide rahaasju uurides ikka ja jälle esile kerkib: tehingud kindlate partneritega, vara kallilt ostmine ja odavalt käest andmine, selle jõudmine tehingupoolega seotud isikuteni, olematu sisekontroll, nõukogu pealiskaudsus ja asjatundmatus varaliste küsimuste otsustamisel. (ÄP, 01.08.08)

Suured annetused poliitikele, kapo huvi, rasked kohtuprotsessid, ärihuvide konflikt, poliitikute kummalised otsused ning lõpuks ärimeeste omandusse libisev magus kesklinna krunt – selles loos on kõik need elemendid olemas. (ÄP, 08.08.08)

Sejuures on peamised juhtumid seotud avaliku sektori ja äri omavahelistes kokkupuutekohtades, teiste valdkondade korrupsiooniga tegeletakse ajakirjanduse veergudel harvem.

Korrupsiooni põhjusena nähakse Eesti väiksust ning nõ onupojapoliitika esinemist, st lähedaste aitamise kultuuri olemasolu. Kui keegi jõuab ühiskonnas võimupositsioonile, siis peaksid sellest kasu saama ka tema lähedased ja tuttavad:

Kuidas täiendada Eesti seadusi, et riigistruktuuridesse ei imbuks kahtlaste kommetega sõprus-konnad? Kui sõbrameeste soosimise ja maksumaksja raha laiali jagamise vastu ei võidelda, ei lõpe ka maadevahetused enne, kui Sõrve ja Narva on vahetusse läinud. Loomulikult ei tohi taluda pistisevõtmist, kuid ka keerulisemad skeemikeerutused ei või igavesti juriidiliselt korrektseks jääda. (ÄP, 11.03.08)

Seega ei määratleta ajakirjanduses korrupsioonina mitte ainult ilmselget altkäemaksu andmist või võtmist, vaid ka teisi võimu teostamisega seotud tegevusi, kus otsustusprotsess ei ole läbipaistev ja selgelt argumenteeritud.

Eesti tippärimehed ja –poliitikud on põimunud nagu kilplaste loos heinaliste jalad: lõunapaus venib aina pikemaks ning tööd teha ei saa, sest lõunauinakust ärgates ei saa ükski aru, kus ses puntras kelle jalad on. Vaja läheb möödakäijat, kes annab tubli siraka mööda jalgu – siis on kõik järsku püsti ja selgus majas. (ÄP, 20.02.08)

Omaette kuriteoliigid on korrupsioon ja rasked majanduskuriteod. Need on äärmiselt ohtlikud, sest õõnestavad avaliku võimu autoriteeti ja risustavad meie ettevõtluskeskkonda. Korruptandid ja majanduskurjategijad erinevad tuntavalt muudest kurjategijatest. Nad on sageli hästi haritud ning neil on ühiskonnas positsioon ja mõju. Väga paljud neist arvavad ise, et nad ei ole kurjategijad. (PM, 22.01.08)

Ajakirjanduse enda kohta korruptsiooni mõistet üldjuhul ei kasutata. Siiski tuuakse 2008.a. jooksul välja mõned juhtumid, milles võiks näha korruptsiooni, ametiseisundi kuritarvitamist, huvide või rollikonflikti jms. juhtumeid. Järgnevas peatükis tutvustatakse neid artikleid põhjalikumalt.

1.4. Ajakirjanduse korruptsioon trükimeedia veergudel

Juhtumeid, mida võiks näha ajakirjanduse korruptsioonina, tematiseeriti uuritud väljaannetes 2008.a. jooksul vaid neljal korral (vt tabel 4).

Tabel 4. Ajakirjanduse korruptsiooni teemalised artiklid ajalehtedes *Eesti Ekspress*, *Äripäev* ja *Postimees* 2008.a.

Väljaanne	Kuupäev	Artikli autor	Artikli pealkiri
ÄP	03.01.08	Silvia Kruusmaa	Äripäev keelab ajakirjanikel ettevõtete kulul reisida
ÄP	15.02.08	Juhtkiri	Krupp, Lang, leim ja sõnavabadus
ÄP	10.04.08	Gert D. Hankewitz	Kodumaised seriaalid kui reklaami käepikendused
PM	30.12.08	Mart Kadastik	Füür 2008

Esimene juhtum oli nõ positiivne teemakstõstmine, kus *Äripäev* teatas jaanuari algul, et ei luba enam ajakirjanikel reisifirmade raha eest reisimas käia.

ÄP peatoimetaja Meelis Mandel: „Leiame, et lubades katta kas osaliselt või täielikult mõne artikli tegemiseks tehtavad kulutused kellelgi teisel, eksitab väljaanne lugejat ning kahandab pikas perspektiivis oma usaldusväarsust. Tahame, et lugeja teaks – Äripäevast ei leia ta hüvitatud või kinnimakstud artikleid, ükskõik kui põhjalikult ka otsida /.../ Kutsume seda eeskuju järgima ka teisi Eesti ajakirjandusväljaandeid.“ (ÄP, 03.01.08)

Vaadates aga sellele artiklile saabunud online-kommentaare, on lugeja selges hämmingus – kas seni siis ilmus ajakirjanduses kinnimakstud artikleid, millest lugeja ei teadnud, millest ei olnud teda informeeritud.

Äripäeva 15.veebruari lehes võetakse ajendatuna Rein Langi väljaütlemistest ja leimivastasest võitlusest juhtkirjas teemaks poliitikute püüded ajakirjandust suukorvistada.

Eesti elus mädapaiseid muidugi jätkub /.../ Ajakirjanduse ja avalikkuse suukorvistamine on alati populaarne ning oleks ime, kui pärast Langi viimast kõnet ei tunneks kohtunikud moraalset vastutust justiitsministri ja kohtu esimehe ees. Merko Ehituse juhatase esimees Tõnu Toomik usub, et „Eestis ei ole ühtki ettevõtjat, kes julgeks praegu ajakirjandusega tõsimeelselt kohut käia.“ Nüüd on aga võetud suund reeglite karmistamisele. Seadused lähevad iga eelnõuga krõbedamaks nagu räimed röstris. Alguses arvavad kõik, et leim on väike roheline puuvili, ent kui kohtuprotsessid kord algavad, jääb hapu mekk aastateks suhu. Netikommentaatorid, poliitikud, ajakirjandus... Nuut on kõigile üks. Kus varem kasutati offshore-firmasid ja keerulisi skeeme, saab uue seaduse abil huvitundmise lihtsalt ära keelata. Kes lubaks end avalikult korruptandiks nimetada?

Õnneks on meil Silver Meikar, kes on harjunud korraldama meelevaldusi Valgevene sõnavabaduse kaitseks. Ehk on ta nii julge, et korraldab meelevalduse ka Eesti sõnavabaduse kaitseks – kuskil ohutus kauguses, näiteks Valgevenes? Vaevalt. Lang võib leimiga visata. (ÄP, 15.02.08)

Kolmas kord tematiseerib *Äripäev* nähtust, mida sotsiaalteadlased nimetavad televisioonis esinevaks „varjatud reklaamiks“, aga Euroopas tuntakse ka neutraalsema mõiste „tootepaigutus“ nime all.

„Kelgukoerte“ produtsent Toomas Kirss Mariine Autolt saadavatest summadest rääkida ei taha, kuid ütleb, et need lähevad ühel või teisel viisil sarja tootmisesse. Küsimusele, kas seriaal autode kasutamise eest mingit tasu ei pea maksma, ütleb Kirss hämmeldunult ja peaaegu naerma puhkedes, et nemad võivad ju võtta suvalise auto ja üldsegi mitte tolle logo näidata. „See on meile mõnes mõttes ka lisatöö. Peame mõtlema, kuidas autot kõige paremini näha

oleks,“ valgustab Kirss, kelle sõnul on Mariine Autol, hellitava nimega koostööpartner, eesõigus kõikide teiste autofirmade ees, mis sest, et pakkumisi firmadelt oma toodete näitamiseks tuleb uksest ja aknast. Firmade aktiivsust alternatiivreklaami saamiseks tunnistab ka Õnne 14 ja Kodu keset linna produtsent Raivo Suviste, lisades et õnneks on neil päris suur sõnaõigus, millist toodet sarja panna ja millist mitte. /.../ „Need ajad, kui produtsendid käisid reklaami küsimas, on läbi, tänapäeval käib kõik telekanali reklaamiosakonna kaudu,“ põhjendab ta ning hakkab seletama, et tegelikult pole see ju reklaam, vaid tootepaigutus /product placement/, mis tuntud enamikule kasvõi Bondi filmidest. (ÄP, 10.04.08)

Aasta kokkuvõttena võtab *Postimehe* vastutav väljaandja Mart Kadastik teemaks talle kui meediategijale aasta lõpus firmade poolt tehtud kingitused ning kogu artikkel on kantud neid kingitusi õigustavast argumentatsioonist.

Olen meelehead hea meelega vastu võtnud. Aga ajad on ärevad. Seepärast küsisin nõu juristilt: kas pealtnägijad ja pealtkuulajad ei või mitte arvata, et veinipudeli varjus võtan, rafineeritult väljendudes, välja füüri? Mis eristab kingitust altkäemaksust? Jurist rahustas: mulle kingitud vein ei ole altkäemaks, see on turundus. /.../ Altkäemaks oli tollasel Inglismaal ametnike põhiline sissetulekuallikas. Ka Bacon võttis vastu selle, mida pakuti, laskmata pakutul mõjutada oma otsuseid. Bacon oli ... aus mees. /.../ Nii on see ikka olnud: altkäemaksuasjad paisuvad näidisprotsessideks. Hirnutuseks teistele? Võib-olla. On veel üks põhjus, miks uurijad, kohtud ja meedia käsitlevad altkäemaksu lausa jonniga: nad püüavad puhastada oma mainet. Nende enda kohal on äraostetavuse ja korruptiivse kokkumängu vari. (PM, 30.12.08)

Huvitaval kombel saab ka see artikkel palju taunivaid kommentaare, mille peamine sõnum seisneb mõttes, et „alkäemaks on altkäemaks ja sellist suhtumist ei peaks juhtivas päevalehes propageerima“.

2. Intervjuud ajakirjanike ja ekspertidega

Selleks, et saada ülevaadet korruptiivsetest praktikatest Eesti ajakirjanduses, viidi läbi suulised semistruktureeritud intervjuud Eesti erinevate väljaannete ajakirjanikega ja ekspertidega, kes on lähemalt kokku puutunud ajakirjanduspraktika küsitavuste ja probleemidega. Kuna tegemist on esimese sellealase uuringuga Eestis, oli põhjendatud kvalitatiivse uuringumeetodi kasutamine – et saada ülevaade korruptsiooni problemaatikast üldisemalt ning samuti erinevas kanalis töötavate ja erineva tööstaaziga ajakirjanike kogemustest korruptsiooniga konkreetsemalt. Järgnev analüüs esitab intervjuude tulemused kahes osas: ajakirjanike ja ekspertide lõikes.

2.1 Kasutatud uurimismeetod ja intervjuueeritavad

Ajakirjanikud valiti põhimõttel, et nende läbi oleksid esindatud nii avalik-õiguslik kui ka kommertsmeedia, trükimeedia, raadio ja televisioon, eesti- ja venekeelsed ja nii üleriigilise kui ka kohaliku tasandi väljaanded ning kanalid. Seejuures oli oluline, et valimisse kuuluksid ajakirjanikud Eesti erinevatest piirkondadest ja ka erineva vastutusastme ning töökogemusega. Pigem olid eelistatud pikema kogemusega ajakirjanikud, sest muuhulgas sooviti ka hinnangut olukorra muutusele – kas korruptsiooni on ajakirjanike hulgas vähemaks jäänud või rohkemaks muutunud. Valimisse võeti proportsioonist mõnevõrra rohkem avalik-õigusliku kanali esindajaid, sest just see kanal peaks olema erilise kontrolli all oma erilise positsiooni tõttu Eesti meediamaastikul.

Ajakirjanikud valiti välja kanalite või väljaannete kodulehekülgedel toodud töötajate nimekirjade alusel. Lähtuti põhimõttest, et igast kanalist/väljaandest küsitatakse arvamuse-, majandus- või ühiskonnaelu toimetuse esindajat, kes on nõus intervjuud andma. Jälgiti ka seda, et esindatud oleksid erinevad Eesti piirkonnad ning nendel kanalitel/väljaannetel, millel on toimetus ka väljaspool Tallinna, püüti kontakti saada pigem Tartu või muu piirkonna esindajaga.

Lõplikult intervjueriti kahe uurija poolt suulise süvaintervjuu käigus üheksat ajakirjanikku, kellest igaühe töökogemus ajakirjanduses on olnud vähemalt 10 aastat, kuigi enamasti kauem. (vt tabel 5 esindatud kanalite ja väljaannete kohta).

Tabel 5. Intervjuueeritud ajakirjanikud kanalite ja ametialade kaupa

Intervjuueeritava kood	Intervjuueeritava amet	Institutsioon	Läbiviimise kuup.
R1	Saate toimetaja	ERR	5.05.09
R2	Saatejuht	ERR	12.05.09
R3	Vastutav toimetaja	ERR ja erakanal	12.05.09
R4	Vastutav toimetaja	ERR	12.05.09
R5	Peatoimetaja	Maakonnaleht	09.05.09
R6	Toimetuse juht	Üleriigiline päevaleht	27.05.09
R7	Toimetaja	Maakonnaleht	31.05.09
R8	Reporter	Maakonnaleht	13.05.09
R9	Ajakirjanik	Üleriigiline päevaleht	21.05.09

Intervjuudest võrreldavate tulemuste saamiseks arutati enne intervjuerima asumist uurijate poolt põhjalikult läbi kasutatav meetod ja uuringu eesmärk, lühidalt konsulteeriti omavahel ka intervjuude tegemise protsessi käigus kogemuste vahetamiseks. Intervjuu aluseks oli eelnevalt koostatud intervjuu kava, mis on esitatud käesoleva töö lisan.

Intervjuud alustati konkreetset ajakirjaniku tööpraktikast vestlemisega ja selleks küsiti, kust saab intervjuueeritav ainek lugude kirjutamiseks või saadete tegemiseks. Sealt liiguti edasi korruptsiooni teema juurde, sest see võimaldas küsida selle kohta, kas on pakutud valmislugusid, kas oma sõbrad on palunud nende huvides mõnda teemat kajastada jne. Korruptsiooni teema üle arutlemisel olid sobivad intervjuerija konkreetset näited ja arutelu piiripealsete juhtumite üle. Kuna korruptsiooni

teema puhul on tegemist tundliku teemaga, eeldati, et ajakirjanik ei räägi meelsasti isiklikest kogemustest, kus võib tema tegevust tõlgendada korruptiivsena, vaid oluliseks peeti ka tema kolleegide vastavate kogemuste kohta küsimist. Üldiselt näib, et Eesti avalikkuses, sh ajakirjanike endi hulgas ei olda harjutud korruptsiooni mõistet kasutama ajakirjaniku tööga seoses.

Ajakirjanikutöö välise ja kriitilisema vaate korruptsioonile peaksid andma intervjuud ekspertidega. Intervjueeritud eksperdid valiti põhimõttel, et esindatud oleks nii Avaliku Sõna Nõukogu kui ka Pressinõukogu liikmed. Mõlema institutsiooni liikmete nimekirjad on avaldatud nende kodulehekülgedel (vt. www.asn.org.ee ja <http://www.eall.ee/pressinoukogu/index.html>) ning nende hulgast valiti isikud, kes on nimetatud institutsiooni töös osalenud pikka aega. Pressinõukogust vesteldi pikaajalise ajakirjaniku staažiga *Maalehe* peatoimetaja Sulev Valneriga (liige aastatel 2002-2004 ja 2008 – 2009 sügis, Pressinõukogu esimees 2002-2004) ning Tartu Ülikooli ajakirjandusõppejõu Halliki Harro-Loit'iga, kes on Avaliku Sõna Nõukogu liige aastast 1992 (vt tabel 6).

Tabel 6. Intervjueeritud eksperdid

Ekspert E1	Pressinõukogu	Sulev Valner	05.05.09
Ekspert E2	ASN	Halliki Harro-Loit	02.06.09

Ekspertidega vesteldi samadel teemadel nagu ajakirjanikegagi. Intervjuude kava oli üsna sarnane ajakirjanike omale, kuid mõningate täiendustega, mis võimaldaks anda ajakirjandusmaastikule kõrvalpilku – rohkem räägiti üldisemalt erinevate kanalite spetsiifikast korruptsiooniga seoses ning püüti saada hinnangut ajakirjanduse sõltumatusele.

2.2. Intervjueeritud ajakirjanike korruptsioonikäsitlused

Läbiviidud intervjuudest tuli välja, kuidas ajakirjanikud korruptsiooni määratlevad, mida see endast kujutab just ajakirjaniku töös, millised on nende isiklikud ja nende kolleegide kokkupuuted korruptsiooniga, kuidas nad teatavates näidissituatsioonides käituksid, milles nad näevad regulatsioonimehhanisme ja millise üldise hinnangu nad annavad Eesti meedia läbipaistvusele.

2.2.1. Mida mõistetakse korruptsioonina ajakirjaniku töös

Kõik intervjueeritud ajakirjanikud defineerisid korruptsiooni kõige üldisemalt kui millegi varjamist – rahavõtmise varjamist, lugude või saadete tegemisel oma tegelike eesmärkide varjamist. Seejuures tehakse vahet, kas ajakirjanik eksib ühe korra või on see tema tavaline tegevuspraktika – kui juba teatud ringkondades teatakse, et ühe või teise ajakirjaniku käest saab lugusid osta, st ajakirjanik müüb ennast, on kindlasti tegemist korruptsiooniga.

No üks on võibolla see, kui oma isiklike asju püüad ajada... et sa oled see ja too ja... kui te nüüd nii ei tee, siis ma kirjutan sellest lehes... /.../ Aga see on nagu üks asi, mis ajakirjanikutööga kokku ei sobi, kui oma ajakirjanikuametit püüad kasutada oma huvides, et saavutada mingeid eesmärke või mingeid projekte või rahasid või mingeid muid. (R9)

Kui see inimene, ajakirjanik teeb seda juba mitte üks, kaks, vaid kolm korda ja talle meeldib, sest talle makstakse juurde, talt tellitakse lugusid juurde, talle pakutakse midagi .. saadame reisile... see ongi ajakirjanik, kes on korrumppeerunud. Kõik me oleme ajakirjanikud, kes ei saa suurt palka. Igaüks tahab lisatasu, aga siin on valikud. /.../ Kui see oli ainult viga, üks väike viga, siis pole midagi. Aga kui inimesel on see kalduvus, et ta läheb ja teeb ja jälle teeb, et keegi talle helistab ja ta läheb spetsiaalselt peale tööd või ükskõik mis kellaajal ja on valmis lugu kirjutama, siis muidugi on tal midagi. (R3)

Ajakirjanikul on ligipääs avalikule infovoole ning ta saab sellesse suunata just tema arvates sobivat või vajalikku infot. Korruptsioon võib ilmneda huvide või rollikonfliktina juhul, kui selle infovoole kujundamisel tegutsetakse selgelt erahuvides, nt reklaamitakse iseenda või sõprade firmat, antakse ühekülgselt infot teatud sündmuste kohta jne. Rollikonflikti kohta tuuakse näide avalik-õigusliku kanali ajakirjaniku poolt:

Küllalt huvitav on olla raadiomehe nahas, kelle rollide vahel on pisike konflikt. Ma ei tahaks sellest suurt numbrit teha, sest ta suudab üsna väljapeetult käituda ja mitte kahtlaselt. Ta on suure plaadifirma esindaja Eestis ja oleks üsna veider, kui ta selle plaadifirma toodangut ei tutvustaks spetsiaalselt, mida ta teeb. /.../ Õnneks tema tegutsemist leevendab oluliselt see, et ta tutvustab selle kõrvale ka kõike muud. (R4)

Rollikonfliktiga või ametiseisundi kuritarvitamisega on tegemist ka tuttavatele inimestele teenete osutamise puhul, kuigi intervjuudest tuleb välja, et teenete osutamist või heategemist ei peeta korruptsiooniks, kui seda tehakse avalikult – kui öeldakse, et tegemist on tuttavaga (R1, R2) ja kui teema pakub ka laiemale üldsusele huvi (R3, R4).

Kui selles teenes puudub uudisväärtus ja avalik huvi, siis on see taunitav. Kui see teema on selline, et seal on selge uudis, siis ma ei näe probleemi. (R2)

Kui see aitab olukorda parandada ühiskonnas. Võibolla see on olukord, mis puudutab kõiki. Siis see võib olla. /.../ [Ajakirjanik peab] ausalt välja ütleva: see on minu sugulane, poeg, tuttav ja ma tegin seda lugu spetsiaalselt selleks, et seda ei juhtuks teistega. (R3)

Oletame, kui mina langeks mingi jama ohvriks, mis võib ähvardada teoreetiliselt teisi. Kui ma näen, et see ei ole minu isiklik probleem, siis arvan, et kaameraga ähvardamine oleks õigustatud. Et kui sellel on mõju teistele inimestele peale minu, keda saab kas hoiatada või informeerida. /.../ Arvan, et isegi Reporteris, Kanal2s ei ole võimalik isikliku kättemaksulooga erameediasse jõuda. (R4)

Ajakirjanike hinnangul tuleb iga juhtumi või teema puhul eraldi analüüsida, kelle huvides ja kuidas juhtumit/teemat kajastada nii, et see ei oleks pelgalt teene osutamine. Sõpradele ja tuttavatele teenete osutamine on ajakirjanikutöös piiripealne juhtum ning seda ei saa vaadelda lahus ühiskonna üldisest käitumiskultuurist. Kui Eesti ühiskonnas on üldiselt normiks või heaks tavaks lähedasi toetada ja aidata, siis on ajakirjanikutöö puhul raske öelda, kust läheb piir heasõbraliku aitamise ja korruptsiooni vahel.

See probleem, miks seda kogu ühiskonnas on raske lahutada väikese ühiskonna fenomenist. Paljud tunnevad üksteist mingist teisest eluperioodist või teiselt elualalt kui nende põhitöö. Karmilt öeldes on see korruptsioon. Teisalt, ühiskonnas ei ole ühest reeglit, et väikse teene osutamine tuttavale või sõbrale peab olema tingimata korruptsiooniks nimetatud. Tutavad inimesed ju ikka aitavad mingil määral üksteist. See on analoogne küsimus – kas üleskutse osta Eesti kaupa on proteksionism? Me nagu toetame omasid. Kui võtame ühiskondi, kus omade toetamine on ainuvõimalik käitumismudel, kus sedamoodi mittekäitumine on nagu paaria. Et jah. Aga Eestis me vist alles sõnastame enda jaoks läbi konkreetsete näidete seda piiri, kust maalt alates sõbrale teene osutamine on korruptsioon. Sõbrale teene osutamine – ma siinkohal väga karm ei oleks. Minu jaoks on suurem probleem see, kui keegi käitub mingite firmade või mingisuguse valdkonna suhtes selliselt, et sa ei saa aru, miks ta selliseid teeneid osutab... Ja siis kostab kaugel kumu, et kuuldavasti saab temalt midagi tellida. Isegi, kas see muus mõttes korruptsiooniks liigitub, aga see on ajakirjanikule olemuslikult vastuvõetamatu käitumine. Siin peaks ajakirjanduse standardid ja reeglid olema kindlasti ühesemad ja karmimad kui puhtjuriidiline kellegi korruptandiks määramine, mis nõuab tõestust. Ajakirjaniku töös ei tohi isegi sellist kahtlust olla, et keegi teeb kellelegi meehead ja müüb ennast ajakirjanikuna. (E1)

Intervjuudes osutatakse korduvalt sellele, et avalikult ja ajakirjanikkonna siseselt on läbi rääkimata see piir, mis jookseb korruptiivse ja mittekorruptiivse käitumise vahel.

Meil ei ole siin jah väga selget piiri. Siim Kallas esines siin aasta alguses, kus ta rääkis sellest, et Eesti ajakirjanduses ei ole täpsustatud piiri, kui suuri kingitusi tohib legaalselt vastu võtta. Ühe lõunasöögi väljategemine, tundub, üle piiri ei lähe. See vist ei ole selle piiri ületamine. Ajakirjanikud ei ole ka nii vähemakstud rahvas, et lõunasöögi väljategemine oleks tänuvõlg, mis eluks ajaks meelde jääb. Võibolla see ei kõla ilusti, aga arvan, et Eestis on väga vähe ajakirjanikke, kellel ei ole tasuta lõunat välja tehtud. Ja ma ei arva, et see oleks näitaja. See piir jookseb kuskil teises kohas. Mõni üksik suveniir ei ole ka see küsimus. Arvan, et piir on kusagil kõrgemal. (E1)

Nii väikses kohas tulevad need jamad jälle sisse, et ma olen seal talgutel käinud, seda paati ise teinud ja tunnen neid kutte 10-12 aastat, nad on minu vanused, sõbrad, osa neist tundsid isegi kooliajal. Ja toimetusest igauks on nendega nii palju suhelnud, et sul ei ole seda allika ja reporteri distantsti enam. Ja ma ei oska öelda, kas see on nagu altkäemaks, et sa lähed sõidad selle paadiga, mis on ... pärast seda, kui sellest on kaks aastat kirjutatud... valmis saanud. Aga mõnedelt küsitakse selle eest paarsada krooni .. või ei ole. Aga üldiselt ei ole selliseid juhtumeid. Kõige suuremad juhtumid on... vaata nagu Päevaleht... need kipuvad suurematesse lehtedesse .. see sama turismireiside värk oli ja ... ikka väga harva, kui keegi kohapeal hakkab. (R5)

Üks keerulisem korruptiivse käitumise liik on ajakirjanike sõltuvus allikatest ning enamasti ilmneb see sõltuvuse vormis poliitilistest figuuridest – üksikutest poliitikutest või erakondadest.

On olemas hästi informeeritud ajakirjanikud, on olemas keskmised ajakirjanikud ja võimalik, et on olemas sellised poliitajakirjanikud, kes ajavad vaikselt salaja mingit rida, käivad mingeid juhiseid kusagil saamas. Ma ei tea, kes nad on. Ma arvan, et on. (R2)

Korrumpeerunud ajakirjanik on selline, kes on sõltuv oma allikatest, otseses sõltuvuses. Ta kirjutab lugusid teemadel, mis talle ette öeldakse. Käib nende samade allikate kulul soojamaareisidel või kus iganes - näiteks spaas. Kui on vaja lehte mingit promo artiklit, siis helistatakse talle. Selline ongi. Ta on väga sarnane sellise ametnikuga, kes võtab altkäemaksu ja aitab detailplaneeringut kiiremini menetleda. (R6)

Erakondadel on tohutult suur mõju. Ka ajakirjandusele. Vahetevahel on mõnes ajalehes enne valimisi selliseid artikleid, et ainult imesta, kui hästi need on ajastatud. Mulle tuleb meelde, kuidas mõned aastad tagasi, see oli vist Postimehes, kus Edgar Savisaare intervjuu oli ajastatud. See oli täiesti jahmatav. See oli kaks päeva enne valimisi. Ma isegi ei mäleta, mis seal täpselt oli. Aga mäletan, et see oli täitsa üle mõistuse. Oli näha, et see oli tellitud lugu. See oli parteiline ehk poliitiline, see oli raudselt tellitud või kallutatud. See oli näha. (R1)

Kunagi öeldi [Maalehe kohta] jah, et on Rahvaliidu häälekandja või hääletoru... leht... Oli tõesti aeg, kus...see oli mõni aasta tagasi, kui lehel oli teine juhtkond ja nõukogu, leht ei olnud veel Ekspress Grupi all ja... siis tõesti oli olukord, kus Maaleht ei tohtinud näiteks Rahvaliitu eriti kritiseerida ega maha teha, neid tuli kogu aeg soodsas valguses näidata. /.../ See oli kuskil kusagil 5 aastat tagasi üpris tajutav.. ja rohkemgi. See tõuseb esile just enne valimisi... ja valimiste vahelistel aegadel ka ei tohtinud... Ajaleht pidi hoidma nendega n-ö väga häid suhteid, sest juhtkonnas oli üks väga kõrge inimene, nõukogu esimees, kes seda väga pingsalt järgis. Ja ma tean,... et kui juhtus mõni lugu Rahvaliidu pihta, siis ikka kutsuti vaibale ja sai üpris kõvasti /.../ Ma tean, et ähvardati küll seal mõnda kohalt minema löömisega, aga noh... kõigil oli teada, kuidas on... kui tahtsid edasi töötada, siis pidid lihtsalt mitte kirjutama neist pahasti. /.../ No ja siis pidi hoidma häid suhteid ka põllumajandusministeeriumiga (R9)

Enamasti arvatakse siiski, et ajakirjanik ei pruugigi selle eest midagi erilist saada, et kirjutab üht erakonda soosiva artikli, vaid tegemist on isiklike eelistuste või maailmavaate sekkumisega, mis teemakäsitlust kallutab.

Ei ole olemas selliseid ajakirjanikke, kes ei oleks mõelnud valimas käimise peale. Või kellel ei oleks maailmavaadet. Kõigil on. /.../ Ma isegi mõtlen, et näiteks korrumpeerunud ajakirjanik ei ole näiteks Kesknädala toimetaja. See on selgelt, mingi erakonna häälekandja, ta ei olegi nagu ajakirjanik, ta on meediatöötaja, ta on erakonna liige ilmselt, kes töötab seal. Korrumpeerunud ajakirjanik on see, kes selleks, et mingi poliitiku või huvigrupi ...nende eesmärkide täitmiseks teeb lugu, saades selle eest mingit hüve, raha... Tehes seda kasvõi kartusest, selleks, et see huvigrupp saavutaks oma eesmärgi. Siis on tegemist mingi ilge limukaga. (R2)

Selgelt korruptiivne on aga see ajakirjanik, kes võtab oma töö eest vastu kingitusi. Aga ka siin ei ole see piir veel selgelt paigas, millistest kingitustest alates saab rääkida korruptsioonist.

Mõnikord antakse heast südamest, mõnikord arvatakse, et peab andma. Aga ajakirjanik ei lase sellest hoolimata ennast mõjutada. Näiteks maalugusid tehes mõnikord antakse midagi – näiteks pakk võid – kui oled kogu salvestuse ära teinud. Sa saad aru, et kumbki pool pole mõelnud, et selle eest peab ka midagi saama pärast. /.../ Kui sa kategooriliselt keeldud, siis sa ju solvad peremeest. Ja kui sa oled kogu salvestuse teinud enne teadmata sellest midagi ja kui sa teed lugu pärast ja keegi ei nõua sinult midagi, siis mingil hetkel see võib ju olla nii – kingitus. Aga Eestis ei saa seda ära öelda, minu arvates. (R2)

No mõned firmad...vahel, kui lugu on olnud juba aasta või ... mõni kuu hiljem saadab näiteks lihakombinaat kotitäie liha või sinki või midagi sellist peent värki... selles mõttes, et nagu hoida sidemeid, et sa neist ikka edasi kirjutaksid. Ja vahel on niimoodi ka muidugi, et lihakombinaadis näiteks käies antakse vorsti või pasteeti kaasa või midagi sellist. /.../ Seda peetakse väikseks kingituseks, et nendepoolne selline väike kingitus või meelehea. Näiteks kui mõni kirjutab.... kui kirjanikuga teeb lugu, uus raamat... siis kirjanik annab talle ka oma raamatu mälestuseks kaasa. Mõnes mõttes on see nagu sarnane. See ei ole mingisugune suur summa, see on suhteliselt aktsepteeritud minu meelest. (R9)

Ajakirjanikud ise teevad vahet selle vahel, milliseid kanaleid pidi kingitused liiguvad ja mida kingituse tegija ootab kingituse eest vastu.

Reisi puhul on küll, et mida siis pärast reisi tahetakse. On ju olnud juhtumeid, kus ajakirjanik viiakse kohale ja pärast kiidab seda firmat. Sellisel juhul hakkab võibolla natuke see lõhn juurde tulema. Sest kui ta on sulle võimaldanud reisi tasuta, siis on pärast väga raske midagi kriitilist kirjutada. (R1)

Kui kingitust pakutakse toimetusele ja toimetuse juhid valivad, kes selle kingituse saab, ilma et see ajendaks kingitegijat soovivat meediakajastust, ei näha kingitustes probleemi.

Need kõik kontserdipiletid ja reisid ja see käib täiesti ametlikult... näiteks on see täiesti normaalne, et ajaleht sõlmib sponsorlepingu mingi kontserdi korraldajaga, ta avaldab tasuta reklaami lehes või mingi hästi soodsa protsendiga ja saab piletid vastu. Ja siis ajakirjanikud lähevad kontserdile. Aga mingisugust ajakirjanduslikku osa seal üldse taga ei ole, ei kirjutata ridagi, see on puhtalt reklaamiküljel. (R7)

Üldiselt jagunevad reisid kaheks. Kas reisikorraldaja ootab vastuteenet või ei oota. Eriti 1990ndatel, tollal ajakirjanduses töötanud inimesed sõitsid mõne välismaa fondi rahastusel õppima näiteks kuhugi, nt uurivat ajakirjandust. Samas selle korraldajad ei oodanud vastuteenet. Neil oligi projekt avaliku rahaga, et see inimene saab tasuta koolitust, tuleb tagasi ja teeb oma tööd edasi. Ma ei näe siin korrupsiooni. Siin ei saa lolliks minna korrupsiooni otsimisega selles situatsioonis. Teine asi, turismifirma pakub ajakirjanikule reisi, et olgu ilus lugu kirjutatud selle reisi tulemusena, et see on nagu reisile mineku tingimus. See on ohtlik, korrupsiooniohtlik juhtum. Eriti kui ajakirjanik võtab reisi vastu teavitamata toimetuse juhtkonda sellest, et talle on see reis pakutud nendel ja nendel tingimustel. Siin on ka see võimalus, et kui ajakirjanik ütleb oma peatoimetajale, et talle pakuti seda reisi ja tahetakse, et ta sellest kirjutaks, aga kirjutamise käsitlus on vaba. Kui ta saab peatoimetaja aktsepti, et see ei ole väljaande sõltumatusele ohtlik, siis minu meelest on ajakirjanik käitunud suhteliselt normaalselt ja midagi ohtlikku selles ei ole. Kuigi see on noateral kõndimine. Nende reiside vastuvõtmisega on iga üksikjuhtum erinev. (E1)

Aktuaalses kaameraski mõnikord pakutakse reise. Kuid reisi ja reisi vahel on vahe. Üks on selline reis, kus keegi läks kuhugi visiidile. Kui ajakirjanik läheb sellele reisile ja teeb sellest loo, siis teeb ta oma tööd. /.../ Kui see on kasulik organisatsioonile, kui see avardab inimeste silmavaadet ja jagab infot, siis ma arvan, et seda võib kasutada. /.../ Kui ajakirjanik on ajakirjanik, siis ta on kriitiline igal hetkel, kui see kriitika peab olema selles loos. See ei mõjuta absoluutselt. (R3)

Samas, osades toimetustes on olukord lahendatud nii, et piiripealsete juhtumite vältimiseks on kokku lepitud, et pigem ei võeta üldse kingitusi vastu.

Nendele reisifirmade pakkumistele, et viime teid reisile, te kirjutage pärast lugu, neile oleme me kõik ära öelnud. Need pakkumised tulevad täiesti ametlikult, täiesti avalikult, selles ei ole mingisugust... selles ei saa mingisugust soovi kedagi ära osta, lihtsalt ajakirjanik või ajakirjandusväljaanne peab olema piisavalt tark, et sellest ära öelda. (R7)

Oluliseks peetakse seda, et kingisaajast on teadlikud ka kolleegid või ajakirjaniku ülemused ning antud on nendepoolne heakskiit kingi vastuvõtmiseks. See tähendab, et tagatud on toimetusesisene regulatsioonimehhanism teema mittekallutatud käsitlemiseks, sest ajakirjanik on kolleegide/ülemuste pilgu all.

Vahel on ju niimoodi, et mõni reisifirma pakub sõiduvõimalust, et siis pärast sellest pressis kirjutatakse. Seda ikka juhtub./.../ Ma üldiselt konsulteerin peatoimetaja või oma ülemustega, et kas nii või naa. Alati ei pea ju loos välja tulema, et see konkreetne reisifirma. Aga et lihtsalt sellest maast lugu teha, siis miks mitte. Sest ega meil lehtedel väga palju raha ju ei ole, et muudest maadest ka kirjutada, kui näiteks see välismaale reis. Sellisel juhul peab siis välja tulema niimoodi, et see ei paista reklaamloona, vaid lihtsalt reisimulje või midagi sellist. (R9)

Teiselt poolt muudab ajakirjaniku elu mõnes mõttes keerulisemaks olukord, kus Euroopa Liidu tasandil luuakse ajakirjanikele palju võimalusi, mis otseselt ei ole kingitused, kuid ajendavad Euroopa Liidu teemakajastust. Üldiselt arvatakse, et Euroopa Liidu poolne tegevus enda reklaamimisel ja tutvustamisel on aktsepteeritud.

Igasugused institutsioonid... no kes teevad kõige rohkem reise ajakirjanikele. On ju tegelikult praegusel hetkel Euroopa Parlament, Euroopa Komisjon, ka NATO. Aga keegi neist ei eelda, et sa pead neist kirjutama. Nende soov või tahtmine on teha ajakirjanikele selgeks, kuidas nad töötavad ja mina arvan, et selles ei ole midagi halba... Kui näiteks Euroopa Parlament kutsub ajakirjanikke külla ja teeb neile mingeid seminare, konverentse, mida iganes, veab nad kuskile Strasbourgi või Brüsselisse, siis tegemist on demokraatliku institutsiooniga, kus on kõik erinevad parteid esindatud ja tegelikult korraldajaks on see, kes on sõltumatu institutsioon. Selles ma ei näe mingisugust ajakirjanduseetika rikkumist või midagi. (R7)

Teiselt poolt püüab Euroopa Liit siiski mõjutada meediakajastust ning selles osas on jällegi tegemist juhtumiga, millesse ei saa üheselt suhtuda. Mõnes mõttes peaks seda püüet nagu aktsepteerima, et tutvustatakse demokraatliku institutsiooni tegemisi ka rahvusriikide elanikkonnale ja tõsta teadlikkust sellest institutsioonist, kuid kui rangemalt vaadata, on siin tegemist väga selge mõjutamise ja teemakäsitluse kallutamise katsega, mis seab ajakirjanikud raskesse olukorda.

Ja vahel sellised asjad, et inimestel on tunne, et mingi materjal peab lehte minema. /.../ Hästi palju on seda just nende euroasjadega. Ja ma pole siiani seda lahti harutanud, et kust tuleb see kajastamise kohustuslikkus ja mis kujul see on. Vaata, kui tehakse mingi eurorahaga projekt, siis seal on 90% juhtudest on väidetavalt sees nõue, et see peab olema meedias kajastatud. Ja sealt tuleb see koht, stiilis, et õpetaja viib oma lapsed või klassi ekskursioonile kuskile raba peale, saavad mingi tuhat krooni bussiraha, projektiraha ja nad pärast saavad sellest loo, seepärast, et neil on see meediakajastuse punkt ette nähtud. Ja nad kardavad, et kui nad seda ei täida, siis neil seda tuhandet krooni kinni ei maksta. /.../ just oli selline situatsioon, kus inimene oli hädas, et ma võin selle kommertsteksti osta, kui mul muud üle ei jää, sest ma olen ikka... Et me oleme sellises olukorras. Et loomulikult saadad pikalt, kui ... see ajab nagu raevu, kui keegi teine otsustab lehe sisu üle, mitte toimeetus. Siis tekib see olukord, kui mingi EL paneb inimese olukorda, kus ta on sunnitud ükskõik mis nippidega püüdma lugu lehte saada. Teisest küljest, et kui siin kogukonnaajakirjanduse tasemel võtta, siis on selge, et meil pole probleemi olnud, et keegi tõesti avab kiigeplatsi ja siis me ütleme, et no kuule, pista oma kiigeplats sinna samusesse, et me ei tee sellest lugu. Me ikka teeme. (R5)

Ajakirjanikud üldiselt teevad vahet teemakajastust mõjutavate ja mittemõjutavate kingituste vahel. Reisipakkumist vaadatakse kahtlasena, aga kontserdi- vms pileteid mitte; arvatakse, et väiksemate asjade, nagu nt pastakad, märkmikud, raamatud, plaadid jms. vastuvõtmine ei mõjuta ajakirjaniku käsitluslaadi.

Kui mõne kultuuritoote kinkimisega kaasneb ka selle toote tutvustamine meediakanalis, siis on tegemist juba keerulisema juhtumiga – kust sellisel juhul läheb piir reklaami ja lihtsalt kultuuri tutvustamise vahel. Ajakirjanikud arvavad, et kui see ei toimu kommertseesmärkidel, siis on taoline tegevus aktsepteeritav. Aga see on siiski probleemne juhtum.

Jah ma mõtlen plaatide tutvustusi, esinejate ja kontsertide tutvustusi – taoline teema on veidi valusam. /.../ püütakse läbi erinevate saatejuhtide jõuda suure kella külge panemiseni, kasutades ära just isiklike tutvusi. Seltskond on väike, kõik tunnevad kõiki, see asetab ka saatejuhid raskesse seisu, nad ei julge ja ei taha “ei” öelda. /.../ See on probleem just siis, kui läheneja suudab saavutada selle taseme, et tema intervjuu on mitmes erinevas saates. Sellised asjad teinekord ajavad kurjaks, kui kasutatakse inimeste heatahtlikkust ja vastutulelikkust ära. Ma ei hakka siin nimesid nimetama, aga kui mingisugune muusikaüritus tuleb, kontsert ansamblitega, siis korraldaja tunneb enamikke saatejuhte ja läheneb meile eraviisiliselt mitte kui tervikule – ta on juba piisavalt kaval ette. Minuga räägib, kellegi teise ja kolmandaga ning see intervjuu jõuab päeva jooksul kolm korda eetrisse küll erinevatel ajahetkel – hommikul, päeval, õhtul. Sellised asjad on üsna ärritavad olnud. (R4)

Kaudselt seostub nimetatud teema üldisema „varjatud reklaami“ teemaga, mis langeb ajakirjanduse ebaeetilise tegevuse või auditooriumi eksitamise valdkonda. Seda tuuakse välja nii telekanalite kui ka ajalehtede puhul ja nähakse isegi suurema probleemina kui otsest korruptsiooni.

Mõned väljaanded on kohe algusest olnud väga põhimõttekindlad reklaami ja ajakirjandusliku teksti lahushoidmise kinnipidamisel. Näites Äripäev. Nii palju kui teada on. Kuigi ka neid kahtlustatakse tihtipeale mitmesugustes vandenõudes, aga mina hindan Äripäeva toimetuspoliitikat kõrgelt - nad deklareerivad väga selgelt ja peavad kinni sellest, et lood ei ole müügiks. Ka Ekspress Grupis on reeglid päris kenasti sätestatud. Aga siis hakkavad mingid sellised ebamäärasemad asjad nagu igasugused vahelehed. Näiteks see, mis Päevalehes viimasel ajal toimub mingisuguste Publishing House’ide ja Meediaplanetite all, see on päris jube. Need on selgelt mingid väljaanded, mille sisu on müügiks, aga mis tahavad välja näha nagu ajakirjandus. See hägustab väga piiri. Ja siis mitmesugused kinni makstud erileheküljed... Need on võibolla väga üllad, nt Haigekassa erilehed, aga lugejate jaoks hägustab see piiri. (E1)

Aga ma tean, et see Tarmu Tammerk... Tammerk on nende lehesiseste vahelehtede vastu, mis on nagu lehe tehtud, kinnimakstud vahelehed... ta on öelnud, et see hägustab inimese jaoks seda piiri, et kas see on siis... ajakirjanikud on kirjutanud need lood... Ma ei ole temaga päris nõus, selles mõttes, et kuidas ma ütlen... mõnes mõttes jah, see on selline hall tsoon. /.../ Seal ikkagi käib siuke arutelu, et kuidas parem oleks ja nii. Näiteks Läänemaa arenduskeskus, kes neid europrojekte meile Euroopa poolt vahendab... Läänemaa arendab. Siuke mittetulundusvõrk, aitab inimestel projekte kirjutada, kogub ideid, kirjutab ise asju. Maakonna arendajad. Ja siis neil on igasugused asjad, millest iga lihtne ajakirjanik hästi aru ei saa, mingid EASid ja oma süsteemid ja värgid. Ja siis mingi hetk ei ole neist midagi kuulda ja siis üks päev nad tulevad toimetusse ja ütlevad: nii, meil on 20000, kas me saaks teha oma uudistest vahelehe neli külge lehe vahele. Mille peale siis... nojah, tooge siia oma raha, teeme ära, et mis see on siis. Kusjuures iga jumala uudis seal lehes on selline, millest hea meelega oleks ilma kopkatki küsimata uudise teinud. Aga sa ei teadnud seda. /.../ See on jah selline hall tsoon, aga samas ta annab lisaväärtust, need on nagu koostööprojektid. (R5)

Intervjuudest ilmneb, et ajakirjanike korruptiivsetest praktikatest saab rääkida siis, kui ajakirjanik ei tegutse avaliku huvi eesmärgil, vaid teeb oma tööd eelkõige isikliku kasu silmas pidades. Jämedates joontes sai korruptsiooni jagada nelja suuremasse rühma: rollikonfliktid, ametiseisundi kuritarvitamine, otsene sõltuvus allikast, allikalt raha ja kingituste vastuvõtmine. Järgnevalt antakse ülevaade sellest, milliste korruptiivsete praktikatega on ajakirjanikud isiklikult kokku puutunud.

2.2.2. Ajakirjanike isiklik kokkupuude korrupsiooniga

Hoolimata asjaolust, et intervjuu algul rõhutati küsitluse anonüümsust, ei toodud intervjuudes välja eriti palju isiklike kokkupuuteid korrupsiooniga. Näiteks kinnitavad kõik kolm Rahvusringhäälingu süsteemis töötavat inimest, et neile ei ole pakutud lugude eest raha ega ka muid hüvesid, ei ole öeldud „tulge tehke lugu, ma annan selle eest raha“ (R1). Sama kinnitavad suurem osa teiste kanalite intervjuueeritud ajakirjanikest.

Ei ole olnud rahapakkumist. On olnud momente, kus on öeldud, et ärme sellest räägi. Aga need ei ole tavaliselt skandaalsed või kriminaalsed, vaid pigem inimlikud. Ja tavaliselt jääb ka lugu sündimata. /.../ nii palju mõistmist ja aus olemist on isegi eratelekanali toimetuses. Et sellised juhtumid, mis on seotud inimliku traagikaga ja mille keskmes olev inimene ei soovi, et seda kajastatakse, seda aktsepteeritakse. (R4)

Ma ei ole sellest kunagi aru saanud, kuidas on võimalik lugusid osta. Haruharva küsivad meie käest – no suurettevõtjad ei küsi – aga haruharva sellised väiksemad tegijad helistavad ja küsivad, kui palju artikkel maksab. Ma ei tea, kust nad seda võtavad. Kindlasti ei saa osta lugusid lehte. Tahan uskuda, et ka teistesse lehtedesse ei saa. Ma ei kujuta seda ette, et helistan toimetusse ja ütlen, et “annan tuhat, paarkümmend tuhat krooni ja te kirjutate sellest loo”. (R6)

Samas kui maakonnalehe toimetaja toob välja, et inimesed pakuvad loo kirjutamise eest raha küll, kuid tema arvates toimub see puhtalt teadmatusel – ei eristata reklaamtekste ja ajakirjanduslikke materjale.

... kui vähe inimesed ajakirjanduse toimimise mehhanismidest teavad. Ei eristata /.../ materjali pakkujana eri formaate ja võimalusi, mis on. Ja see on täiesti tavaline, et inimene tahab kuulutust ja pärast tuleb välja, et ta mõtleb enda ettekujutuses pooleleheküljelisest reklaamist. Või helistab ja ütleb, et tal on lugu pakkuda, mis osutub jällegi kuulutuseks. (R5)

Minuga konkreetselt on üks firma aastal 96 või 97 hakanud rääkima, et... aga, et ... ilmselgelt olid neil mingitest teistest meediaväljaannetest need kogemused, et tuleb raha anda. Minu enda need kogemused olid isegi telest, ma ei mäleta, mis telejaamad toona üldse olid, vist olid TV3 ja Kanal 2 juba... nad nagu vihjasid sellele, et eks me siis tasume selle eest... Aga neile sai kiiresti selgeks tehtud, et selline asi ei lähe läbi, et ajakirjanikule loo eest ei maksta. Sel firmal puudus tollel hetkel meediaga suhtlemise kogemus, selles mõttes, et neil oli mingisugune imelik kogemus ja nad arvasid, et nii käibki. Aga ma ütlen, et see oli aastaid üle kümne tagasi. (R7)

Olid ajad 90. aastatel, kui pakuti raha küll. Ja siin mõned aastad tagasi on olnud situatsioon, kus mulle on pakutud, et ma kirjutaksin näiteks ühe kinnisvaraarenduse valmimisest, et öeldakse, et ega me võlgu ei jää. Sellist suhtumist aeg-ajalt veel kohtab, küllalt harva. Minus tekitab see pigem nagu allergilist reaktsiooni. (R8)

Kui 1990ndate algupoolel ei olnud ajakirjandusmaastikul veel eetilise ajakirjanduse normid ja reeglid välja kujunenud või kinnistunud, siis tänapäeval taolised robustsed mõjutusmehhanismid ajakirjanike arvates enam ei toimi. Samas survestatakse praegusel ajal ajakirjanikke teiste meetoditega, nt reklaamitoimetuse kaudu.

...ei ole sellist asja, et pannakse ajakirjanikule rahapakk või pakutakse ajakirjanikule mingit hüve... vaid on see, et lähme korrus kõrgemale, seal on reklaamitoimetuse, ostame reklaami ja nüüd survestame läbi reklaamitoimetuse seda sisutoimetust, et kirjutage meist. See on palju keerulisem lugu ja seal on palju tõsisemad probleemid taga, eriti just praegu, kui reklaamiturg on igal pool kõvasti kukkunud. (R7)

Rahapakkumistest enam on ajakirjanikel olnud kokkupuuteid kingitustega. Maakonnalehe toimetaja toob välja, et kingitusi tehakse päris palju ning see paneb ajakirjaniku üsna keerulisse olukorda.

No kui ma käin näiteks mõnes leivatehases ja mulle pistetakse kaasa päts leiba. Või kui ma käin kuskil meiereis ja mulle antakse kaasa kotike mingisuguse juustu ja jogurtiga. Siis mina

isiklikult sellest probleemi ei ole teinud. Sest minu sisemist vabadust see kuidagi ei pärsi. Ma ei pea seda nagu äraostmiseks või korrupsiooniks. Aga on ka teisi käsitlusi, on selliseid ajakirjanikke, kes on samas toimetuses, kes keelduvad sellest. Isegi pastapliiatsist keelduvad. (R8)

Miks need väiksed kingitused ka halvad on, on see, et... /.../ nende emotsionaalsete kingitustega on ka ikkagi see, et kui sulle kingitakse asi, see tekitab selle emotsionaalse sideme. Pärast seda sa ei mõtle sellest inimesest... sa mõtled temast kui heast inimesest, kui natuke paremast inimesest või temast kui organisatsiooni esindajast, sest ta on sulle midagi kinkinud või andnud. /.../ Aga omaette teema on need alkoholikogused, mis toimetustesse saadetakse... ma arvan, et see oli Viru, kes saatis... või oli Liviko, kes saatis suure, umbes liitri viinapudeli. (R5)

Kuna ametiseisundi kuritarvitamine on üsna laialt tõlgendatav nähtus, oskavad mõned intervjueritud ajakirjanikud tuua välja ka enda tegevuspraktikast selle alla liigituvaid juhtumeid.

Mõningaid kogemusi on. Ma ei tahaks endale tuhka pähe raputada. Mul ei tule hetkel konkreetne juhtum meelde. Tõsi, ma olen mõnikord küll asjasse mittepuutuvatel asjaoludel öelnud, et ma olen see ja too sealt kanalist. Ma olen seda teinud. Aga, et ma oleks midagi väga häbematut teinud. Ilmselt ma kasutaksin seda rohkem, kui ma oleksin Vahur Kersna. (R4)

Mul on häbi tunnistada, aga ma olen ise seda kunagi kuritarvitanud. Aga ma ei olnud siis ajakirjanik, ma olin meediatöötaja. /.../ ma töötasin ühes erakanali politseisaates. /.../ Aga seesama süütuse presumpatsioon, sa filmid kedagi ütle mata, et sa teda filmid. /.../ sa lähed politseiga kuhugi sisse luba küsimata ka teinekord, filmid inimesi, kes on abitud, kes ei taha midagi öelda. (R2)

Ametiseisundi kuritarvitamist võib näha ka selles, kui ajakirjanikuna hakatakse tööle eesmärgiga koguda sotsiaalset kapitali – saada tutvusi ja kontakte – ning siis jäetakse ajakirjanikutöö sinnapaika, sest mujal on paremad võimalused karjääri teha.

See tutvuste ärakasutamine, sotsiaalne kapital... See on kõige hullem ja see on kõige nähtamatum.. ja see on võibolla just ka see, mida me ei teadvusta ka.. Kui ma läksin kunagi ühte ajalehte tööle, siis mul üks koolivend oli ka kuu aega varem sinna läinud. Usin ja asjalik kutt, vehkis kirjutada, mingil hetkel läks ülemuse juurde ja ütles, et teate, ilgelt põnev oleks teha reisirubriik. Ülemus nuputas, davai, et lisa võib ju reisirubriik ka olla. Ja poiss hakkas tegema ja tegi, tegi. Ja sel ajal, kui mina nühhkisin kogu aeg nii häid ja põnevaid või õiglasi lugusid kui võimalik ja vaatasin, et jube põnev... siis see kutt ajas oma reisirubriiki ja kolme kuu pärast läks ühte reisifirmasse mingile kõrgele kohale tööle. Sest ta oli saanud endale mingid kontaktid kätte ja ma kahtlustan, et tal oligi siht ajakirjanikutöö kaudu saada endale sotsiaalne kapital ja võrgustik, kõrgetel kohtadel tuttavad ... ja siis teha selline karjäärihüpe. (R5)

Kõik intervjueritud ajakirjanikud on aga üksmeelel selles, et asjad on läinud paremaks ning taolisi korruptiivseid praktikaid kohtas pigem 1990ndate algul, aga mitte enam tänapäeval.

2.2.3. Teadmised teiste ajakirjanike kokkupuudetest korrupsiooniga

Üldiselt pigem ei taheta rääkida teiste ajakirjanike kogemustest korrupsiooniga. Intervjueritud ütlevad, et nad kolleegide kohta ei tea – „tegelikult olen kuulnud väga vähe selliseid tõsiseid äraostmiskatseid“ (R5). Aga siiski kogunes kümne intervjuu peale üsna kenake hulk näiteid, kuid nende puhul väidetakse enamasti, et kindlalt ei teata, kas lugu vastab tõe.

Kuskilt lehest olen lugenud, et paar aastat tagasi keegi tegi lugusid televisiooni ja talle pakuti selle eest raha. Aga ma ei ole kunagi kokku puutunud sellega (R3).

... ma olen kuulnud ERRi kohta. /.../ Minu teada on makstud spordi poolele ETVs ühe teatavat sorti ala kajastamise eest inimesele raha. /.../ Tookord oli inimene väga selgelt organiseerimisega seotud, siis ta ütles, et tagada võistluseelset kajastust, tuli mees nõ kohale tellida. Piisavalt mõjuvõimas mees, kes saab selle ka eetrisse toimetada. (R4)

Mul on olnud üks juhtum, kus ma olen kuulnud, ehki ei saa öelda, et see kuidagi tõestatud oleks, aga olen kuulnud, et mulle on räägitud, et vot ärimeeste seas räägitakse, et üks inimene võib nii teha [- müüa lugusid]. (E1)

Ma olen kuulnud ühte lugu Päevalehest, kus üks minu ja mu Päevalehe sõbra ühine tuttav, kes töötas kusagil kinnisvaraarenduses, helistas mu sõber ajakirjanikule ja küsis, et... see oli mingi 6-7 aastat tagasi... et kuidas oleks, kui 100 tonni, kui sellest projektist ilmuks nagu arvamustartikkel Päevalehes. Et konks on selles, et meil Tallinna linnavolikogus on paar inimest, kes ei ole selle arendusega praegu nõus, aga kes on meedia arvamustest hästi sõltuvad, et... kui meedia poolt on, siis nad tavaliselt kalduvad sinna poole. Et ilgelt suur raha oli see siis, kuid tüüp saatis ta muidugi pikalt... (R5)

Sellist konkreetset, et keegi oleks ajanud oma kõrvaläri, seda ma ei tea. Küll aga olen vahetevahel pidanud kokku puutama olukorraga, kus mõnel ajakirjanikul on tekkinud väga hea sõbrasuhe oma allikaga. See hakkab kohe tööd takistama. See hakkab kohe silma, ta ei ole enam objektiivne. On olnud küll olukordi, kus ma olen pidanud sekkuma ja inimesega tõsiselt vestlema. (R6)

Ma tean seda, et ... seda on ka oluliselt vähemaks jäänud, et mis on üsna levinud olnud, et mingid firmad võtavad ajakirjanikke välisreisidele kaasa. Eks selline väike mõjutamine ikka käib, aga see on puhtalt ajakirjaniku enda sisemise kultuuri küsimus, et kas ta laseb ennast ära osta või mitte selliste labaste meetoditega. (R8)

See oli 2007 vist, siis kui need valimised olid. Siis oli küll üks mees, kes oli ärimees ja samas poliitik. Aga kes ei olnud kohalik ja ei olnud kohaliku meediaga väga suhelnud. Kes pakkus ajakirjanikule raha selle eest, et see kirjutaks temast loo. /.../ Aga ma olen ikka üsna kindel, et ta ei võtnud vastu. (R5)

2.2.4. Korrupsioon avaliku huvi vs. kommertshuvi mõjuväljas

Nii nagu uurima asudes oletati, kehtivad ajakirjanike arvates avalik-õiguslikule ja erameediale erinevad standardid, kuigi ka siin nähakse korrupsiooni erinevust mittekorruptiivsest tegevusest eelkõige „varjamise“ või salatsemise mõistete kaudu. Kui nt kanalil/väljaandel on teatud toodete pakkumiseks avalik hinnakiri (saatesse saab vaid siis, kui selle eest etteantud hinnakirja alusel makstakse), siis ei ole tegemist korrupsiooniga.

Väga selgelt on erameedias ostetud lood, millega on isegi mindud nii kaugele, et välja on töötatud lugude hinnad. Kunagi olid need 7000 krooni tükk, vahepeal olid need ilmselt kusagil 15 tuhande kanti. (R2)

Siiski võib see olla ebaeetiline, kuidas erakanal oma kukrut täidab. Kui juhtumist, kus eratelekanal soovib teha kellestki lugu ja eelnevalt kokkuleppimata esitab inimesele selle eest hiljem arve, tekitab see usaldamatust ka tõsise ajakirjanduse suhtes.

Oli üks juhus, kui me läksime ühe väiketootja juurde. Inimesega sai eelnevalt kokku lepitud. Esialgu oli ta kõhkleva seisukohal, lõpuks ütles – hea küll. Ja kui me jõudsime salvestusega poole peale, siis ta mingis situatsioonis plahvatas selle välja: “Issand jumal, mul ei ole teile selle eest küll maksta.” /.../ ühes erakanalis oli talle samamoodi peale pressitud. /.../ Kui ta oli kõik ära teinud, siis oli talle öeldud, et selle eest tuleb maksta 7000 krooni. Ma mäletan, ta ütles, et kust ta selle raha võtab. Aga arve talle esitati ja ta pidi selle eest maksma 7000 krooni. (R1)

Kõik intervjuueeritud ajakirjanikud taunivad igasugust saadete eest maksmist avalik-õiguslikus kanalil. Nt saade „Laulge kaasa“, mis on osaliselt makstud kinni kohaliku omavalitsuse rahaga ning saates osaleb nõu nagu boonuseks mõni kohaliku elu tähtis tegelane (nt vallavanem), leiab ka Rahvusringhäälingu töötajate hulgas tugevat kriitikat.

Ma arvan, et see on vastuvõetamatu. ERR on nii tuntud organisatsioon ja peaks olema eeskujuks teistele. Sellist asja ei tohiks juhtuda, et keegi võtab raha. Seda ei tohi keegi endale lubada. (R3)

Minu meelest on see üks halb juhtum. See et, hopsti sinna hüppab kontekstiväliselt mingi vallavanem, kellega tehakse mesimagus intervjuu, et "kui tubli vallavanem, et teinekord peaks teid tagasi valima"... või mini maavanem. See on üks väga selge näide, mida ei tohiks olla. (E1)

Laiemalt on tegemist ajakirjanduse defineerimise küsimusega – mis on ajakirjandus ja mis mitte. Ajakirjanduse puhul, mida tehakse avalikkuse huvides, ei sobi intervjuueeritud ajakirjanike arvates ebaeetiline käitumine ja korruptsioon, samas kui kommertsmeedia puhul ei taunita seda, et kõik toimubki seal vaid kasu saamise eesmärgil ja raha eest.

Ma ei tea täpselt seda skeemi seal taga, aga tundub, et mingisugune reisifirma, et promoda oma sihtpunkti, on see siis Mauritaania näiteks. Ma eeldan, et saadab siis Kanal2 operaatori ja reporteri sinna nädalaks ajaks jäädvustama. Kui kanal või organisatsioon seda võimaldab, siis ma ei näe nagu probleemi ühest küljest. Aga, ma ei kujuta ette, et see oleks võimalik avalik-õiguslikus televisioonis. See ei ole ju võimalik. Aga samas ma ei oska Kanal2-le ette heita. Eravärk, anyway – kui Kanal2 leiab võimaluse oma töötajatele teha nädalane preemiareis sellisel tingimusel, tasuta, et nad ei maksa selle eest. Ma ei tea. Eeldan, et tasuta saadetakse toimetusest sinna reporter ja operaator, olles siis välja valinud parimast parimad, nad saavad sinna minna tasuta. Ma eeldan, et reisifirma maksab selle kinni ja saab Reporteri saatesse 5, 10 min, kaks saadet promo. (R4)

Erakanalid /.../ seal ei ole ju ajakirjandusega midagi tegemist. Tehakse reklaami. Ja mulle tundub, et seal ei olegi teistsuguseid saateid. Võibolla ainult see uudistesaaade Reporter - selles on pehmemad lood. Uudistesaadet. Aga ülejäänud on ju puhas raha. /.../ Võsapiets ei ole mu arust ajakirjandus. See on hoopis mingi teistsugune fenomen. Selle pärast peab ETV olema aus ja korrektne. /.../ Kuigi ka ERR-is on see pidev arutelu objekt – mis on reklaam ja mis ei ole. Väga raske on mõnikord seda piiri leida. (R1)

Kuigi tõsine ajakirjandus peaks oma sisuloomes teenima avalikku huvi, tuuakse intervjuudes välja ka seda, et see ei ole alati nii lihtne. Meedia sisusse võivad sekkuvad omanike huvid, seda eriti tugevalt eraomandis meedia puhul, aga ka peatoimetajate/toimetajate hoiakud.

Ma ei usu, et [toimetus on] korrumppeerunud, aga ma arvan, et toimetusel võib olla mõjutused seoses sellega, et nad ei ole – räägime eraajakirjandusest – iseseisvad igal hetkel. On ikkagi omaniku omad. Kuigi nad võivad ükskõik mida väita. Mingitel hetkedel mingi surve on. Aga ma ei usu, et toimetused oleks korrumppeerunud. (R1)

Ütleme, et näiteks on olnud periood... varasematel aegadel, kui võibolla teatud erakonnast kirjutades tuleks natuke piiteeditundelisem olla. Kui on olnud meil selline peatoimetaja, kes praegu on ühes erakonnas, kelle ajal siis väga hoolega hoiti silma peal nendel lugudel, mis puudutasid seda erakonda. (R8)

Mõjutamismehhanismid võivad olla väga peened.

See isegi tuleb tavaliselt [peatoimetaja poolse] nõ sooja soovitusena, mitte käsuna. Ma ei mäleta, et keegi mind oleks käskinud. Sooja soovitusena või palvena, rääkida millestki. Selliseid asju tuleb ette, ma olen seda teinud. Need on tavaliselt mingisugused üritused. (R4)

Sisuloome puhul tuuakse aga välja, et ei ole mõtet hakata paranoiliselt kõiges nägema korruptsiooni ja iga juhtumit tuleb vaadata eraldiseisvana. avalik-õigusliku meedia puhul võib olla piir reklaami ja mittereklaami vahel väga õhuke ning tekib oht piirangutega üle pingutada.

Vahel ma mõtlen, mis oleks siis kui ERRis oleks reklaam. Ma arvan, et siis oleks ERR väga mõjukas organisatsioon. Ilmselt mõjukam kui Eesti Meedia, Ekspressgrupp. Täna on teatud mõttes see avalik-õiguslik staatus, vabandan selle väljenduse pärast, aga nagu sul oleks üks muna ära lõigatud. Et sa ei saa mingitel teemadel teha. Vot see sama küsimus plaatide ja raamatute kohta. Me saame aru, et see on OK neid asju teha. Aga ühel hetkel võib sellega hulluks minna. Ei tohi plaate tutvustada, ei tohi raamatuid tutvustada... Lõpuks käivad ju kõik inimesed millegagi riides. Mul on näiteks seljas Baltmani pintsak. Siin ei ole ühtegi logo peal, aga siin on Baltmani pintsak. Ma ei tohiks sellega eetris käia, sest see on Baltmanis tehtud. Mis ma siis peaksin tegema... paljalt käima? (R2)

Arvan, et eratelekanalid on uskumatult kergemeelseid igasuguste eetikareeglite täitmisel. /.../ võta Peeter Võsa fenomen, kes ilmselgelt oma tehtud tegude tõttu ei peaks olema ühiskonnale moraali lugev saatejuht, aga on. Siis öeldakse, aga mis siis? Inimesed tahavad teda näha. See on viinud sellise kõikelubatavuse levikule. /.../ mul on siiralt kahju, et ETVs ei ole reklaami. See korrastaks seda turgu. TV3 ja Kanal2 saavad sellist pornograafiat teha sellepärast, et ETVs ei ole reklaami. Väga paljudes olukordades, kui ETV müüks reklaami, see sunniks teisi olema korralikum. Sest praegu ei ole reklaamiandjal valikut. Tal ongi võtta kas Võsapets või Uinuv kaunitar või mis nad on seal. Tal ei ole võimalik panna reklaami Foorumi, AK ette või taha. Ma ei arvagi, et sinna sisse, vaid ette või taha... Ja see tekitab alternatiivi, mis on hetkel puudu. (E1)

Seega ilmneb, et ajakirjanikud siiski sooviksid just auditooriumi jaoks suurema selguse eesmärgil, et nii erakanalitele kui ka avalik-õiguslikus omandis meediale kehtiksid siiski samad eetikastandardid.

2.2.5. Milles nähakse korrupsiooniriski maandavaid mehhanisme ja hinnang neile

Üks peamisi mehhanisme, mis maandab korrupsiooniriski, on kokku võetav mõiste alla „eneseregulatsioon“. See tähendab, et ajakirjanduses töötavad inimesed on piisavalt hästi haritud ja teadlikud ajakirjanduse eetilistest põhimõtetest, ajakirjanikkonna siseselt ollakse korrupsiooni suhtes taunivad, on olemas selged reeglistikud korrupsiooni äratundmiseks ja selle puhul käitumiseks ning toimub omavaheline arutelu nende üle.

Ma arvan, et esimene ja kõige parem võimalus või ka kohustuslik võimalus on organisatsioonisisene suhtlus lihtsalt. See peab olema piisavalt toimiv, et info liiguks. Et saatejuhile ei lõppeks kogu üritus oma saatega. Et ta teaks, mis on teiste plaanid, mis kus toimub. (R4)

See enamasti on peatoimetaja või juhi professionaalsuse küsimus, et suudad meeskonna hoida usaldusväärse, puhta ja ausana. (E1)

... aga ma arvan, et eks see naermine, ilkumine toimetuses on natuke vasturelv sellele ka. Kui keegi töö juurest ei võta tõsiselt neid [äraostmise] katseid ja need nagu läbi nähakse... ta võibki mõjutada. Siin saan jälle mina aidata natuke.. või see pool, kes ei ole selles loodud sidemes sees, et kuule... noh, mis sa ajad seda, et las ta olla, ärme tee sellest, see pole nii tähtis. Saab alati vaidlusi tekitada. (R5)

Meil on üsna karmid reeglid näiteks kingituste vastuvõtmise kohta. Tihtipeale üritatakse saata või anda ajakirjanikele kingitusi. Muidugi me ei aja juuksekarva lõhki. Mingi pastaka ja kruusi tasemel, selle võtame vastu. Aga me oleme saatnud tagasi näiteks kaste õlut, mille on meile saatnud Saku Õlletehas. Tegelikult oleme korra palunud Saku Õlletehasel mitte saata. Ma arvan sa tead, et nad saadavad sügisel ja talvel – jõuluõlle ja kevadel jälle mingi siidrid. Ja kui see kingitus on üleliia suur – me ei hakka ühte õllepudelit tagasi saatma, sest mingil maal muutub see narriks. Aga me ei reisi ettevõtjate kulul. (R6)

On selline kord... ma usun, et see on kõikides toimetustes üle Eesti, et kui ajakirjanikule pakutakse, siis tegelikult on ajakirjanikul... esiteks ta ei tohi seda vastu võtta ja tal on kohustus sellest kohe ka peatoimetajat teavitada. (R7)

Esiteks distsiplineerib see, et ma usun – meil töötavad ausad inimesed. Teiseks distsiplineerib see, kui märkida ära, et sel ajakirjanikul on selle ettevõtte aktsiad. Siis ta juba kirjutab, ma loodan, sellise pilguga. Tal on enesetsensuur peal. Ta kindlasti ei kirjuta mingit moosilugu. Kolmandaks muidugi toimetajate kontroll – selle loo loeb enne avaldamist läbi ikkagi mitu inimest. Kui seal on põhjendamatu kiidulaulu, siis see lihtsalt kärbitaks välja. (R6)

Kõik intervjueeritud ajakirjanikud olid seisukohal, et korrumppeerunud ajakirjanikul ei ole Eesti ajakirjandusmaastikul võimalik pikalt töötada, sest nii kahandab see isik kogu ajakirjanduse usaldusväärsust.

Mulle tundub, et sellisel inimesel oleks Eesti meedias jube raske töötada. Korruptiivsel ajakirjanikul oleks väga keeruline töötada, sest see tuleks väga kohe välja ja ta ei saaks seda lihtsalt teha. Ma olen enam-vähem kindel, et see ei ole vist võimalik. (R4)

Selline kumu kipub liikuma, kui keegi on mõjutatav. Seda nõrka kohta otsitakse ja leitakse. Väga libe tee on järgi anda. Enda südant jääb piinama. Ma ei kujuta, et selline inimene saab kaua ajakirjanikuna töötada. (E1)

Sellistest inimestest organisatsioonis peab kindlasti lahti saama. /.../ Võib juhtuda, et ühe inimese pärast see plekk jääb teistele ka külge. Siis öeldakse, et teil on ju selliseid... (R3)

Ilmselt pikemas perspektiivis töötamine on looduslik valik, nad jäävad ise vahele... aga, vaata ajakirjanik... see eeldab ilmselt sellist mõtlemise taset, ajakirjaniku amet on selline, et sa päris loll olla ei saa. Ehk siis suure tõenäosusega, kui ta tahab väga, kui temas on soov olla korrumpeerunud, see ei pruugi kohe välja tulla. Ta võib tegelikult seda varjata. See ei pruugi kunagi välja tulla. Aga mulle tundub, et sellised asjad kipuvad välja tulema. /.../ Ajakirjanduse korruptsioon on eriti peen teema. Aga mulle tundub, et kui inimene ikka on selline valelik ja pahatahtlik, teeb kellelegi teeneid, see ikkagi varem või hiljem tuleb välja. Ilmub kusagil valimisinimekirjas, lõpetab töö ära. Tegelikult ta teeb ennast täis (R2)

Reklaamiga survestamise vastase mehhanismina tuuakse välja reklaami- ja sisutoimetuse selget lahususe printsiipi.

Tegelikult on niimoodi... seda on proovitud suuremates lehtedes üle maailma ja see töötab siiamaani niimoodi, et meil on erinevatel korrustel.... reklaamitoimetus ja sisutoimetus. /.../ Aga kuna see suhtlemine toimub ikkagi nii, et sisutoimetus omavahel ja reklaamitoimetus omavahel, siis ma olen täiesti kindel, et paljud ajakirjanikud ei tea, milline näeb välja mõni reklaamitoimetajagi ja ka vastupidi. Ja mõnedes lehtedes on tehtud ju ka niimoodi, et reklaamitoimetus ja sisutoimetus asuvad umbes erinevates linna otsades, et nad võimalikult vähe üldse omavahel kokku puutuksid ja et ei tekiks sellist asja, et reklaam ja sisu hakkavad omavahel segamini minema. Et see varjatud reklaam ei saaks tekkida. (R7)

Aga mulle tundub, et see tabloidistumise kõrgaeg hakkab ka läbi saama. Algab tagasipöördumine põhiväärtuste poole. Mitte selle pärast, et inimesed on kuidagi idealistlikumad. Ei, need on ratsionaalsed kaalutlused – äri põhineb usaldusel, usaldust tõmbavad tõsised tegijad ja kogu see sõnumi kandmine peab põhinema mingisugusel usaldusväärusel. Mulle tundub, et ka ajakirjandusjuhid eesotsas Mart Kadastiku ja Hans Luigega on seda teadvustamas. /.../ Aga kummalgi puhul ei ole tegemist filantroopsete kaalutlustega, vaid puhta ärioloogikaga. Nii nagu pank müüb usaldust, nii ka ajaleht põhineb sellel, et peab usaldust müüma. (E1)

Kuigi siinkohal kõlab intervjuueeritute hulgas ka kriitilisi hääli ja arvatakse, et praegu ei ole veel olemas mehhanisme, mis aitaksid vähendada lugeja/kuulaja/vaataja eksitamist. Olemasolevad mehhanismid on deklaratiivsed ja tegelikkuses ei toimi. Seda eriti majanduslikult rasketes tingimustes, nagu viimastel aastatel.

Selles mõttes on ju deklaratiivses võtmes ilusti reguleeritud. Ajalehtede Liit on vastu võtnud sisu ja reklaami eristamise hea tava leppe. Kõik lehed on alla kirjutanud. Ajalehtede Liidu nõukogus tehakse aeg-ajalt mõni näidishukkamine, mõistetakse keegi hukka, öeldaks, et on pahasti tehtud. Aga tegelikkuses – äri poolt juhtivate inimeste mõtteviisis see väga kinnistunud ei ole. Nii suur on kiusatus praegusel raskel ajal saada see raha, mis sellest, et väiksem raha, saada see kohe kätte. Mitte jääda ootama seda, et saada see korrektse tegevusena, puhtast reklaamirahast tagasi. Ehkki kogu maailma ajakirjanduse ärimudel ütleb, et edukamad on need, kes neid asju lahus hoiavad. Hea maine tegelikult toob reklaami ja tulu. Ega Ameerika kapitalistid aastakümnete vältel seda mudelit ei viljeleks, kui see mudel ei toimiks, et tasub sisu ja reklaam lahus hoida. Käib odav enesemüümine (E1).

Probleemi nähakse ka selles, et Eesti väiksuse tõttu määravad suhtevõrgustikud rohkem ja tekib rohkem võimalusi ametiseisundi ärakasutamiseks.

Kõik on kinni selles, et Eesti on nii väike ja kõik tunnevad praktiliselt üksteist. See on, ma arvan, isiklike suhete taga kinni. Jube keeruline võib olla oma golfbuddyle nõ "ei" öelda. Võib jube keeruline olla. Jumal tänatud, ma ei ole ise pidanud selles olukorras olema. Selles mõttes on

hea olla alluv. Selliseid asju on tulnud ette, kus ma tunnen lihtsalt situatsioonis ebamugavalt. Kui mul tuleb reklaamida eetris, reklaamida, rääkida asjast, kui mul on sellega isiklik kokkupuude. Siis ma tavaliselt olen selle suunanud edasi ülemusele. Kui sa suudad temale selgeks teha selle vajaduse kajastada ja tema annab rohelise tule, siis ei ole probleemi. Ma olen selles mõttes veeretanud vastutust enda pealt ära. Aga mitte et... just sellepärast, et end ise mitte ebamugavasse olukorda mängida. (R4)

Teine pool korruptsiooniohu vähendamisel seostub auditooriumi harimisega, nende teadlikkuse tõstmisega ajakirjanduse toimimispõhimõtetest, mis sisaldab muuhulgas ka toimetustlike ja reklaammaterjalide selget eristamist.

Üldiselt arvavad intervjueritud ajakirjanikud, et eneseregulatsiooni mehhanismid on üsna tõhusad – võrreldes nt 1990ndate alguse ja keskpaigaga on asjad paremaks läinud. Lisamehhanismide olemasolu ei peeta vajalikuks, ajakirjanduseetika koodeksis on kõik vajalik olemas.

2.2.6. Üldhinnang Eesti meedia läbipaistvusele

Intervjuu lõpus paluti intervjueritud ajakirjanikel anda hinnang Eesti meedia läbipaistvusele, kuivõrd saab auditoorium aru sellest, mida ajakirjanikud teevad ja mis põhjustel erinevaid teemasid kajastatakse. Kümne vastaja keskmiseks kujunes 10-palli skaalal 7 punkti, mis osutab üsna kõrgele hinnangule.

Arvatakse, et Eestis ei ole eriti palju korruptsiooni, „Eesti ajakirjanikud on ikka üsna südametunnistusega“ (R1), kuid intervjueritavad toovad siiski välja aspekte, mis seda vähendavad ajakirjanduse läbipaistvust:

...sest vahetevahel, kui ma mõtlen poliitilistele asjadele, siis ajakirjanikud ei ole iga kord päriselt korrektsed (R1)

Kui sa oleks küsinud aasta tagasi, siis ma oleksin pannud ilmselt 9. Täna panen 7, sest mul on tekkinud kahtlusi. (R2)

See, et ta täitsa sõltumatu on, seda ma ka ei usu. Paneksin 7. (R3)

...välistada ei saa üksikuid juhte, aga ma arvan, et 9,5-ulatuses on Eestis kõik OK. (R4)

8. Ajakirjanduse vabadus ega korrumppeeritus ei ole probleemid. Pigem on see tõesti sisuline vastutuse ja need küsimused. Ma tõesti usun, et üks väheseid asju, mis kõigile Eesti ajakirjanikele on üheselt ja ühiselt selgeks tehtud, et korrumppeeruda ei tohi. See on üks väheseid selgeid ühiseid mängureegleid, mis nagu toimetuseüleselt ja valdkonnaüleselt kokku lepitud. (E1)

6 – Ma näen, et siin on erineva läbipaistvusega kohad. Näiteks ajakirjade tööstust ma hindan väheläbipaistvaks. Ma vaatan ajakirju ja ma näen, et seal ei kehti need reeglid vist mis meil. Seal lood on reklaamitavatest toodetest, nagu oleksid nad sisu osa. Ja mingid siuksed asjad... Ja ma kahtlustan, et nad töötavad mitte-ajakirjanduslikel printsiipidel... keegi ei ole sellest midagi rääkinud ka. Teine koht on see elektrooniline meedia, mille läbipaistvus... mõnes mõttes ta on isegi läbipaistev... kui sa näed neid autosauteid, kus reklaamitakse, tehakse reklaami saate sildi all ja see ongi juba omamoodi žanr. Aga toimetustega on see jama minu arust, et ta on seest palju läbipaistvam kui väljast. Siit tuleb see konks, et nad ei peegelda eriti palju välja... nad ei oska võibolla teha seda. Kui sa töötad kuskil, siis sa avastad, et see kõik on nagu suhteliselt läbipaistev, sa saad kõige kohta selgitusi, sa ei pea isegi ülemus olema selleks, et avaldada oma kahtlusi, kontrollida mingi teise inimese motiivide kohta. Seest on ta läbipaistev. Aga kui sa oled lugeja, siis leht ei ole suutnud minu arust ära täita seda funktsiooni... inimesed ei saa aru. Ja juba see näitab... meil on juba kuradi 20 aastat vaba ajakirjandus olnud ja inimesed ei saa aru, miks mingid lood ilmuvad ja mida sellega tegelikult öelda tahetakse. Ja miks valitakse siuksed teemad, nad ei saa aru. Järelikult lehed ei suuda kommunikeerida väljapoole oma tööpõhimõtteid. (R5)

Ma hindaks Äripäeva 9 palliga sellel skaalal. Jätan 1 palli selle varuks, et kunagi ei tea... me oleme kõik inimesed. Üldine võiks ka olla kusagil seal 8. /.../ 8 seepärast, et see on kõrge hinne. /.../ ma eeldan, et ei toimu massilist korrumppeerumist või massilist artiklite ostmist või massilist allikatele vastu tulemist. Sellepärast 8. Ma arvan, et korrupsiooniga on Eesti ajakirjanduses päris hästi. Võibolla ma olen sinisilmne või naiivne. Kuna ma ise ei ole suhteliselt pika aja jooksul kogenud... mulle endale on kunagi ammu pakutud raha, öeldud "kirjuta selline lugu, siis me maksame midagi". (R6)

Jääksin sinna kusagile 5 ja 6 vahele. Pigem 6, sest ta on kindlasti üle 50%. On see nagu lugejale nagu täiesti mõistetav, mida me teeme.. või et ikkagi suurem osa asjast on mõistetav, miks me neid lugusid kirjutame ja teeme. Mõned asjad, ma usun, jäävad lugejale mõistetamatuks, et miks seda tehakse. Aga sellega on paraku see lugu, et need jäävad meil siin sees ka mõistetamatuks. Me lihtsalt ühel hetkel avastame mõnede asjade puhul, et mis siin nüüd oli. /.../ Sellistest asjadest ma olen kuulnud, et ajakirjanikud mingis lipitsemise hoos annavad kellelegi võimaluse midagi läbi lugeda. Aga samal ajal nendel ajakirjanikel puudub igasugune võimalus seal midagi parandada. Ja mis siis nüüd muutub, mitte midagi ei muutunud. (R7)

Olukord on... keskpärane. Häid ajakirjanikke on vähe Eestis. Keskpäraseid on palju ja viletsaid on viimasel ajal jälle ära kadunud. /.../ Räägime olemasolevatest päevalehtedest, nagu Päevaleht, Postimees, Õhtuleht või nädalalehtedest nagu Maaleht või ... mis meil siin veel on... siis ma annaksin 9. Kui me räägime mingisugustest parteiväljaannetest ka, siis võibolla mingisugune 7. /.../ Ma arvan, et olukord on hea, aga ajakirjanduse kvaliteet peaks paranema. Online- ja pabermeedia suhted tuleks kuidagi ära fikseerida. (R8)

6. /.../ Minu arvates see läbipaistvus on ikka parem kui keskmine, aga sutsu ainult parem. /.../ Läbipaistvus... üks on see, et maailmavaade, mis sealt ajalehtedest tuleb, on kellegi poolt suunatud või... /.../ Siis ma paneksin võibolla trükimeedia ja lehtede puhul 7, sest suhteliselt hästi on näha lehtede puhul, millist maailmavaadet nad esitavad ja kuhu poole nad kaldu on. Minu meelest on Eesti meedia üsna kaldu ja suhteliselt läbinähtavalt kaldu... Sellepärast ma panengi 7. Raadioringhääling on natukene rohkem keskel. /.../ Eesti ajakirjandus on suures osas väga parempoolse maailmavaatega, väga kõvasti. Ja see kajastub näiteks lugedes väga ilmselt. Ei olegi väga palju seda teada... lugedes saab üsna ruttu selgeks, kelle kohta tuleb kirjutada niimoodi ja kelle kohta naamoodi. Sellised stereotüübid on kujunenud, kellele kogu aeg lajatada ja keda me siin hoiame, keda poputame, keda kaitseme, keda ka halbade asjade puhul püüame säästa. See on väga ilmne. /.../ aga minu meelest Eesti ajakirjandus või ajakirjanikud peaksid vähem ärapanemisega tegelema. Minu arvates see on üsna-üsna-üsna selline... vahepeal kippus see lausa minema nii hulluks, et ei tahtnud enam lehti kätte võtta... aga nüüd on nagu natuke tagasi tõmmanud. Aga see ärapanemise tahtmine on siamaani ikka veel üsna suur paljudel. Minu meelest see on üks selliseid probleeme, millega ... mis võib meie ajakirjandusele valusalt kätte maksta. (R9)

Venekeelselt ajakirjanikult küsiti ka Eesti venekeelse ajakirjanduse kohta. Tema hinnangul on sõltumatut venekeelset ajakirjandust vaid avalik-õigusliku ringhäälingu raames.

Venekeelset ajakirjandust ei ole nii palju. Vene päevalehed on kinni pandud Molodjož Estonii ja Vesti Dnja on kinni pandud. Siis üks on nädalaleht MK Estonija, keda sponseerib Venemaa. Teine on Den za Dnjom – see on päris huvitav leht. Ma arvan, et see on päris tõsine leht ja usaldusväärne leht. Sõltumatud on siin ainult raadio ja televisioon, kui rääkida venekeelsest ajakirjandusest. See Stolitsa, see on Keskerakonna linnaleht. Vesti Dnja see on ka Keskerakonna leht. Ega ma sealt suurt sõltumatust ei näe, sest Vesti Dnja oli tõesti nagu rüpor tsenristkoi partii. Kui rääkida eesti ajakirjandusest, siis on ta rohkem sõltumatu, mulle tundub. Nii palju kui mina sirvin lehti ja vaatan ja loen. Mulle meeldivad need artiklid, mida kirjutab Postimees ja Eesti Päevaleht. Seal on sõltumatust rohkem. Kui on kriitikat, siis on see välja toodud. (R3)

Mõnes intervjuus toodi aga välja, et olukord võib muutuda halvemaks, sest praegune majanduse languse periood muudab avaliku huvi teenimise keerulisemaks ja soosib sõltumist kellegi huvidest.

2.2.7. Ajakirjanike soovitusel korruptsiooni ennetavateks lisategevusteks

Ajakirjanikud avaldasid arvamust, et tõenäoliselt on just praeguses majandussituatsioonis vajalikud lisategevused korruptsiooni ennetamiseks.

Ma ei tahaks näha ütleme seoseid majanduslanguse, inimeste hirmu ja selle vahel, et inimesed on hirmul oma töökoha säilitamise pärast. Aga ma adun, väga õrnalt täna veel, aga ma adun sellist vaikiva ajastu hõngu kusagilt kaugemalt. See ei ole veel käes, aga ma väga ei tahaks näha, et mingi erakonna esimees kohtub suure meediaväljaande juhiga, nad arutavad midagi ja sellest aruetlust sünnib mingi agenda, mida siis teadlikult või alateadlikult püütakse suunata, spinnida. /.../ Ma arvan, et kui olud lähevad veel hullemaks, siis võib tekkida ühel hetkel olukord, kus, selleks, et ajakirjanik ja tema perekond jääks ellu, saaks söönuks, ei läheks lahku, et lastel oleks riided seljas jne.. hakkavad inimesed tegema kompromisse. (R2).

Tahaks, et oleks rohkem sõltumatust, et kui loed artiklit, siis tead – see inimene ei kuulu sinna ja ei kuulu tänna. On tõeline ajakirjanik. Ja selliseid on meil ka Eestis päris palju. Aga praeguses majandusolukorras pead ajama seda poliitikat, mis on toimetuse poliitika või ajalehe poliitika. Kui teed midagi risti vastu, siis tead millega riskid – kaotad töö. (R3)

Enesestmõistetavalt on väiksem oht korruptsiooniks nende ajakirjanike hulgas, kes on oma tööandja poolt väärikselt tasustatud.

Üks hea võimalus, mida alati selle kohta öeldakse – politseinikule tuleb maksta head palka, et ta pistist ei võtaks. Ilmselt käib see mingil määral ka ajakirjaniku kohta. Et tal oleks võimalikult suur motivatsioon hoida oma tööst kinni ja olla lojaalne ja väiksem motivatsioon minna kurjale teele. (E1)

Üks võimalusi korruptsiooni ennetamiseks, mida ajakirjanikud välja pakkusid, oleks laiem arutelu piiripealsete juhtumite üle ja kokkuleppimine selles, mis on korruptiivne tegevus ajakirjaniku töös.

Ma ei tea, see tuleks ilmselt laialt läbi arutada mingites ajakirjandusringkondades võibolla. Võibolla kuskil need reeglid ja piirid mängida, et kui suur õigus on tegijal või toimetajal otsustada selle sisu üle või selle kajastuse üle. Võibolla on ta nii, et nemad maksaksid lisalehe, saaksid selle eest nii palju reklaamipinda kui tahavad, aga toimetajatel oleks täielik õigus öelda, et see lugu läheb, see lugu ei lähe. (R5)

Jah, aga see on jälle ebareaalne. 0-tolerants ei ole hea mingis mõttes. Ma arvan, et toimivam on seada see piir sinna... On ju räägitud, et Ajalehtede Liit ja Pressinõukogu võiks selle sõnastada. Võibolla mingi kogum koos, Pressinõukogul ei ole jälle selliste asjade sõnastamisel volitusi antud ja tõenäoliselt keegi hakkas väga karjuma, kui PN võtaks volitused, et hakata piiri sõnastamisega. Aga võiks küll olla kirja pandud tõesti kingituste vastuvõtmise mõistlik piir, olgu see siis rahalises vääringus või kuidagi sõnastatud. Võimalik, et selle tegemiseks oleks kõige optimaalsem kokku kutsuda mingi tarkade kogu...kolm tarka meest... kes sõnastavad oma ettepanekud, et meie meelest on mõistlik kingituste piir selline, mille puhul pole vaja teha probleemi... Aga kardan, et see võib olla keeruline, sest olukordades on erinevusi. Võibolla mõnel puhul rahalises mõttes väike kingitus võib olla oluliseks motivaatoriks. Siis jälle ei ole hea ja õige seda kingitust vastu võtta. (E1)

Ajakirjanike arvates ei oleks ülearune ka see, kui Eesti meediamaastikul oleks ajakirjanikele üks nõuandev institutsioon, sarnaselt ERR-i ajakirjanduseetika nõunikule, kelle poole saaks iga ajakirjanik vajadusel nõu saamiseks pöörduda.

Muidugi oleks hea, kui EAList, ASNist või kogu sellest kupatusest, bürokraatidest, kes seal istuvad ja ilmselt teevad tänuväärset tööd, moodustuks selline üks asutus, millest ajakirjanikul oleks reaalselt kasu. Et ajakirjanik teaks, et ta saab sinna pöörduda. Ja ta teab, et talle ei vaadata otsa sellise näoga, et sa oled täielik idioot või loll, vaid seal antakse sulle abi, konsultatsiooni, nõu. (R2)

Maakonnalehe ajakirjanik toob välja, et meediakultuuri on väga palju kujundatud ja edasi arendatud ka erinevate koolituste ja seminaridega. Miks mitte sama jätkata ka korrupsiooniga seonduvatel teemadel.

Siin on päris palju abiks olnud selliste otsuste tegemisel igasugused seminarid. Vanasti oli rohkem. igasugused meediaeetika ja allikate kaitse ja... just hiljuti keegi meist oligi käinud allikakaitse seminaril. Need koolitused ja seminarid on meil päris palju kultuuri kujundanud. (R5)

Võimalik võiks olla ka teavitustöö auditooriumi hulgas ajakirjanduse toimimispõhimõtete kohta, sealhulgas teavitamine sellest, et maksma peab ainult reklaami eest, aga muu (ajakirjandusliku) materjali eest ei ole õigustatud raha võtmine.

2.3. Ekspertide käsitlused korrupsioonist

Ekspertide intervjuudest loodeti saada kriitilist täiendust ajakirjanike vaatele, kuna eksperdid on Avaliku Sõna Nõukogu ja Pressinõukogu töös osaledes puutunud rohkem kokku probleemsete juhtumitega ja näinud neid väljastpoolt. Kuna esimene ekspert (Pressinõukogu) on ka ise ajakirjanik ja teine ei ole, vaid on Tartu Ülikooli õppejõud (ASN), erinevad nende nägemused Eesti meedia hetkeseisust üsna tugevalt. See ilmneb juba Eesti meedia läbipaistvusele antud hindedes, kus esimene ekspert hindab seda 10-palli skaalal 8 punktiga ja teine ekspert vaid 2 punkti vääriliseks.

ASN-i ekspert põhjendab sellist madalat hinnangut meedia läbipaistvusele eelkõige sellega, et meedia sisusse sekkuvad liiga tugevalt majanduslikud ja poliitilised huvid ning ajakirjaniku sõltumatus ei ole tagatud ka personalipoliitikaga. Lisaks ei ole meediakanalid enda tegevuse suhtes kriitilised.

Aga noh, ega see majandustegevus nüüd liiga läbipaistev ka ei ole. Ütleme, et see info tuleb siis, kui oskad küsida... ja siis ka mitte päris avalikuks kasutamiseks. Ja teine asi on see, et ka personalipoliitika, nagu ma ütlesin, ei ole tegelikult formaliseeritud. Võibolla ei pea olema. Paljud ütlevad, et ajakirjandus on niisuke vaba elukutse, miks formaliseerida. See on minu maitse, aga mina arvan, et paljud kohad, võtmekohad, n-ö gatekeeperid võiksid... see kohale konkureerimine võiks olla avalikum, võiks olla portföoliopõhisem, võiks olla töölepingutega, millel on kindel tähtaeg. Siin on veel palju personalipoliitikat mõjutavaid faktoreid, mida ma teile rääkisin, mille abil saaks seda läbipaistvamaks muuta... (E2)

ASN-i ekspert toob välja arvamuse, miks ajakirjanike poolt Eesti meedia läbipaistvusele antud hinne oli oluliselt kõrgem:

Aga sellepärast, et nad on mõnede asjadega harjunud. Nad vaatavad asju seestpoolt. Nad on paljude asjadega harjunud. Küsige näiteks nende käest, kui palju nad teavad selle kohta... majandussurutis... et kust organisatsioonid teevad kärpeid. Kui palju tehakse personalikärpeid, kui palju sisu pealt. Küsige, kas nad teavad, kuidas näiteks konkreetset reklaamikäibe langemine mõjutab palgapoliitikat. Kas seda iga reaajakirjanik teab? Esitage konkreetset selliseid testküsimusi. Kui palju nad näiteks teavad sellest... ütleme nii, et nad küll käivad igapäevastel koosolekutel, aga... kas nende jaoks on näiteks juhatuse protokollid kättesaadavad ja loetavad... selleks, et kõik inimesed saaksid jälgida selle meediaorganisatsiooni n-ö strateegiaid, taktikat, organisatsiooni sisemisi fookuseid puudutavaid otsuseid. Kuidas siseinfo on kättesaadav? (E2)

Mõlema eksperdi arvates on meedia läbipaistvuse, sõltumatuse ja eetika probleemid isegi põletavamad korrupsiooni küsimustest.

Pealiskaudsus jah...kokkuvõttes pealiskaudsus on see suurem probleem, mille alamvormiks on igasugused tasakaalustamatused, taustade ja faktide mittemärkamised, lühike mälu tihtipeale. (E1)

/.../ professionaalne ajakirjandus on see, mis müüb usaldust. Usaldusel on väga kallis hind. Meie probleem on see, et meil on kõik üks suur infotainment. Ja vaikselt on legitimeerunud just nimelt see... tähendab, et makstakse kinni saateid, ei tehta enam vahet... vaataja jaoks ei tehta selgeks seda, mis on kinni makstud saade, mis on see saade, mis on tehtud n-ö kas siis selle konkreetse meediaorganisatsiooni raha eest. Näiteks need samad lisalehed ajalehtedel... On ta siis äriprojekt, on ta reklaamiprojekt. Kust lõpeb reklaam... kus on reklaami, kus on avalikkussuhete, promotsiooni ja kus on selle tõsise ajakirjanduse.. mis on tarbijaajakirjandus. (E2)

Ekspertid ei hinda enda teadmisi konkreetsetest korrupsioonijuhtumitest väga kõrgeks, sest korrupsioonijuhtumid tavaliselt ei jõua ASN-i või Pressinõukogusse, sest taoliste juhtumite avalikukstulekust ei ole huvitatud ükski osapool.

Põhimõtteliselt Pressinõukogu juhtumid on valdavas osas sellised, mis sünnivad lohakusest, ebakompetentsusest, kiirustamisest ja hoolimatusest. Tüüpiline Pressinõukogu kaebus on selline, et teine pool on ära kuulamata, faktid ja oletused on segamini – need reeglina ei sünni muust kui sellest, et tarbetult on kiirustatud. Või ei ole selle peale tulnud, et teine pool tuleks ka ära kuulata ja ka tema argumendid välja tuua. Mul ei tule ette ühtegi head näidet selle kohta, et oleks isegi inimlikult ära tuntav, rääkimata tõestamisest, et ajakirjanik on kellegi teenistuses. Võibolla ka et keegi teine selle peale ei kaeba eriti. Seda tüüpi juhtumid ei jõua Pressinõukogusse. Kui ajakirjanik osutas kellelegi teene, kirjutas põhjendamatult hästi või jättis midagi kajastamata, siis seal ei ole enamasti kannatajat, kes kaebaks. Seepärast need ei jõua Pressinõukogusse. (E1)

Aga miks korrupsioonijuhtumeid enamasti ASN-i või Pressinõukogu töös ette ei tule, võib tuleneda ka sellest, et neil institutsioonidel ei ole tegelikku mõju väljaannete ja meediakanalite tööle ning ka huvi taoliste juhtumitega tegeleda.

[ASN ja Pressinõukogu] ei saa midagi teha, sest vaadake koosseisu. ASN-i omal ajal püüti teha niimoodi, et see koosneks nii toimetuse esindajatest kui ka avalikkuse esindajatest. No peatoimetajad lihtsalt ei neelanud seda kriitikat või kriitilisi otsuseid alla, mis tulid. Ja praegune Pressinõukogu ei ole jälle... seal ei ole ka ajakirjanike esindust, seal on jälle peatoimetajad, kes istuvad kahe tooli peal ja rohkem omanike poole peal. Nii et... kõik sõltub sellest, milleks on keegi motiveeritud. (E2)

Samas ei ole Pressinõukogu eksperdi arvates korrupsioon Eesti meedias suureks probleemiks, sest meediasüsteemis on eneseregulatsiooni mehhanismid tugevad.

Eesti ajakirjanduses korrumppeerumise menetlemiseks on valmisolek olemas, see ei ole suur probleem. Ma arvan, et see on üks paremaid asju, mis Eesti ajakirjanduses on, võrreldes mõne muu asjaga.. (E1)

Siiski on ASN-i eksperdi arvates vaja tegeleda ajakirjanduse sõltumatuse suurendamisega, eriti praeguses keerulises majandussituatsioonis.

On üks komponent, mis põhimõtteliselt ajakirjanduse sõltumatust garanteerib. Ja see on professionaalse ajakirjanike kommuuni töö lepingutega... töölepingutes sisalduvad garantiid. Ehk siis ametiühingu või siis kollektiivlepingud. See on üks faktor, mille kaudu me saame öelda näiteks seda, et ... noh kui ärirees tahab endale palgata ajakirjanikku, siis ajakirjanik läbi kollektiivlepingu, läbi töölepingus antud garantiide säilitab endale teatud mõttes õiguse teha teatud tööd sel viisil, et ta lähtub siis neist avalikest huvidest. Ja teine muidugi on juhtimise läbipaistvuse skeem üldse. Väga oluline kriitiline küsimus on siin. Peatoimetaja enamasti on omanike esindaja siiski, et kus siis see piir läheb. Kas näiteks osakonnajuhataja... no kuidas valitakse osakonnajuhatajat, kuidas tema tööleping sõlmitakse. Kui palju on töölepingus selliseid klausleid, mis tõesti võimaldavad ajakirjanikul/osakonnajuhatajal olla konkreetset... teha otsuseid lähtuvalt sellest väljundist, mille suhtes temaga kokku lepitakse... Ütleme nii, et kui ta elab pidevas hirmus, et kui ta osakonnajuhatajale ei meeldi, et siis teda koondatakse või siis ta kaotab töö, siis me ei saa sõltumatusest rääkida. (E2)

Ekspertid annavad mõned soovitusel korrupsiooni äratundmiseks, nt kuidas tunda ära kinnimakstud lugu.

Eks see peab siis olema kuidagi arusaamatu. Kui loo puhul on ilmselgelt või arusaamatul põhjusel kõrvale jäänud argumendid, mis näitavad asju teises valguses. See tekitab kahtlust. Siingi võib põhjuseid olla vähemalt kolm. Üks, et inimene on mõjutatud. Teine, tal lihtsalt on väga tugevad isiklikud sümpaatiad ja antipaatiad. Seda on ka raske eristada kinnimakstusest. Võibolla mõni lihtsalt vihkab Savisaart või vastupidi, armastab Reiljanit, ja ta ei ole suuteline. Kui tema hakkab mingi teemaga tegelema, siis sa tead juba ette, mis sealt tuleb. Ega inimesed ei muutu lihtsalt. Ja vaevalt, et üksikutel kordadel teemat jätkates, teda mõjutatakse. Vaid on

lihtsalt hoiak. Kolmandaks, inimene on piisavalt ebaprofessionaalne ja pealiskaudne. Seepärast puudub loos mingi teine oluline allikas, mingid faktid, mis on üldiselt kättesaadavad, aga mis puuduvad. Võibolla inimene ei ole tulnud selle peale, et ta peab ka need sinna panema. (E1)

Ega ta väga sageli ei tunnegi ära. Ja kui on sponsor, kes väga otseselt ei mõjuta saate sisu, siis ta ei tunnegi ära. Küsimus on selles samas uudisväärtuses ja formaadis. Tõenäoliselt ...lugeja võiks nagu küsida, et mis on siin uudisväärtuslik. Teisest küljest, kui on tegemist meelelahutusega, ega ei tunnegi ära. Teine variant, millega palju tuleb tegeleda, on siis see product placement. Kus ongi otse mingisugune toode või teenus otse pandud ekraanile. Seda tegelikult Euroopa audiovisuaalne direktiiv isegi lubab. Ja seda on eriti tore lastele õpetada, nemad hakkavad seda nagu maasikakorjamist nautima... product placementi äratundmist. Ma ütlen tõesti, et seal on need... filmidest hakkab see ju peale, et see Arukas blondiin kõpsutab Prada kingi ja noh... klassikalised näited. See on selline üldine media literacy küsimus. Ma räägin, et need diskursused segunevad, luuakse hübriidsed formaadid. See ei ole niisama lihtne, selleks ongi vajalik media literacy ... meediaalane kirjaoskus. (E2)

Ka eksperdid teevad vahet avalik-õiguslikule ja erameediale kehtivate standardite osas. Kuid ASN-i ekspert arvab, et ka erameedia võiks juhendada avalik-õigusliku meedia eetilistest põhimõtetest ning nendega tuleks praegu tegeleda väga tõsiselt, sest ka ERR-i puhul ei ole tema hinnangul olukord hea.

Esimene asi on see, et me peaksime väga tähelepanelikult suhtuma oma avalik-õiguslikku ringhäälingusse, mis oleks esimene, mis hoiab professionaalse ajakirjanduse kultuuri. Väga-väga tõsiselt. Nii sellesse, mis seal organisatsioonis sees toimub, kui ka selle programmi kriitikasse. See peaks olema üks väga-väga läbipaistev organisatsioon, kus on väga läbipaistev /.../ ja formaliseeritud personalipoliitika. (E2)

Kokkuvõttes näib, et intervjueritud ekspertide vaade korruptsioonile on mõnevõrra kriitilisem intervjueritud ajakirjanike omast, kuid korruptsioonist suuremate probleemidena nähakse laiemat meedia sõltumatuse ja eetilise toimimise küsimusi. Olemasolevaid meedia eneseregulatsiooni institutsioone nagu näiteks Avaliku Sõna Nõukogu või Pressinõukogu nähakse vaid formaalsete, otsese mõjuta mehhanismidena. Järelikult oleks vaja Eesti meediamaastikul majanduslanguse tingimustes kiiremas korras midagi ette võtta, et mitte lasta võimalikul korruptsiooniohul suurenedada ning tagada meedia läbipaistvus vähemalt praegusel tasandil.

Kokkuvõte

Alljärgnevalt esitame teesidena kokkuvõtte uuringu tulemustest.

- Korruptsiooni võib määratleda kui võimu väärkasutamist isikliku kasu saamiseks avalike huvide arvel.
- Korruptsioon ohustab ajakirjandust kui avaliku arvamuse kujundajat (sümbolilise võimu kandjat).
- Avalikkuse korruptsioonitaju kujundab paljuski ajakirjandus: ühiskonna arusaam korruptsiooni olemusest tekib läbi korruptiivsete sündmuste kajastamise.
- Korruptsioonikajastuse kaudu peegeldab ajakirjandus ka neid standardeid, mis on aluseks ajakirjanduse enese korruptiivsuse tajumisel.
- Eesti ajakirjanduse sisuanalüüsi põhjal võib välja tuua kolm suuremat korruptsioonijuhtumite alaliiki:
 - vastastikku kasulike teenete osutamine (isiklikul suhetevõrgustikul rajanevad teened);
 - võimupositsiooni kuritarvitamine, et luua endale, oma lähikondsetele eeliseid teiste ees;
 - altkäemaks ja kallihinnalised kingitused (enesele eeliste ostmine)
- Ajakirjanduse korruptiivsus ja ajakirjanike huvide konfliktid on Eesti meediapildis marginaalne teema.
- Ajakirjanike korruptiivsetest praktikatest saab rääkida siis, kui ajakirjanik ei tegutse avalikkuse huvides, vaid teeb oma tööd eelkõige isiklikku kasu silmas pidades
- Korruptsioonina võib käsitleda:
 - rollikonflikte (ajakirjanik kajastab teemasid, kus tal on isiklik huvi – nt ajakirjanik osutab PR-teenust tutvusringkonnale, kajastab kallutatult börsiettevõtete tegemisi, milles omab aktsiaid jms);
 - ametiseisundi kuritarvitamist (näiteks kättemaks ajakirjanduses, ametipositsiooni esiletõstmine isiklike hüvede saamiseks)
 - otsest sõltuvust allikast (haavatavamad on väiksema initsiatiiviga ajakirjanikud, kel puuduvad ideed, kes on kergemini mõjutatavad teiste ideedest ja seega ka varjatud kavatsustest);
 - allikalt raha ja kingituste vastuvõtmist (kingituste puhul puudub ühtne arusaam, kus jookseb piir lubatu ja lubamatu vahel);
- Tuttavatele teenete osutamist, heategemist ei peeta korruptsiooniks, kui seda tehakse avalikult ja avalikkuse huvides (rangelt võttes peetakse tuttavale teene osutamist korruptsiooniks, samas tasakaalustab seda asjaolu, et hädas olijat tuleb ikka aidata). Piirid täpsemalt sõnastamata.
- Korruptsiooniohtu suurendab majanduslangus ja sotsiaalse turvatunde nõrgenemine. Eriti mõjutab see kasumile orienteeritud erameediat, kuna too on majanduskriisist rohkem haavatavam. Oht kolmel tasandil: a) toimetused on suuremal määral valmis minema kompromissidele maksulise ja kallutatud teabe avaldamisel (tasulised lehed ja vahelehed jms); b) ajakirjanikud on suurema surve all oma töökoha säilitamiseks täitma toimetaja "tellimusi"; c) palgakärpe läbi elanud ajakirjanikud on valmis isikliku heaolu suurendamiseks teenima lisaraha tellimuslugusid kirjutades.
- Korruptiivse käitumise kõrval on toimetuse või meediaettevõtte tasandil taunimisväärne auditooriumi eksitamine reklaamtekstide ja mõne institutsiooni või organisatsiooni poolt kinni makstud vahelehtedega. Kuigi meediaettevõtte ja reklaamteksti kliendi suhe võib olla avalik ja

läbipaistev, on reklaamtekstid auditooriumi jaoks sageli nõrgalt või puudulikult markeeritud. See nõrgendab meedia usaldusväärust auditooriumi silmis.

- Ajakirjanike arvates kehtivad avalik-õiguslikule ja erameediale erinevad standardid. Erinevus tuleneb pigem ajakirjanduse defineerimise erinevusest. Avalik-õigusliku meedia puhul nähakse ajakirjandust avalikkuse teenijana, erameedias kasumi saamist toetava tegevusena.
- Ajakirjandust defineerivad ajakirjanikud ja auditoorium erinevalt: ajakirjanikkond teeb selget vahet ajakirjanduse ja mitte-ajakirjanduse vahel. Lugeja ja auditoorium ei tee (kui kokasaated ja iluajakirjad ei liigitu ajakirjanike jaoks ajakirjanduse alla, siis lugejaskonna arvates on need ajakirjandus).
- Korruptsiooniohtu on võimalik maandada järgmiste meetmetega:
 - Piisavalt haritud meediajuhid/ toimetajad, kes teavad piire ja eetikat, ajakirjanike erialane ja eetiline harimine.
 - Seminarid ja koolitused, kus arutleda korruptsiooni olemuse, põhjuste ja ohtude üle. Eraldi tuleks tähelepanu pöörata kahele teemade ringile: a) millistel puhkudel teenib isiklike sidemete ja suhete kasutamine avalikkuse huve, millal on tegemist erahuvide peegeldusega, b) kus ja millal tekivad ajakirjanduses rollikonfliktid, kuidas vältida rollikonflikte; c) kus jookseb piir lubatud ja lubamatute kingituste vahel;
 - eetikanõunikud (meediaombudsmanid) meediaettevõtetes või kutseorganisatsioonide juures; ettevõttesisene eetikakoodeks;
 - toimetuses tugeva meeskonnavaimu loomine ja ajakirjanikkonna motiveerimine;
 - toimetusesisene teavitustöö ja tauniva suhtumise selge väljendamine korruptiivse käitumise suhtes.
 - korralik töötasu, mis välistab vajaduse otsida lisateenistust varjatud tegevusest;
 - laialdasem meediakriitika ja teavitustöö ühiskonnas, ajakirjanduse olemuse ja tegevuse valgustamine (teadvustada, et lugusid ei ole võimalik osta; raha pakkumine ajakirjanikule on taunimisväärne)
- Enamik respondentidest on seda meelt, et võrreldes varasemate aegadega on asjad paremaks läinud. Lisamehhanismide olemasolu ei peeta vajalikuks, ajakirjanduseetika koodeksis on kõik vajalik olemas. Eneseregulatsioon on tugev, sest „kui üks käitub valesti, mõjutab see kogu meeskonda“.

Lisa 1. Ajakirjandus ja korrupsioon (Simona Habič)

Mass media have a strong impact on our life. They provide access to information and knowledge; they influence our views and are intermediaries between society and public and are one of the watchdogs, which have a major impact on public opinion. As the world is saturated with various information, it is especially important to have simple access to these, so one can develop own critical opinion (Castells 2000). The media serve as the intermediaries that collect information and the availability of information is a crucial determinant of the efficiency of political and economic markets (Djankov, McLiesh, Nenova, Shleifer, 2001), which brings us to a question of media ownership, market driven journalism and influences to reporting.

Mass media have very close links to the topic of corruption. They serve as corruption prevention tool in many direct and indirect ways but sometimes they become target of corruption themselves. Some researches² on perception of corruption show that people are not critical on media reporting, and as everybody can be a journalist the question of professional standards becomes crucial in sustaining the quality of information and abuse of power of giving information. Generally people also trust media in reporting on corruption and fighting corruption. *We have two perspectives: media covering corruption with empowered trust from the public and the phenomenon of corruption in media among journalists and editors, as abuse of entrusted power* (Habič, 2007, 2008). This perspective can be viewed through value system in society or through economic interest, and is connected to professionalism of journalists, common values in society, independency, and the level of press freedom and accountability.

Corruption is widespread and dangerous for democracy, the rule of law and security. Journalist can raise awareness on dangers that corruption brings to society and shape knowledge on corruption in society and make remedies possible, they can cover and discover corruption and reveal its causes and consequences. They can make efficient pressure for changing of laws and regulations which are favourable to corruption. Thus, the media, as an important cornerstone of democracy and power, are frequently prone to corruption. The role of the media can be distorted by corruption and this kind of practice endangers media integrity and independence. The danger especially lies for journalists in public media, which provide essentially the work of public and are publicly (expected to be) even more accountable (than journalist in private owned media). This opens another question of professional standards and universal ethics for journalists. In their work they have to resist different forms of pressures. Corruption in journalism could be associated with corruption in politics, economy and public services, as the journalism profession is intertwined with all the mentioned social phenomena.

Through the results of different international research on values, media accountability we can develop orientations and valuable mechanisms to reduce the incidence of corruption in mass media. This can be done through education, changing of values, coordinated work of all law enforcement departments and, of course, the identification of forms of corruption in journalism and development of tools for preventing potential corruption. If we are to combat corruption in journalism and media, then we must first know the forms, which are defined by the definitions, classifications and the basic elements of corruption in other levels of society and national institutions and forms of pressure on journalists.

DEFINITION OF CORRUPTION

Defining corruption has always been a great task for scholars, academics and researchers. As it evolves through different professions and relationships, we will define it short and clear: *corruption is the abuse of entrusted power for private gain or abuse of public power or position for personal*

² Commission for the prevention of corruption: <http://www.kpk-rs.si/index.php?id=48>- Surveys on Perception of corruption.

*advantage*³ Through defining corruption as we can frame the definition in each social environment and present cases of corruption and emergence of unethical and unprofessional work of journalists. So abuse of power to inform or not, choosing the information, abuse of information and ways of putting information in public which are not acceptable can lead to corruptive acts, which means this is being done for private direct or indirect gain.⁴

Corruption opposed to other forms of wrongdoing involves a breach of trust.⁵ Ethical wrongdoings in general might not involve the abuse of power. Corruption is unethical wrongdoing and should be included in professional standards; unethical practices are not necessarily all corruption. We can reveal signs of corruption among journalists. We can illuminate ways of influencing media and try to point out strategies for identifying these indicators for better recognition of potential corruptive acts and abuse of the power, which is also helpful for the police and prosecutors in potential law suits. With outlining cases, we can point out consequences of potential corruption in journalism and impact of this phenomenon to society. If the journalist is corrupted, that might cause invasion to one of the pillars of democracy – independent media.

In a certain society corruption can be the usual way of conduct, known to everybody, almost the norm. It can also be a morally rejectable individual conduct, which only occasionally appears in a certain period and environment. Regardless of the frequency of this phenomenon, we can conclude that in both cases, even in situations and societies in which bribery is an everyday occurrence, its legal and moral aspects and consequences are not publicly discussed, at least not based on concrete cases; instead such conduct remains more or less a subject of more or less private debates. Also in countries which admit that they are very much burdened with corruption the public exposure of this conduct is very low. Another thing is typical of corruption at all levels – from countries to individuals – it is always “they” who are involved in it, never “we”. As soon as a corruption offence becomes a matter of public debate, all the bodies and services suddenly stir even though they all knew about it before. Regardless of the system and the level of corruption it is therefore very important that the system is transparent to the greatest possible extent.

We speak about critical market-driven journalism and unethical journalists, but we face the problem how to define what is corruption, where are the borders and limits, what is permissible and what is not, as the definition of corruption is limited, understanding of the concept of journalism, however, is too broad. Corruption is difficult to prove, but through the indices and criminal terminology

³ Transparency International further differentiates between “according to rule” corruption and “against the rule” corruption. Facilitation payments, where a bribe is paid to receive preferential treatment for something that the bribe receiver is required to do by law, constitute the former. The latter, on the other hand, is a bribe paid to obtain services the bribe receiver is prohibited from providing. Lack of integrity or honesty (especially susceptibility to bribery); use of a position of trust for dishonest gain. <http://www.transparency.org/>.

⁴ The Oxford Unabridged Dictionary defines corruption as “perversion or destruction of integrity in the discharge of public duties by bribery or favor.” The Merriam Webster’s Collegiate Dictionary defines it as “inducement to wrong by improper or unlawful means (as bribery).” The World Bank defines corruption as the abuse of public service for private purposes. Council of Europe defines as “any activity of the persons entrusted with the responsibility of the public or the private sector, which violate its obligations arising from the status of civil servants, staff in the private sector, independent agencies, and other relationships of this kind, and is targeted the acquisition of any free riding himself and the other. “Corruption is abuse of privileges” by Noack, Van Duyn: “Corruption is an irregularity in the decision-making process in determining where a person resigns or requires the removal of the criteria that should influence the content of the decision, which is done in exchange for a prize or prizes of such kind of promise that cannot be part of explanations of the decision.

⁵ Each human conduct can be defined by using the following criterion – its acceptability to other people and formal and informal social institutions. All conduct can be classified along the line ranging from utterly rejectable to the most desirable activity. This line has both a moral and legal characters, which occasionally, though not always, overlap. The position along the line of acceptability influences the level of concealment. It is part of human nature to brag about the desirable and expected conduct and to conceal the conduct that might bring negative sanctions. Very much concealed is the conduct which triggers legal sanctions, and also that which causes moral condemnation, and most of all the conduct which brings both legal and moral consequences for the person. Such conduct is definitely corruption, which being as old as humanity, is also a phenomenon that its active agents – the bribers and the bribed – want to conceal from the eyes of the public at all costs.

definitions can be posed and defined, and cases should help prosecutors and policemen in the prosecution of this form of corruption, as it is hidden and difficult to detect and prove.

Bribery for news coverage, gombo, freebies, zakhazukha are all definitions in different cultural contexts. Bribery derives from the fact that in a time of globalisation and media capitalism journalism is a hybrid of marketing, public relations and advertising and, of course, politics. There is a thin line between bribery, giving gifts, and small signs of attention, which is why it is important to point out the problem of the definition of corruption in journalism and levers for it (Habič, 2007). Ways of influence on journalistic reporting and resistance is also interesting in relationship between journalists and public relations practitioners. Cases illuminate covering up phenomena and immensity of difficulties to disclose and gather evidence to prosecute or to expose those involved. At the end we can point out how important professionalism and ethical bearing in journalism is and what solutions might be possible.

The first responsibility of journalists is the responsibility to the public. When the reporter accepts a favour, gift or other attention, service initiates a serious question about objectivity in reporting. Thus violates the rule of responsibility to the public as given the possibility for being even more partial. Journalist has a duty to maintain professional integrity and credibility of his reporting. Even that self-regulating mechanisms (Codes of conduct) and law around Europe imply possibilities to take gifts within a defined amount (as journalist in public service became public servants of a sort), the journalist is imposed not to take a gift or money or service of any sort. In this profession the duty of journalists is to reject any bribe. The problem arises when one tries to define what a bribe is. The boundaries between the bribe, gift, and a simple sign of attention and kindness are often unclear. According to academic debates I would take a stand for zero-tolerance regarding accepting gifts and other benefits. But if we imply this premise, then the status of a journalist has to be stronger in the society, one has to have a decent job and survive, and one has to be protected from influence and not prone to corruption.

Corruption in the profession can flow also in other direction. Journalist may pay a source, in order to receive important information. Such payment for the right or access to an exclusive story called "journalism with a check book" (Poler, 1997). This applies both to individual billing information as well as exclusive stories (most "yellow" mass media and now even "serious" are using this "tool" to get information in order to sell more, to gain profit or to disable a politician as media are also politically directed. Who to chase? The one that gives a bribe or the one that takes the bribe.

MAIN RISKS AND FACTORS

The studies show that the level of corruptiveness and media freedom are closely and directly connected in some countries – the level of corruptiveness is highest where the freedom of the media is lowest. It also means, that journalist are under pressure and exposed to corruption.⁶

Factors which influence journalist and might lead a journalist to corruption are: conditions for work and provision of infrastructure, wage, income tax law, media legislation, the existing legal and other regulations governing the exercise of your rights (social rights, pension law, the right to freedom of expression, freedom of expression ...). Tsetsura points eight factors that influence transparency: long-time tradition of self-determination by citizens, comprehensive corruption laws with effective enforcement, accountability of government to citizens at all levels, high adult literacy, high liberal and professional education of practicing journalists, well-established, publicized and enforceable journalism codes of professional ethics, free press, free speech and free flow of information, high media competition (multiple and competing media). (Tsetsura, 2008)

⁶ Competition and freedom in media sector also have an influence on bureaucratic structure and consequently on equilibrium corruption. We find that the degree of competition in media market plays a significant role in controlling corruption. Freedom of media also reduces corruption. Empirical results support these findings. Media competition appears to be a more important tool to combat corruption than press freedom. The corruption problem in Italy could be reduced to the level experienced by France if the competitiveness of its media industry was to be improved to the same level as that of United Kingdom. (Suphachalasai, 2005).

CONFLICT OF INTEREST Eliminating conflict of interest in reporting has to be one of the basic task for a journalist as it is closely related to corruption. This is the point where we can already talk about corruption and abuse of power. Conflicts of interest occur when individuals are faced with few different, competing interests and have to decide for the one which will prevail. This may be the interest of accountability to the source, equity interests, economic needs of the media, or basic information needs of the public (Poler 1997). Conflict of interest is a situation in which one can realize that one of its business, interests, activities, functions or duties can be fulfilled only at the expense of another. Circumstances that may cause conflict of interest in journalism may indicate the involvement of stakeholders in certain activities, membership in organizations, receiving gifts, benefits, favours or preferences, cash investments, additional jobs and abuse of information.

BRIBERY is common reason for conflict of interest. Journalist taking a bribe, gift or service, misusing his power to present or not to present information falls into a conflict of interests. Dependent on the power of bribe giver and amount of a bribe, journalists can ignore professional standards and consciously decide or even being not aware for biased and unethical ways of reporting. The question is how far to be biased or act unethically. Media bias is a breach of the basic journalistic standards, which can lead to abuse of the public trust. Media corruption is more complicated use of criminal means to manipulate or defraud and endangers society's moral and ethical values.

INFLUENCE, PRESSURE AND STATE OWNERSHIP. One of the risks is pressure and influence on reporting. Reporters feel political, advertising, financial and business, and management pressures. As the EFJ (European Federation of Journalists-European association of journalists) points out, journalist around the world have been subjected to direct threats of the management and direct interventions in their work, what leads to self-censorship and the absence of critical reporting. While governments change media landscape and find more obedient personnel, editors are trying to please owners and government, even in public media. Journalists who have opposed to such practices have been penalized with reduction in wages, transfers to another editorial, disciplinary procedure, and threats of job loss. Mike Ungersma (2006) believes that the problem is that the majority of the media is controlled by only a handful of people who decide what will we read, watch and listen. Is this going to be news or bribed information, advertorial or a PR-article? Companies extort journalists and punish any critical reporting with redrawn of adverts in the media and terminating contracts. Journalism is losing reputation, if reporters fall under the pressure, which may also lead to corruption.⁷

At the time of transition and globalization, the media and journalists found themselves in the process of democratization and the elimination of state ownership and step into so called media freedom, consequently, they stepped in the threat of commercialization of the media and pluralism. We follow capital gains of the mass media and corporations and role of politics and public sector. The transition was used by those who aspire to the media to sell their image for their needs. Multinational corporations, which have the primary objective of profit, and politics, dominated the media throughout the world. The state ensures loyalty of journalists and editors with formalising procedures in the appointment of responsible people, with hidden government funding of private media and the deliberate reduction of economic and/or financial resources to disobedient media. So they choose editors and journalists who follow their own interests, which directly affect the quality of publications and self-censorship. Exclusive news brings more money from advertising, more readers, which mean higher profits and greater circulation. Journalists, who want or are pushed to bring success to this, try to obtain the information at any price, regardless of Code of conduct and privacy of the "victim" or the perpetrator of the acts. But the question "to whose interest" arises.

⁷ It has to be mentioned that some countries – United Kingdom, Canada, Benin and some others – despite the state-ownership of the media managed to create the environment for their truly independent work which is in the majority of cases even better than in privately owned media. At any rate, it can be said that private ownership of the media is not in itself a guarantee that their editors and journalists will perform their work in accordance with the standards in force. Over a half of the world's newspapers, magazines and TV stations are owned by fewer than 30 big systems. They are multinational corporations which deal with many things, not only the media.

Their basic principle is profit and all parts of the company including the media must act in this direction. It is clear that in the media part of the corporations the most desirable are the editors and journalists who will follow the interests of the owners and employers. This directly affects the type and quality of published information - the authors who ignore the owner's interests or even harm them are not given any prominence or are not published at all. Gradually self-censorship evolves, which first entails the adaptation and then taking over of the values of the owners and employers. The latter do not even have to worry any more that their media might publish something that would harm them. The selection of information and journalists is too effective.

DEPENDENCE ON THE ECONOMIC EFFECTS. Financing and economy interest effects corruption in journalism. The basic activity of the media with which they fund their existence and work is advertising. Advertising in any shape or form and its price and quantity are the factors which determine the economy or lack thereof, and the success of the medium. The clients consider it important where they advertise and they do not only observe the purely economical criteria, such as the size, circulation and popularity of the medium. What also matters is which political party has the majority share in the ownership structure of the client wishing to advertise. This is most evident in countries in which the media are actually or seemingly divided among the political options and are perceived as such by the public or other media which call them "politically independent". Also, the clients do not advertise in the media which they consider detrimental to their business interests. It is difficult to imagine advertisements for military equipment in a pacifist newspaper or any advertisements in a medium which constantly criticizes that particular client. Media houses are aware of this and try to avoid reports which could jeopardize their relationships with the most important clients.

THE RELIANCE OF THE MEDIA ON OFFICIAL INFORMATION SOURCES another corruption risk arises from journalists relying on official sources⁸, government, state institutions, big corporations (which have interest and promotion of their views) for the information and they go far away from the principle of »check, check and double check«, which can be followed by access to direct sources of information. The reason why the majority of media mostly use official information sources is that it is economical and reduces the costs. The media send their journalists to places where they will get information, i.e. press conferences, meetings, speeches. To obtain such information the journalists have at their disposal the premises, telecommunication equipment, dates that suit them, copies of statements and speeches and all that practically in the media-usable format, photo sessions, special exclusive statements, etc. Official information sources which are most successfully provided by the state institutions and big corporations are of course very cooperative for the simple reason that they make their statements, interests and "correct" views of the situation heard. Some media are willing to stomach any, even most incredible, piece of information from the individuals in official functions, following the motto: "any information is better than none". This leads to a situation where there is no critical distance between these people, interests become unified and this circle of people and the information they provide can only be broken by other media and that with great difficulty. This only rarely happens due to professional solidarity. The dominance of such information sources could be threatened by individuals of great expertise and suitable reputation and who are recognized to be independent and objective even by the media. To eliminate such competition and prevent any doubts in the orthodoxy of officially provided information the state institutions attempt to incorporate these people in their activities as much as possible – by financing their programs, engaging them with special contracts, paying for their specialist training, etc. Such competition thus becomes false and serves to confirm the officially provided information.

⁸ Survey Media and corruption in Slovenia (Habič, Kos, 2007) presented on CRIMPREV workpackage *Perceptions of Crime*, a workshop on 'Media and Insecurity' took place in Ljubljana at the Faculty of Criminal Justice and Security (University of Maribor, Slovenia) between 11th and 13th October 2007) showed that journalist and news agencies copy paste press releases without checking the contents and information.

LIMITED ACCESS TO INFORMATION. The media, in order to avoid the information prepared in advance and adequately transformed, should have access to direct sources of information on individual decisions, mainly of state bodies, and of procedures that caused them. This is ensured through some international instruments; however, the execution is left up to individual countries. No government of any state would hinder information flows providing a good image of the state, but difficulties arise with other kind of data, also and mainly with such which might indicate corruption activities of their employees. Regardless of the fact that states have written down in their constitutions the right to be informed or maybe even adopted special acts thereof, at the end a decision concerning a concrete request of a journalist is also taken by a concrete civil servant exclusively upon his/her discretion. The states which argue for a complete transparency of their administration, may restrain this right for different reasons – national security, foreign policy, criminal prosecution, protection of privacy. With emphasizing that their operative capabilities may be prejudiced due to a complete transparency, offer on the other hand excuses for non-providing information. Only the regulation on having the right to get the information is not enough; states should establish mechanisms for its fulfillment in controversial cases. There is no doubt that the most efficient mechanism is provided by independent administration of justice, which should act in such cases as a mediator between the state and journalists, i.e. the public. In order to actually assert the right it is also very important to have the appropriate technique and knowledge. It is often much easier to get all kinds of information and process them with modern communication means, which are also much more reliable than any even meticulous journalists. Official documents are usually written in a dry legal or administrative language style, and journalists reading them should have proper knowledge in order to understand properly and present them to their readers and viewers. The shortage of both, technique and knowledge, is typical for states where independent and autonomous journalism is still in a developing stage. Such a deficit can neither be replaced by the will nor aggressiveness of journalists.

CREDIBILITY OF MEDIA AND JOURNALISTS. Consequently, there is public scepticism about media reporting. Compromising the public interest, because of one of the media and corporation goals is profit (Erjavec, 2004). Reporters otherwise all define that as corruption, but they do not see that this is also one of the major problems of their profession. They threaten the right of each individual to credible information and fair reporting. The tendency of journalists to corruption and influences of power of economic interests of capital thus leads to a new type of journalism, which is causing a crisis of legitimacy in profession. Of course, all media assert that the final objective of their work is something more – all agree upon the objectivity and impartiality of information, but difficulties arise as to how to understand the notion of accountability. Also the media and journalists are accountable. They are accountable to avoid to a maximum extent all obstacles in the development of free journalism and to do everything that their information would be most thoroughly checked. They themselves have also to respect principles of legitimacy, democracy and fairness, which are what they require from the others, too. Especially the latter principle is very often reproached among journalists, and with reason – in case the media take a standpoint that the corruption always happens to others and never to them, and in case their information too often appears unchecked or even false, they will be faced with difficulties not only as regards the sale but also when gathering new information. The basic objective in corruption prevention is to increase the sensitivity of the public about this phenomenon and disclose such events cannot be carried out by the media if there are serious and strong doubts about the media's work and integrity. Good journalists are not born but are made through work. It is, therefore, very important to educate them. An especially investigative journalists, who are most important in the field of corruption, requires appropriate research, communication and analytical support, not to forget common sense and well-balanced political and social judgement. Otherwise, and in spite of good will of journalists, mistakes may appear while gathering and analysing relevant information and making conclusions, which are then noticeable in their comment of the event. Adequate journalist training will always consider dangers of insider corruption in order to increase the sensibility of journalists and to abolish uncritical ranks solidarity and needless, harmful and excessive self-censorship. Usually, principles are on one side

and their fulfilment is on the other side. It appears sometimes that efforts of some journalists or media houses seem not to be enough to ensure conditions for the development of truly free journalism. Sometimes different forms of associations for journalists, inside or outside their countries, even as important as for example the International Federation of Journalists and World Press Freedom Committee, seem not to be enough. In case the states in which the journalists work do nothing to provide considerable economic, political and social conditions for their truly independent work, then the journalism will not be able for quite some time to carry out its mission, and that not only in the field of corruption but also generally. It is evident though that the level of democracy of each state can quickly be evaluated based on its regulation of the media.

FEAR FROM NEGATIVE REACTION TO REPORTS. Individual reports elicit positive or negative reactions from their readers, spectators or listeners. Negative reactions, typically referred to as “flak”, appear in the form of more or less saucy phone calls, letters, telegrams, e-mail, but also as petitions, suits, speeches or other types of complaints, threats and blackmail. Regardless of whether it is the reaction of individuals conducted on their own initiative or organized activity of a group, such flak is highly unpleasant for the media. It costs them a lot of time and money. The biggest advertisers care in which medium they advertise, so they favours un- aggressive media which do not trigger too many negative responses, which the media editors are well aware of. Even more dangerous for the objectivity of journalist reporting is the organized activity of the state and big companies in the production of “artificial” flak, which is aimed at silencing particular media when they become too troublesome. The governments of some countries do that by constantly responding to “incorrect” articles, by criticizing particular media, by more or less concealed threats. The responses of the media are the same all over the world – the more direct and unconcealed the threats are, the less they budge. For this reason the most dangerous form is concealed, economically conditional flak, which triggers considerable reactions from some media. A special type of flak is also ideological and similar labeling of journalists who have different opinions. At a particular moment every society has imaginary or real “official enemies” that all orthodox citizens should be against. These “official enemies” may take the form of “narcomafia”, “terrorists”, “anarchists”, “continuity forces” and it is very easy to create an extremely negative public opinion also with the help of journalists. Even if it is very far from the truth, the linking of the activity of journalists with the interests of the “official enemies” can cause their stigmatization and have other unpleasant consequences. For this reason such reactions to journalist work are very handy to enforce their discipline. At the same time it also shows a lack of the basic rules of communication and a total absence of adequate arguments. What can also contribute to enforcing discipline in the media are the institutions, supposedly independent, which sponsor various media activities or give opinions on the correctness or incorrectness of the work of individual media. These institutions are also being funded by somebody and the ownership structure of these “independent and objective” institutions definitely affects their activities and reactions⁹. This is also the way how to discipline the media, including bribery and sponsorship. Where the media are dependent, subjective and do not adhere to the rules of the profession, where the free flow of information is limited or impoverished, there is corruption in journalism, the researchers note¹⁰. This is limiting the impact that media have in curbing corruption; if they are prone to corruption they cannot be professional.

PERSONAL RELATIONSHIP WITH SOURCES One of the risks is personal relationships with sources. It is hard to maintain impartiality when reporters spent time with those who are the lifeblood of their existence or do they develop a genuine inclination. Some of the media are preventing this activities

⁹ Flak is the organized influence on content of media report. It can be sending letters, phone calls, petitions, law suits, law changing. Dictionary of Oxford University Press names flak as hard criticism. Experienced speaker can use the criticism in his own way and destroy the critics itself. The word derives from German word - Fliegerabwehrkanone«- antiaircraft gun.

¹⁰ Analyses of bribery for news coverage in relationship between journalist and public relations officers: Bribery for news coverage: Research in Poland) and international survey of Institute for public relations IPRA, International index of Bribery for News Coverage.

in prohibiting journalist to become members in the community organizations (political parties, civil initiatives), because they become a part of the system, on which they have to report about. Others even encourage such activity, due to the fact it means adaptation to the needs of communities and a possibility to seek sources of information. Although journalist membership in a political organization does not necessarily mean journalist is being biased, it is controversial, as impartiality cannot be guaranteed. Journalists should not be members of political parties, as is not a practice some can even “enjoy” political and journalistic career, which I believe is impossible, due to sustainable professional reporting. Political participation and journalism do not go together, so avoiding conflicts of interest is the duty of journalists. Another problem arises when the conflict cannot be predicted or managed. One of the solutions is in recognizing the conflict in public and finding the solution for it.

PREVAILING CULTURE OF ATTITUDES TOWARDS CORRUPTION IN THE SOCIETY AS A WHOLE If there is a high prevalence of corruption in the country there is possibility that the level of corruption in journalism is high, too. So we could point out the corruption in journalism is connected to general level of corruption in the country and to attitudes towards journalism profession. The level of corruption in the media is higher if there is state capture, if state owns the media and if there is a high level of pressure or influence of financial pressure, business pressure and other. If public servants are prone to corruption we can assume that journalists who gain information from public officials might be exposed to potential bribery as well.

LIVING STANDARDS The difficult financial circumstances in which many media organisations find themselves leads to difficulties in ensuring normal living standards for journalists. In many developing countries, journalist are not respected, get low salaries or their salaries depend on owners, which in most cases are the state. This makes reporters vulnerable to attempts to undermine their professional integrity, particularly when these attempts are made by unscrupulous media owners. Journalists are then most likely to take bribes, money, gifts from a variety of public and private sources to improve their income and bring their life standard up. If there is no clear policy on gift-taking, the receipt of favours can have a direct impact on the ability of the media to report objectively on corrupt activity.

PROFESSIONAL STANDARDS AND EDUCATION. Journalist should be educated about ethical standards in profession and be aware, that they have the power to shape public opinion and influence the public. Nevertheless all public servants and business should be also educated and systems of ethics compliance should be implemented. Chamber of commerce and professional associations, universities can perform seminars on ethics and corruption, to become aware how much corruption is costing us every day. Codes of ethics should be implemented in every media and on country level, of course internationally. Code of conduct should also live not only survive on the paper.

INDICA

Crimes of corruption are hidden acts. In the investigation we need evidence. Indica help policemen and prosecutors to investigate corruption. We define general indica (status symbols, gifts), and clues that are typical for the employees of state institutions (overdraft of discretion, lack of documentation, unclear decision). The delimitation of the most common evidence of corruption (Poerting and Vahlenkamp in Dobovšek, 2001) can be seen in journalism too. General indices would be: change of lifestyle (reporter has more property, lives in the big wears, expensive brands), status symbols (everytime different vehicle, new / another), addiction (the problems of alcohol addiction, drugs, driving fast, gambling ...), part-time employment (part-time employment of an additional / parallel in a second, incompatible with the journalism profession (advertising, public relations), invitations to certain events (informal meetings with politicians, cost less accessible events, etc.), gifts, favorable purchase (special price for the professional organizations of certain companies (DNS), gifts (expensive or little), discounts in the business), indispensability to the work (fear that somebody else would write an article and took the bussiness away (in addition he gets paid extra), initiatives for

other work, advocating certain ideas (and the promotion of business products, services), transfer (transfer from one working responsibilities to another, where one has no benefits), secret lifestyle and lack of communication (none, articles and reports speak for themselves). Special indices in all cases would be: Decisions that are not in accordance with the regulations, inexplicable decisions, exceedances of discretion, different assessment in similar cases, disregard the duties, working outside of working hours, co-operation only with specific people, inadequate documentation, facilitating the specific issues, complaints, impact on staff, avoidance of regulation.

The fact that a journalist has more real estate, cars, live wealthy, does not pay taxes or avoids them, might indicate that the property came from a prohibited activity (and the corruption), but police have to find direct evidence such as witnesses, recordings, and statements of the other material evidence. In the second phase there is an erosion of accountability. The third phase begins as unlimited use of the power and authority, which are entrusted to it for private benefit. Although it states the case for the public sector, it can be concluded that journalists operate under a similar pattern. Journalist as the recipient of a bribe did the act which would otherwise not be permitted (one is in the public service, bound by rules of ethics) and the report is biased.

The most widespread, in general, is the material corruption and a similar trend is also reflected in journalism. The journalist profession meets the internal corruption, where an individual gets benefits from their superiors or subordinates, and external, when the reporter is paid for the services. Individual corruption is the most seen. Institutionalized corruption affects the disintegration of values. Sanctions are moral or criminal. Forms of corruption in journalism do not differ much from the forms in other systems. Also, corruption in journalism occurs at the micro, medium and macro levels, as shown in Table 2 by Janar Jandos (Meško, 2004). Micro-a risk of tolerance (corruption: small gifts, such as office equipment, backpack, mobile phone, the achievement of the desired services, bribing the officials to get things fast, over the que; consequences: better, more positive reporting on a story, distorted image of the service, product (non-news reporting) preferred certain businesses, people, products). Middle-lower tolerance (corruption: entrepreneur editor offers a transaction, a car or money, smaller businesses, local service offering, bribe journalists; consequences: report or negation news, request for free ad space). Macro (corruption: businessman /officer bribes a journalist with a service, products or money that a journalist does not report on a story or him. The story is not reported; nepotism, businessman / officer promises a job to the reporter and members of his family or friends; expensive trip for the whole family; consequences: incorrect reporting, concealing information, reporting to the detriment of other politician, image of a journalist, biased reporting).

The information we receive by the media channels, are not journalism anymore. Journalism was created in order to report on events that occurred, is now occurring events to journalists on the report (Verčič and others, 2002). The most common trick used by practitioners for public relations, is that in the summons to the press conference stated that the journalists waiting for refreshment, a free ride, a gift or as a product. Gifts or benefits as well as goods and services at special reduced prices, currency or entertainment (eg, travel) in excess of normal commercial practice (such as business lunches and commemorative souvenirs). This restriction does not apply to business discounts to certain professions, which are recognized regardless of the organization in which the person is employed.

"Journalist requires a test vehicle from public relations in car shop continuously for two weeks with paid gasoline, tolls and other charges. Company gives a vehicle to the journalist, and after a while, we can read how this vehicle is excellent, the best, perfect. If the company does not provide the vehicle, journalist will report badly about the company or will not produce a fruitful report and the sales goes down. Thus the company on the other hand might not want to advertise in this newspaper anymore and will extort owners of the newspaper to influence the editor, who will "force" the journalist to write a "good" article. He will "learn" the way things work. The cycle never stops. Corruption becomes a trend in a society" (Habič, 2007).

Examples of potential corruption in journalism are invitations to a paid trips for journalists and family by main advertisers of the media, gifts on press conferences, big gifts, tickets, high discounts, value gifts, money, personal contacts with politicians, information abuse, none transparent usage of test material (computers, phones, cars) etc. Journalists ask for money for a positive publication of news (in return for a paid advertisement appearing on the news elsewhere in the newspaper), ads are then obscured as the contributions, but they are news bribery. Journalists or editors and owners require a payment for the story not to be published. Journalists ask for their travel and other expenses to be paid from business, as their media is not paying for that. Conflict of interest in crossing professions is also an issue. Controversial is that journalist ask for these things themselves, but they are also often offered by pr.

On another level, however, is a very common phenomenon that the journalists mingle with representatives of political parties and bond. Companies and practitioners may avoid such situations. Journalist often say:

"After receiving the bribe, you get the feeling that the system is just, like, and that you can not change it, it seems to you that despite fair, that you beat all the pressure and write an objective that in any case you can not change anything to work everywhere.

It is common, says Polerjeva that the duty of journalists, to reject any bribe, but the controversial definition of what is a bribe. "The boundaries between the bribe, gift, and a simple sign of attention and kindness are often unclear" (Poler, 1997).

Reporter initiate a serious ethical dilemma and the question put its credibility when it receives a gift, money, attention, or anything else which may affect his work. "Maintaining professional integrity and credibility of the journalist impose a duty not to accept bribes. Moral acceptance of bribes, which would be unversal it would undermine journalist personal integrity and credibility and the integrity and credibility of mass media and journalists. "(Poler, 1997).

Even if restrictions are placed, therefore, stands for the principle of reciprocity, regardless of the amount of gifts we talk about corruption, which has some of the benefits, or when a reporter from the subject of his story receives a prize, gift or benefit.

Corruption is also present in the relationship media and politics (politicians organize an informal party at home, they help a journalist with public service – tickets, construction permits etc.... , recommend them for a job in public administration, or arrange for a job for the members of the family, they are a source of information; journalists meet with politicians on personal basis. (usually journalist with such a behavior risks a job), they require benefits), journalist report in politician favor or against other.

In addition to the direct or indirect bribery is one of the ways to influence media content including surreptitious advertising or advertorial (for us it is absolutely forbidden), where organizations in the form of a press advertisement showing itself in favor. Journalist or editor should be a clear distinction between the ads and the report (promotional contributions do not exist), each paid to post the ad, and should not be misled as international IPRA and IFJ documents points out. But in limited cases case, for example, the contribution of the press, by the same newspaper page accompanies the ad with the same content. The inference is that the ad is "supported".

PREVENTION OF CORRUPTION IN JOURNALISM AND RISKS

Successful elimination of consequences of corruption in mass media and unethical corruptive practices of journalists is possible if there are coordinated mechanisms and active cooperation between stakeholders. Media themselves, journalists, editors, owners, journalist associations, public relations associations, independent anti-corruption agencies, NGO's and last but not least government and the state have to admit the problem exists and has to be dealt strategically and on different levels. Due to the fact that media is forth branch of power and there is a great interest in power over information, countries should reconsider this problem more seriously.

First solution would be a national integrity system research for identifying open loops in the system and then strategic analyses on problems. Through this anti/corruption and media NGO's can play a big part in passing the knowledge about dangers of corruption and media professionalism through. Governments have to strengthen the legal framework). There should be a good oversight of finance. Society has to promote the professionalization of work in all sectors with responsibilities, a mechanism of transparency has to be established in each sector, decentralization of decision-making and management, deregulation and limiting discretionary powers, strengthening the external and internal controls, and all public work and deals should be transparent. Detection and reporting of corruption is important for hindering the further spread of this phenomenon (Habič, 2007; Dobovšek, 2002).

Acceptability of bribery of journalists in society is still too high; regarding the fact that public (in Slovenia for example 60% (Habič, CPC, 2009)) perceives corruption to be a problem in society; they do not see corruption in mass media as a vast problem. As people trust media and have heard about corruption mostly from the media one can conclude that people are not aware, that this phenomenon can be also present in this profession as anywhere else. One of the reasons obviously is that corruption in journalism is not being reported in the news. One of the forms of warning and bringing discussions open could be a public disclosure of a corrupted journalist, which would, as in other sectors, certainly get a different epilogue. There should be active public debate on the issue.

There are few more possibilities for those journalists who take bribes, gifts and service and report in favour, but are never really performed:

prohibition of any further work in journalism, work suspense for a certain time, criminal procedure, prosecution, get fired, "name and shame" (which has really stated as a good solution as online journalism / blogs) (Habič, CPC 2008).

Some of the journalists pointed out these possibilities are too strict, firstly they would only give a warning, some of them would talk to the editor, some gave an ultimatum to the corrupted journalist, and others would see a solution in higher wage, some in ethical codes (general and special). The maximum penalty for the journalists would probably be public disclosure and "blame and shame" policy.

Journalists do not perceive their corruptive practices as corruption (Habič, 2007), as they are obliged to follow general ethical principles of the profession, regarding the type of media, public or private. The question is how they perceive that and pursue the standards. Corruption among journalists undermines public confidence in media, lowers the level of professionalism, and questions the ethical values of society as a whole¹¹. The issue is the professionalization of the profession. Everybody can nowadays become a journalist without training or appropriate formal education. Journalists are generally younger on average and are more prone to cross the line into other professions without any ethical dilemma. A coordinated education system would help in raising awareness and integrity in journalism.

Media ownership and state capture are two issues for a discussion. Profit gain of owners and doubtful ways they try to keep the audience is influencing journalist work.

It is opening unstable environment for the media as the profession is being industrialized, as commercialization is influencing and provokes malpractices and of course because media ownership, changes in management structures and state capture is still ongoing (Habič, 2007; Verčič, 2002).

Some journalist or editors planned to enter the profession for financial gain or they take advantage of the media as an easier route to the capital. Some even open their own media enterprise to gain profit. *The notion of integrity is a way of fair, equitable, transparent and quality behaviour of people and institutions to work and act in accordance to moral standards and regulations (Habič, 2007).* The

¹¹ International Federation of Journalists.

question of ethics, audit, and consequently the legitimacy is being pointed out by IFJ¹². Corruption causes erosion of public trust and undermines journalistic professionalism and is a disgrace to ethical values. There is justified fear that the journalists who carry out such work, will continue if not stopped, as corruption is becoming “cultural” as an excuse. Corruption of journalists is usually a public secret. Professionalism and ethics of the profession is not taken seriously.

The media should also clearly define what the media content is and what is not. The latter may be purely commercial and does nothing to do with journalism. Can a journalist even prepare such “news” or not? There is also an important rule of transparency which has to be implemented in news rooms. Advertorial is prohibited. The pressure goes both ways. Relationship between public opinion practitioner and a journalist has to be clear. Each received gift, money or service undermines credibility to both and the organisation they work for. The media is dictating rules of the game, although the disguised advertising and influencing is ethically unacceptable also in relations with the media. The only boundaries that usually exist are personal (Verčič in Bizjak, 2001). This is a cultural problem; this relationship goes to one’s own ethical dilemma and standards one has.

One of the first steps in posing the rules beside ethical codes or codes of profession is also an international survey by IPRA and the Charter of media transparency. The principles are:

news material should appear as a result of the news judgment of journalists and editors, and not as a result of any payment in cash or in kind, or any other inducements; material involving payment should be clearly identified as advertising, sponsorship or promotion; no journalist or media representative should ever suggest that news coverage will appear for any reason other than its merit; when samples or loans of products or services are necessary for a journalist to render an objective opinion, the length of time should be agreed in advance and loaned products should be returned afterward; the media should institute written policies regarding the receipt of gifts or discounted products and services, and journalists should be required to sign the policy (Ovatt: 2004)¹³.

We can add another principle which is being left out in Code of conducts in media. The media should publish the fact, if article is written with material support. So: journalists and editors should not propose that journalistic piece is connected to advertising. If a reporter urgently needs samples of products, rental, or services, or offices, it is necessary to specify the time of the loan in advance, borrowed items must be then returned to work or a company. Journalist should know the rules, and rules should contain precise provisions on the adoption, handling and return of gifts.

Although codes of conduct of different professions have clear provisions, they are not taken seriously. One problem lies also in crossing the line between professions. As 21 % of Slovenian journalist do something else for a living, the message is clear: prevent conflict of interest in professions. Some journalists promote themselves as journalists but are actually messengers of a firm at the same time, sales or business, even owners of media houses. There should be clear rules inside each media on who is a journalist, professional associations in each country has to provide licenses (Italy) or other profession proof for journalist, so one can identify someone as a journalist and that they would be responsible for their work. But there is a danger for control of interest groups over licensing system. Actually nothing happens to corrupted journalists. Besides, journalism ethics applies to all who engaged in this profession and not just for professional journalists.

There is the need to implement clear rules and criteria for decision-making which could contribute to the elimination or reduction of corruption among journalists.

It is also necessary to regulate the wages and wage ratios. Many journalists are not well paid, have part time jobs, are being used by employers, owners think they own not only the media but information too, and journalists too (the average Slovenian journalist needs from 2 to 10 years to get

¹² General Secretary Aidan White.

¹³ Transparency International, Global Alliance for Public Relations and Communications Management in Institute for Public Relations Research and Education (IPRE) (Kruckeberg in Tsetsura, 2003).

a regular paid job as journalist or an editor). In journalism clearer rules and criteria for decision-making could contribute to the elimination or reduction of corruption among journalists, but it is also necessary to regulate the wages and wage ratios.

Journalists and public should have different opportunities to report corruption in journalism. Firstly a whistleblowers protection mechanisms in the media institution, a possibility to report the act to the management, courts of journalistic honour /honour tribunal, to journalist associations, to the independent anti-corruption agency, and to the police and prosecutors (which should also be educated on this problem in journalism). Few of Slovenian journalist in survey said that they would write a story about their colleague as they would for any other corruptive act. Journalists generally think they should be the ones to discover corruption and bribery.

Greater sensitivity to the phenomenon of corruption in society would be helpful. This is no less the case than within journalism.

FINDINGS ON PERCEPTION OF CORRUPTION IN JOURNALISM IN SLOVENIA (by the journalists)

In Slovenia ¹⁴professional journalists were surveyed online¹⁵ after a focus group discussion. The findings showed that average Slovenian journalist is a young person with good education, who earns an average salary. Three quarters of interviewees are regularly employed, but half of them cannot get a regular job for a long time. They work as part time from two up to ten years. Half of them are a part of journalistic society in the country. One quarter of journalist do something else for a living, which is shocking. The survey shows basic demographic and social characteristics and Slovenian journalist views on professional values.

In terms of perception of corruption in the country one third of interviewees think this is a vast problem and will increase. More than half think this is inevitable. They believe that corruption occurs in economy, political parties, health care, and government, rarely in NGO sector, military and the media. They pointed out that corruption in economy and nepotism in politics are the highest.

Respondents fully agreed with the statement that a high level of integrity, contribute to the effectiveness and efficiency of journalistic work, the lowest extent they agreed with the statement "usually inspired by their superiors.". They pointed out that the situation in Slovenian journalism is poor.

The great danger for corruptive practices in journalism lies within journalistic professionalism. Following factors represents a certain level of barriers to quality of work of journalists and the progress: the amount of payment for the work (Slovenian journalists pointed this one has the greatest impact on the quality of journalistic work), obstacle is also existing income tax law (Slovenian journalist think this is not a big problem).

Respondents listed all the factors as a very bad influence that could affect their journalistic work in general. Informal conversations are being seen as one of the highly possible impact to professionalism. As journalist points out "taking the opportunities and gifts at a press conference" have almost no influence, namely: gifts of small value, which companies shared in the press conferences (occasional small gifts and invitations to coffee), all the rest given situation as the respondents evaluated are dangerous for independency of reporting.

¹⁴ We prepared two surveys in 2008 – public opinion pool on corruption in journalism and perception of corruption in the media among journalists.

¹⁵ Agency Ninamedia performed survey between 28 January and 21 April 2008 on behalf of Commission for the prevention of corruption Slovenia (prepared by Simona Habič). In the first phase we had a focused group to discuss issues in journalism in Slovenia and connect them to corruptive practices. Upon that we prepared in cooperation with methodologist and Commission for the prevention of corruption Slovenia and criminology professor from Faculty for criminal justice and security. Then the agency invited journalists from various public and commercial media to participate in an online poll. Data processing was carried out on SPSS software, version 15.0.

A good half of respondents believe that news content in the media is clearly separated from advertising. A good half of respondents answered affirmatively to the question of whether to adopt the internal code of ethics and criteria of ethical behaviour.

Almost three quarters of the respondents replied affirmatively to the question, that they feel pressure in their work. Respondents feel some form of pressure, which is approximately uniformly distributed: editorial, economic, and political influence.

Among the possible ways of resolving and preventing of bribery of journalists, the respondents fully agreed with the proposal that, if the reporter urgently needs samples of products, rental of such services or whether services for objective reporting, there should be rules. Rules which specify in advance the time of borrowing, borrowed objects, however, the journalist after the completion of the work has to immediately return.

The main reason why journalists accept bribes, the highest proportion of the respondents indicated professionalism of some journalists and bad wages.

Corruption in the media and journalism should be, according to the respondents discovered by journalists themselves. Respondents would report a corruptive journalist to management of the media. Respondents would ban corrupted journalists or those who accepted bribes from further journalistic work. Among the possible measures the most effective respondents highlighted the prohibition of further work.

Respondents were not so often given a computer, printer, and computer equipment to use for a long time to prepare news or a piece. The same situation was relating mobile phone or telephone, which was later presented in the media; cheaper services (eg payment of a subscription for the phone), and money. Most have received smaller gifts: the lining of the mouse, T-shirt, Diary, pen, tickets for the events, business lunches and casual souvenirs and information.

Quarter of the respondents, most journalists are faced with a situation where they are offered a gift, without any conditions. Usually a firm also writes in invitation to the press conference that journalists obtain entertainment and a gift or a concrete product.

Half of the respondents had already been reached in a situation where they are offered a gift, without any conditions.

7.1 percent of the respondents indicated that they had reported in return for the benefit of the product or the person who offered them a gift. They have the largest proportion of service provided as representatives of business.

Most of the respondents who got attention, gift or money took it home and keep it; sometimes they left things to their job. Third of those surveyed believe that journalists can take a gift up to a value of 10 €, without affecting their work, but a good fifth of the opinion that this may be the value of 50 €.

Nearly half of those surveyed are getting paid for travelling not by their employee, but an outer company.

LITERATURE:

Bizjak, Brigita (2001). Are journalists corruptive? *Medijska Preža*. 7.5.2005
<http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/10/prof/>.

Castells, M. (2004): *The Power of Identity: The information Age: Economy, Society and Culture*. Oxford, Blackwell Publishing.

DeLorme, D.E., Fedler, F. (2003). Journalist's hostility towards public relations: an historical analysis. *Nicholson school of communication, University of central Florida, Orlando ZDA. Public Relations Review* 29 (2003) 99–124.

Djankov Simeon, McLiesh Caralee, Nenova Tatiana, and Shleifer Andrei *Who Owns the Media?* Harvard Institute of Economic Research. Discussion Paper Number 1919. April 2001. Harvard University. Cambridge, Massachusetts.

<http://post.economics.harvard.edu/hier/2001papers/2001list.html> (20.5.2009)

Dobovšek, Bojan (2001) Indica of corruption. *Dnevi varstvoslovja*. 333-341. Visoka policijska in varnostna šola.

Dobovšek, Bojan (2006) Corruption and politics. 25.1.2007 http://www.kpk-rs.si/fileadmin/kpk.gov.si/pageuploads/pdf/publikacije/Posvet_korupcija_in_polirika.

EFJ. 28.03.2007 na <http://www.novinar.com/novice/novica.php?id=439>

Erjavec, Karmen. (2004). Hybrid public relations discourse. *EJC, European Journal of communication. SAGE Publications*. London, Thousand Oaks, CA and New Delhi. ŠT. 20(2). Stran: 155–179.

FLAK 17.2.2007 http://www.medialit.org/reading_room/article565.html <http://dict.die.net/flak/> and Concise Oxford dictionary. Oxford University Press. 10th edition online.

Commission for the prevention of Corruption Slovenia, Habič, Simona *“The incidence of corruption among Slovenian journalists”*. *Web survey of Slovenian journalists*. Preformed: Ninamedia d.o.o. Subscribed by: **Commission for the prevention of Corruption Slovenia**. Ljubljana, April 2008.

Commission for the prevention of Corruption Slovenia, Habič, Simona *“Perception of corruption in media”*. *Public opinion survey*. Ninamedia d.o.o. Subscribed by: **Commission for the prevention of Corruption Slovenia**. Ljubljana, April 2008.

Habič, Simona, Kos, Drago (2007) Media and corruption in Slovenia. (Habič, Kos, 2007) presented on CRIMPREV workpackage *Perceptions of Crime*, a workshop on ‘Media and Insecurity’ took place in Ljubljana at the Faculty of Criminal Justice and Security (University of Maribor, Slovenia) between 11th and 13th October 2007) showed that journalist and news agencies copy paste press releases without checking the contents and information.

Habič, Simona (2007) *Corruption in Journalism* (cases and examples of bribing a journalist as indica for police and prosecutors. Overview scientific article. Zbornik povzetkov 8. slovenski dnevi varstvoslovja Varnost v sodobni družbi groženj in tveganj, Bled, 30. maj - 1. junij 2007. - Ljubljana : Fakulteta za varnostne vede, 2007.

Hanitzsch, Thomas (2005) *Journalists in Indonesia: educated but timid watchdogs. Journalism Studies*, 1469-9699, Volume 6, Issue 4, 2005, Pages 493 – 508.

International federation of journalists. 1.5.2005 <http://www.ifj.org>.

IFJ, IPI endorse media ethics charter. 1.5.2005 <http://www.ifex.org/fr/content/view/full/60462/>.

Kos, D. (2001). Media and corruption. Lecture on VI. Conference of specialized forces against corruption (Council of Europe and Ministry of Interior of republic of Slovenia in Portorož, 28.9.2001.)

Kruckeberg, D., Tsetsura K. (2003). International Index of Bribery for News Coverage. 4.4.2005 <http://www.ipra.org/campaigns/icmt/docs/IPRA%20Website%20Introduction%20Bribery%20for%20News%20Coverage%20rev.pdf>.

Ovaitt, Frank (2004). Putting an End To Bribery For News Coverage. IPRA Campaign for Media Transparency – An Update. International Public Relations Assn. Slides. New York, Feb. 6, 2004. 2.5.2005 www.ipra.org.

- Peters, Bettina** (2003). The media's role: covering or covering up corruption? Global Corruption Report 2003. Available on: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/APCITY/UNPAN008437.pdf>, 28.9.2007.
- Poler, Melita** (1997). Journalism ethics. Magnolija. Slovenia. 1997.
- Shiskin, P.** (1998). Corruption of Politics and the Media. The Orion Dimensions. Available on: <http://www.orion.csuchico.edu/Pages/vol40issue3/d.corruption.html>, 28.9.2001.
- Sutherland, Alasdair in Ovatt Frank.** Institute for Public relations. 7.5.2005 http://www.instituteforpr.com/international.phtml?article_id=bribery_index).
- Suphachalasai, Suphachol** (2005) Bureaucratic corruption and the media. World Bank; University of Cambridge. January 2005 Environmental Economy and Policy Research Discussion Paper No. 05.2005.
- Stapenhurst, R.** (2000). The Media's Role in Curbing Corruption, World Bank Institute Working Papers. Available on: <http://www.worldbank.org/wbi/governance/pdf/media.pdf>, 28.9.2007.
- Škerlep, Andrej** (2001). Paradoks relationship between PR and journalism. Bonus. 12.2.2001.
- Unethical media practices revealed by IPRA report (2002): International public relations association survey reveals widespread incidences of "cash for editorial". London, 14 junij 2002. <http://www.ipr.by/e.php?m=r&i=27>
- Transparency International.** (2001). The National Integrity System – Concept and Practise - Country Report : The Netherlands. The Hague 2001
- Tsetsura, Katerina** (2008) Media Transparency Initiative: An Exploratory Study of Global Media Practices IPRA Summit, June 10, 2008, London. Gaylord College of Journalism and Mass Communication, University of Oklahoma, USA
- Ungersma, Mike, Bašić Hrvatin, Sandra** (2006). Intervju na Valu 202, Avtor: Tadej Košmrlj.
- Vogl, Frank** (2005). Curbing Corruption: The Media's Work Recommendations for Action. 2.3.2006 http://www.transparency.org/working_papers/vogl-recommendations/.

Lisa 2. Sisuanalüüsi kodeerimisjuhend

Väljaanne

Postimees
Eesti Ekspress
Äripäev

Kuupäev (pp.kk.aaaa)

Artikli pealkiri

Artikli autor (kirjutada välja nimi ja referents).....

Poliitik
Ametnik
Õiguskaitseorgan, õiguskantsler
Ekspert
Ajakirjanik, reporter
Ettevõtja, äritegelane
Tavanimene
Muu

Artikli teema (kirjutada välja).....

Korruptsioonijuhtumi sisu (kirjutada välja, mida käsitletakse korruptsioonina)

Korruptsioonis süüdistatud isikud

Minister
Riigikogu liige
Kohaliku tasandi (KOV) poliitik
Riigiametnik
Kohaliku omavalitsuse ametnik
Jõustruktuuride esindajad (politseinik, kohtunik)
Õigussüsteemi subjektid (advokaat, kohtutäitur)
Ajakirjanik, reporter
Ettevõtja, äritegelane
Tavanimene
Muu

Muu ametnik (päästetöötaja)

Korruptsiooni haaratud valdkonnad

Poliitika
Ettevõtlus, äri
Õigussüsteem ja kohtud
Massimeedia
Erinevad ametkonnad (RMK, Maanteeamet, Kultuurkapital, Ülikool, Päästeamet)
Ehitus

Piirkond

Üldine teema, pole konkreetset piirkonda
Tallinn, Tallinna lähiümbrus
Järvamaa
Läti
Kogu Eesti
Narva
Tartu
Pärnu

Kui artikli teemaks on meedia korruptsioon, siis analüüsitakse kvalitatiivselt järgmisi aspekte:

Keda süüdistatakse korruptsioonis

Milles korruptsioon seisneb

Sündmus, millest ajendatult artikkel on kirjutatud

Lisa 3. Kodeeritud artiklite nimekiri

Välja- anne	Kuup.	autor	Pealkiri ja asukoht	Märkused (sündmus, süüdistatavad, korruptsiooni määratlus)
ÄP	03.01	Silvia Kruusmaa	„Äripäev keelab ajakirjanikel ettevõtete kulul reisida“ (lk 1, 3)	Sündmus: ÄP juhtkonna otsus keelata ajakirjanikel reisikulude katmine firmade poolt
ÄP	08.01	Anne Oja, Kristina Traks	Panov ja Tikerpe eilsest õiged mehed (lk 1, 4-5)	Panov – abilinnapea, Tikerpe - endine kaitsepolitseinik, äripartner; juhtis muuhulgas korruptsiooni uurimisega tegelevat osakonda Endine kohtunik – küsis pistist
PM	12.01	Bianka Mikoviš	Maaomanik takistab Paide-Türi tee-ehitust	„see oleks korruptsioon...“
PM	22.01	Jüri Pihl	Tulemuslik kriminaaluurimine vähendab kuritegevust	Jupike üldiselt korruptsioonist ja rasketest majanduskuritegudest
ÄP	25.01	Peeter Raidla	Luubi all: „Keskerakonna altruistid“ (lk 10-11) Peeter Raidla intervjuu Kadri Mustaga, + liikmete maj.huvide deklaratsioonid (lk 12-13)	Erakondade rahastamine, õiguskantsler Jõks, rahapesu, erakondade rahastamise läbipaistmatus; erakonna liikmete annetused oma rahakotist – kuigi samal ajal ka laenumaksed kanda
ÄP	29.01	Koit Brinkmann, Kaisa Tahlfeld	Esmar Ehituse juht: see on poliitiline rünnak (lk 8, uudis)	Kapo pidas ärimehet 48 tunniks pistisekahtluse tõttu kinni (ärimees ja samal ajal Viimsi vallavolikogu liige, keda kahtlustatakse korduvas pistise andmises); ebaselge; poliitrünnak
ÄP	01.02	uudis	Kohtunik Šuvalov mõisteti vangi altkäemaksu võtmise eest	Võttis altkäemaksu Andres Davõdovilt, kelle isik tuli sisse ka Panov-Tikerpe juhtumi puhul
ÄP	06.02	Ralf-Martin Soe	„Kahtlus närtsitab Merkot“ (lk 1, 4-5)	Intervjuu Merko Ehituse suuromaniku Toomas Annusega; esilehel: „Altkäemaksukahtlus viib Merkolt lepinguid“; maadevahetusega seoses, Villu Reiljaniga seotud isikutele
ÄP	15.02	Mariliis Pinn, Silvia Kruusmaa	Maadevahetuse uurimise liikus edasi (lk 1, 4-5)	Ülevaade uurimise hetkesisust, vähe sisulist infot; altkäemaks, korruptsioon; osalejad: ärimehed, Merko Ehitus, Reiljan, E. Tuiksoo
ÄP	15.02	juhtkiri	Krupp, Lang, leim ja sõnavabadus (lk 30)	Sõnavabadus, korruptsioon, isikuandmete kaitse, leim; Vt altpoolt tsitaate
ÄP	18.02	Kadri Jakobson	Uus trend Toompeal: kallimad autod ja aastalõpu seminarid (lk 4-5, 30, esileht)	Esileht: Maksumaksja raha eest kallim auto. Meedia terav kriitika kuluhüvitiste osas pole Riigikogu liikmete käitumist muutnud. Ülevaade sellest, kuidas kasutasid riigikogulased aasta lõpus kuluhüvitist; ei öelda välja, et see raiskamine või ametiseisundi kuritarvitamine, aga artiklist jääb mulje, et nii ÄP arvab
ÄP	20.02	juhtkiri	Peeglike, peeglike, kata end... (lk 26)	
PM	28.02	Kaire Uusen, Andres Karnau	Läti tõrjub skandaalides viskleva Merko hiigelhankest eemale	
PM	10.03	Jüri Saar	Korruptiivsetest võrgustikest	Süsteemne ülevaade erinevate tasandite

			Eestis	korruptsioonist Eestis
ÄP	11.03	juhtkiri	Lk 26	Uue õiguskantsleri kohta; õiguskantsler = Eesti ühiskonna valvekoer
ÄP	04.04	Ralf-Martin Soe Luubi all	Merko ehituse ärinipid põllumaa ostul. Seadus sundis tankisti kasutama. Lk 1, 12-15	Esikülj: Kolm tankisti ja Merko. Variisikud. Ehitusfirma Merko on mitu korda kasutanud suurte põllumaatükkide ostuks nn tankiste. „Väliskapitali peletamiseks kehtestatud seadus, mis lubab suuremat põllumaad tingimusteta osta üksnes eraisikul või põllumajandusettevõttel, sundis Toomas Annuse kontrollitavat Merko Ehitust kasutama tankisti ning muutis suurettevõtja Andres Järvingu põllumeheks. Näib, et probleemi ei ole – vaid seadused sunnivad tankiste kasutama.
PM	05.04	Marti Aavik, Kaire Uusen	Lätlaste vaen Merko vastu üha kasvab	
ÄP	07.04	Hille Tressum, Lemmi Kann	Merks kisti Lätis skandaali. Tüliõunaks võib olla Valguse Loss /Läti rahvusraamatukogu/. Marko: see on laimukampaania Lk 1, 4-5	Esileht: Mis toimub Merkoga Lätis? Läti meedia tõmbas Merko tütre korruptsiooniskandaali. Riia linna arendusosakonna eksjuht vahistati altkäemaksu võtmises kahtlustatavana veebruaris, aga võttis vastu altkäemaksu ühelt teiselt firmalt. Läti ajakirjandus väidab, et Merks on andnud samuti altkäemaksu, et tõusta Läti suurimaks ehitusfirmaks. Samuti oli Merksi pakkumine rahvusraamatukogu ehitamiseks ligi miljardi odavam.
ÄP	10.04	Gert D. Hankewitz	Lk 9 Kodumaised seriaalid kui reklaami käepikendused	Varjatud reklaam seriaalides – lubatud.
PM	16.04	Madis Filippov	Valvekaamera takistab pettusi	Autode ülevaatuse teema
ÄP	18.04	Lemmi Kann	Näidispooline Läti stiilis. Lk 1, 14-17, 30	Esileht: Skandaalid takistavad Merkot ka Lätis. Tuttav käekiri. Riia linna endised tippametnikud elavad Merko tütarfirma kortermajades. Lk 14: Läti riigil on kindel plaan raputada endalt maha korrumppeerunud riigi kuulsus – see on ametlik põhjus, miks lätlaste rahvuslikku uhkust, Valguse Lossiks ristitud rahvusraamatukogu ei kõlvanud ehitama Merko Ehituse Läti tütar Merks.
ÄP	18.04	Lemmi Kann Luubi all	Lk 16-17 Merks Lätis ehk käbi ei kuku kännust kaugele	Riia poliitikud, kes on otsustanud mitmete ehituste võitjad, elavad Merko ehitatud majades/korterites
ÄP	18.04	juhtkiri	Lk 30 Kuidas Merko ees, nõnda Merks järel	Ettevõtete juhtidel-omanikel mõlemas riigis head sidemed poliitikute ja tippametnikega; mõlemal pool on avalikkuse ette jõudnud kahtlustused sõpradele meelehea valmistamises, mis on sillutanud teed suurte ehitushangete võitmiseks.
ÄP	24.04	Silvia Kruusmaa	Uudis lk 11 Merksi Läti konkurendi juht läheb	Aga hoopis teise juhtumiga seoses – andis altkäemaksu Riia liikluspolitsei

			alkkäemaksu andmise eest vangi	ülemale
ÄP	09.05	Piret Reiljan	Mõnus kinnisvaraäri sugulastega, lk 14-15, Kinnisvara armastab täitureid, lk 16-17	Esileht: Kinnisvara armastab kohtutäitureid. Haamri alla läinud kinnisvara kukkus kohtutäiturite sugulastele otse sülle. Kohtutäituril on justiitsministeeriumiga pooleli vaidlus, kus ministeerium süüdistab täiturit selles, et ta rikkus enampakkumisel vara lähikondsetele müües erapooletuse nõuet.
ÄP	09.05	juhtkiri	Täitur-raisakullid nokivad kinnisvara, lk 30	Aga midagi oleks vaja ette võtta, sest praegu on eettevõtjast kohtutäituri tegevus hämaravõitu: korraldan enampakkumise, määrän alghinna ja ostan kinnisasja endale.
ÄP	13.05	Koit Brinkmann	Uudis lk 6: Maanteeameti hange tekitab teefirmades nõrdimust	Maanteeamet andis pindamistööd firmale, kelle pakkumine riigihankel polnud sugugi kõige odavam. Hankelt kõrvalejäänute arvates oli riigiameti korraldatud hange ebaõnnestunud. – ainult ühel firmadest oli õigeks ajaks muretsetud vajalik pindamismasin – kas nad said infot selle vajalikkuse kohta?
ÄP	22.05	Ralf-Martin Soe	Lk 4-5 uudis: Lang teeb parteide elu raskemaks. Parteilistele sihtasutustele tehtud annetused muutuvad avalikuks	Esileht: poliitiline annetus tuleb varjust välja. Justiitsminister Rein Lang plaanib parteide sihtasutustele tehtud annetuste avalikustamist. Valitsuse kinnitatud korruptsioonivastases strateegias: annetused parteidele peavad olema avalikud.
ÄP	22.05	juhtkiri	Lk 22 Abimajand varjab parteiannetusi	Annetused erakondadele ei tohi jääda anonüümseks, tuleb avalikustada
ÄP	12.06	Kirill Smirnov	Lk 1 Kõrge ametnik käeraudades Lk 2 Narvas arreteeriti kõrge linnaametnik	Arreteeriti Narva linnavara- ja majandusameti direktor Arkadi Nikolajev, keda kahtlustatakse pistise nõudmises ja vastuvõtmises ja riigihangete nõuete rikkumises.
ÄP	13.06	Lemmi Kann	Uudis lk 4-5: RMK jäi vahele vildakate tehingutega	Keskonnaministeeriumi erakorraline audit RMK tegevuse kohta paljastas massiliselt vildakaid riigihankeid ja tehinguid ja pea olematu sisekontrolli tõttu võis audiitorite hinnangul korstnasse lennata kena kopikas kallihinnalist eelarveraha. – aga tegelikult korruptsioonist ei ole siin juttu
ÄP	20.06	Koit Brinkmann Luubi all	Lk 1, 10-13, 26 Põimunud sõprus- ja ärisuhted. Kinnisvaraäri Narva moodi. Narva linnajuhid: kõik on meil korras!	Esikülg: Hea energia linn vähestele valitutele. Avalik saladus. Väikese sõpruskonna tulus äri Narva linna kinnisvaraga. Mõned linnaametnikud on pistisekahtlusega kinni peetud.
ÄP	20.06	juhtkiri	Võidak Narva Eestile tagasi lk 26	Tänane ÄP kirjutab lokaalset korruptsioonist ühes kohalikus omavalitsuses, Narva linnas. Linnavara on kinnistute näol antud, või pigem kandidud, linna osalusega sihtasutustele

				või mittetulundusühingutele, kust need on edasi müüdnud kitsa ringi sugulaste-sõprade-tuttavate firmadele. /.../ ÄP toimetuse arvates on korruptsioon Narvas sedavõrd suureks kasvanud, tegelased enneolematult aplaks muutunud, et see paistab lõpuks Tallinna kätte.
EE	17.07	Argo Ideon	Omaavalitsusjuhid kiidavad jõukaid Tammesid	Viide korruptsioonile Riigikogus
EE	22.07	uudis	Rein Lang korruptsioonivastasest võitlusest: tahet on, aga oskusi napib	
ÄP	23.07	Lemmi Kann	Lk 1 vitriinis „Korruptantide pingerida sai paika“ viide loole lk 8 „Omaavalitsused said korruptsiooniindeksi“	Rein Lang: Tallinna linnavõim on tõrvatilk meepotis; Korruptsiooni mõiste hägusus; erinevad eetika ja väärtusnormid Eesti erinevates paikades
ÄP	25.07	Ralf-Martin Soe	Lk 1, Reiljan soosis oma advokaadi kalaäri. JOKK. Advokaat Tarmo Silla juhitud kalaäri puhkes Reiljani ministriaia jooksul õitsele. Lk 10-13 Riigi toetus röövpüüdjatele. Reiljani advokaat juhib suurejoonelist kalaäri.	Esilehel: Vandeadvokaat Tarmo Silla juhitud kalaärid said Villu Reiljani valitsetud keskkonnaministeeriumilt aastate jooksul mitmeid hüvesid. Praegu on mehed koos atlkäemaksusüüdistusega kriminaaluurimise all. Lk 11: Rohelised: tegemist on korruptsiooniga.
ÄP	25.07	Juhtkiri	Lk 26 Röövpüüdjad Eesti lipu all	
ÄP	28.07	Kadri Jakobson	Lk 1, 4-5, 22 Näitlejad soojendavad end kulka kulul.	Esilehel: Reisile kulka kulul. Näitlejad kasutavad massiliselt kultuurkapitali raha eksootikareisideks, minister Laine Jänes ei tea aga asjast mitte midagi. Raha jagatakse sümpaatia alusel. Kultuurkapitali rahastamise reeglid tuleb läbi vaadata. „selliste reisiprojektide õigsust ei saa vaidlustada... kuid see jätab Eestist mulje, et Eesti on tohutult rikas riik“
ÄP	28.07	juhtkiri	Piki näppe kulka rahajagajatele	„...isegi kultuurkapital on osutunud vaid selleks toruks, mida pidi eelarveraha sihtasutuse asjapulkade tuttavate-sõprade kätte voolab /.../ Kultuurkapitali onupojapoliitika ei toeta Eesti kultuuri, vaid toidab intriige Eesti kultuuriringkondades.
ÄP	28.07	Lemmi Kann	Lk 1 vitriinis viide lk 8 artiklile „Kavandatav seadus teeb advokaatide seotuse firmadega avalikuks“	Esileht: „Tarmo Silla röövpüügimaailm“. Vandeadvokaat Tarmo Silla juhitud ettevõtte kahtlane kalaäri tuli poliitikutele ja advokatuurile üllatusena. Nüüd kavatakse mees liistule tõmmata. Eesti Advokatuuri juhatuse esimees Aivar Pilv: advokaat peab omama nii palju enesekriitilist meelt ja vastutust, et saab aru, millega ta tegeleb.
ÄP	30.07	Ralf-Martin Soe	Lk 1 Väärtuslik osalus peenraha eest	Esilehel: Villu Reiljani eksadvokaat Tarmo Sild sai 9 miljonit väärt osaluse kätte

			Lk 4-5 „Reiljani advokaat kopeeris Hanschmidti advokaati“	100 000 krooniga. Advokaat sai osalise perspektiivses äris sisuliselt peenraha eest. Tarmo Sild sai 90x turuhinnast odavamalt väikeosaluse kiviplokiäris Ecorock, mis sai Reiljani valitsemise ajal 10 milj. kr toetust keskkonnainvesteeringute keskusest.
ÄP	30.07	uudis	Lk 9 „Jänes: kulka raha jagajad on teatrirahva vajadustega kursis“	
ÄP	30.07	Ralf-Martin Soe	Lk 23 arvamus „Kaitsekõne Villu Reiljanile“	Arvamus, et ega need teised poliitikud paremad pole – nii see süsteem toimibki. Ainult et teised ei jää vahele... Kui aga Reiljan kord suu avab, siis..
ÄP	01.08	Koit Brinkmann Luubi all	Lk 1, 12-15 „Liivimaa kroonimata kuningas“	Esilehel: Tegelik Tartu vaim. JOKK. Tartu Ülikooli haldusdirektor Riho Illak juhib alma mater'i varaasju jaga ja valitse põhimõttel. Juba 14 aastat on TÜ rahade ja varade liikumist suunanud Riho Illak ja seda vanadelt roomlastelt pärinevaid juhtimisvõtteid kasutades. „Riigikontroll avastas ülikooli tehinguid uurides, et ülikoolis polnudki korda, mis oleks sätestanud eluruumide ja muu kinnisvara võõrandamise protseduureeglid. /.../ kuidas Illak oma kukrut täidab ülikooli arvelt. /.../ kuldsed käeraud /.../ ehitushanked võidab firma Rand ja Tuulberg – ülikooli ehitusosakond. Neinar Seli: „Siseministril tasuks korruptsiooni tehinguid otsima minna just TÜ-sse“
ÄP	01.08	juhtkiri	Lk 30 Tartu vaim on Riho Illaku nägu	
ÄP	01.08	Kristi Malmberg	Lk 30 toimetaja veerg: Näitlejatest Jupiterid	
ÄP	08.08	Ralf-Martin Soe	Lk 1, 10-13 Magus kinnistu müüdi 10 miljoniga. EBS-i meeste meisterlik diil riigiga.	Esileht: Habakuke meistriklass. EBS-i maja ost. Habakukele kuuluv EBS kasutas magusa kinnistu saamiseks ebaeetilisi võtteid. Suured annetused poliitikele, kapo huvi, rasked kohtuprotsessid, ärihuvide konflikt, poliitike kummalised otsused ning lõpuks ärimeeste omandusse libisev magus kesklinnakrunt – selles loos on kõik need elemendid olemas. Riigi eriti kahjulik pikaajaline leping
ÄP	08.08	juhtkiri	Lk 26 Mis on ajamilook? Küsige EBS-i käest	ÄP on nõrдинud riigi peale, kes oma vara võileivahinnaga käest annab. Selle kinnisvaratehingu ajamilook (tagurpidi koolimaja) on erakondadele annetatud raha. See raha, mis läks Kesk- ja Reformierakonnale, oli suur, 800 000 Kr., kuid jäi kõõmneks tehingu kasumiga võrreldes.
ÄP	21.08	Inderk Karro, Anne Oja	Lk 6 Tallinn plaanib oma TV-sse reklaami müüa	Propagandakanal, maksumaksja raha raiskamine

ÄP	22.08	Esileht + juhtkiri		Ansip avaldas arvamust, et poliitikute majanduslike huvide deklaratsioonid peaksid olema veel läbipaistvamad
ÄP	29.08	Kadri Jakobson	Lk 1, 10-13 Korruptsioonisüüdistus päästetöötajate pea kohal. Pistiseskandaal pitsitab päästkeskuse tippjuhte.	Esileht: Päästeametnike hämar majaehitus. Kohtuasi. Pärnu päästedeepoo ehituse ajal hakkasid kerkima ka päästeameti juhtide majad. Depoo ehituse riigihanke võitis päästeteenistuse juhi klassivenna ja sõbra ehitusfirma Türi. Ehitusfirma hakkas siis paralleelselt ehitama depood ja juhtidele maju.
ÄP	29.08	Koit Brinkmann	Lk 4-5 Narva bojaar sattus kapo haardesse. Narva poliitikul kahtlus politseile pistise andmises	Volikogu liige Aleksandr Mossijev (Keskerakond) maksis 100 000 Kr. Ida Politseiprefektuuri majanduskuritegude talituse juhile vanemkomissar Jevgeni Fedorenkole, kes pidi vastutasuks talituse menetluses olevas kriminaalasjas tegema Moissejevilt rahuldava otsuse.
EE	04.09	Janar Filippov	Krooniline korralagedus linnavalitsuses + linnaametnike must nimekiri	Poliitikute võimu kuritarvitused, Tallinna LV
PM	12.09	Kaire Uusen	Tõe hetk	
ÄP	23.09	Kaisa Tahlfeld	Taal: majanduslangusega ujub kõnts vee peale	Uudisnupp korruptsiooni seosest majanduslangusega
EE	01.11	Janar Filippov	„Vale“ artikkel või „õige“ kohtuotsus	Korruptsioonijuhtumite kohtuotsuste kajastamine ajakirjanduses – Langi-poolne kriitika ajakirjanduse aadressil
EE	11.11	uudis	President: Võitlus korruptsiooniga külvab segadust	President Toomas Henrik Ilves kritiseerib õigussüsteemi korruptsioonivastases võitluses
EE	20.11	Tarmo Vahter	Keegi ei märganud 30 miljoni krooni vargust	Raha kantimised äris
EE	27.11	Toivo Tänavsuu	Sõõrumaa: Eestis korruptsioon takistab, Ukrainas viib elu edasi	Teine riik, mitte Eesti
ÄP	08.12	Kadrin Karner	Juske: korruptsiooniniidid lähevad väga kõrgele välja	„Ma kahtlustan, et korruptsioon on väga sügavalt juurdunud tänasesse Tallinna linnasüsteemi,“ nentis Juske ning lisas, et kohti, mida linnavalitsuses uurida ja kust midagi korruptsioonihõngulist avastada, on päris palju. „Ärgem unustagem, selle viimase, Parbuse (Ivo Parbus, abilinnapea Taavi Aasa nõunik - toim) skandaali puhul otsis kaitsepolitsei läbi ka linnapea kõrvalkabineti,“ ütles Juske, kelle sõnul lähevad korruptsiooniniidid väga kõrgele välja.
ÄP	13.12	Kadrin Karner	Kilk: kõrged ametnikud suhtuvad korruptsiooni leigelt	Kilk nentis, et Eesti korruptsioonisüsteemid on ilmselt keerulisemad ja pigem vaid valitud äriemeeste seltskond, kellel üldse on võimalus sattuda sellisesse olukorda, kus saab võimuesindajatele mingit meelehead pakkuda. Tema sõnul on Eesti poliitiline süsteem muudetud ettevõtluseks kus teenitakse suuri summasid ainult selle vahega, et

				tegemist on maksuvabad teenistusega. Lisaks sellele, puudub ka täpne ülevaade, kui palju sellise ettevõtlusega teenitakse.
PM	13.12	Risto Berendson	Õhk puhtaks!	
ÄP	17.12	Kaisa Tahlfeld	Vaher: korruptsioon omavalitsustes oodatust tõsisem	Narvas, Pärnus ja Tallinnas algatatud kriminaalmenetlused näitavad, et korruptsioon omavalitsustes on tõsisem, kui seda on tajutud või oletatud, märkis IRLi eestseisuse liige Ken-Marti Vaher. Kahetsusväärseks peetakse aga korruptsioonikahtlustuste alla langenud omavalitsuste juhtide valulist reaktsiooni – rünnakut õiguskaitseorganite ja kohtusüsteemi sõltumatuse vastu, ütles ta.
EE	18.12	Priit Hõbemägi	Teeme parbusepäeva!	
EE	18.12	Sulev Vedler, Tarmo Vahter	Eesti poliitilise korruptsiooni neli taset	Poliitiline korruptsioon, poliitikute ja äri seosed
PM	18.12	Rasmus Kagge intervjuu kapo peadirektori Raivo Aegiga	Kapo juht: meie poliitikaga ei tegele	
EE	20.12	Pekka Erelt	Kui salapiirituseäri suunati siseministeeriumist	Ajalugu, Eesti 1930ndatel, piirituseäri, riik korruptiivne
ÄP	22.12	Kärt Blumberg	Jätkus kohtuprotsess Reiljani pistiseafääris	
ÄP	25.12	Ralf-Martin Soe	Paljastus 7: Reiljani advokaat juhib suurejoonelist kalaäri	
PM	30.12	Mart Kadastik	Füür 2008	Ajakirjanikele tehtavad kingitused

Lisa 4. Intervjuude kavad ajakirjanikele ja ekspertidele

Intervjuu kava ajakirjanikele

Tere! Mina olen MTÜ Ajakirjanduse Uurimis- ja Koolituskeskuse uurija ja me viime läbi uuringut, mille eesmärgiks on hinnata **läbipaistvust Eesti ajakirjanduses** ja näha probleemkohti, mis ohustavad meedia läbipaistvat toimimist. Meediategemise läbipaistvuse hindamiseks küsitletakse erinevate meediakanalite ajakirjanikke ja toimetajaid ning meediaregulatsiooni institutsioonide esindajaid. Teie sattusite meie uuringuvalimisse juhuslikult. Tegemist on anonüümse uuringuga, mille tulemustes (sh uurimisaruannetes) ei avalikustata intervjuueeritud ajakirjanike nimesid. Selle tõttu on väga oluline, et vastaksite esitatud küsimustele ausalt ja põhjalikult. Me oleme huvitatud mitte ainult Teie isiklikest kogemustest, vaid paljudele küsimustele ootame Teie hinnangut sellest, kuidas on olukord Teie kolleegide või teiste tuttavate ajakirjanike seas. Seega, peame väga oluliseks Teie hinnangut sellele, kuidas läbipaistvaks peate üldiselt Eesti meediat.

Teilt saadav info on väga oluline, sest uuringu tulemusi kasutatakse koolituste läbiviimiseks, mis suurendaksid Eesti meedia läbipaistvust.

- Kust saate tavaliselt ainekogude kirjutamiseks/ saadete tegemiseks/ lehe kavandamiseks?
- Kui sageli on teemasid pakkunud tuttavad/ sõbrad? Aga juba valmiskirjutatud lugusid?
- Kas töös on tulnud ette olukordi, kus keegi on nõus maksma, et saada oma lugu lehte/ saatesse? On see tavaline, et loo eest pakutakse midagi?
- Kas on pakutud ka muid hüvesid (reisipakkumine, kontserdipileteid, ehitusloa kooskõlastamine jne)? Kuidas olete sellises olukorras käitunud?
- Kas teate oma kolleegide kogemustest sarnaseid juhtumeid?
- Kes need enamasti on, kes pakuvad loo kirjutamise eest midagi?
- Millal peaks loo eest maksma? Millisel juhul on õigustatud loo eest raha või mõne muu hüve saamine?
- Mis probleemid võivad tekkida, kui ajakirjanik võtab loo kirjutamise eest raha? Kas siin on vahet sellel, kas tegemist on avalik-õigusliku kanali või kommertskanali ajakirjanikuga? Kas viimase puhul on raha võtmine õigustatud?
- Kas teid on ähvardatud loo kirjutamisest? Et te midagi kirjutaksite/ ei kirjutaks? Kas ähvardused tulevad pigem oma väljaande siseselt, tuttavatelt-sõpradelt või hoopis avaliku elu tegelastelt?
- Kas olete ähvarduste tõttu jätnud loo kirjutamata?
- Kas teate selliseid juhtumeid oma kolleegide tööst? Tuleb seda ette?
- Kuidas taolises olukorras käituda, kui ähvardatakse?
- Kas olete puutunud kokku olukorraga, kus allikas püüab kriitilise loo nn välja osta, pakkudes vastutasuks midagi (raha, muid hüvesid)?
- Kas olete tajunud toimetaja või väljaande poolset survet teatud teemade käsitlemisele/ mittekäsitlemisele? Kas olete tajunud survet teatud viisil käsitlemiseks, mis läheb kokku väljaande/ kanali üldise poliitikaga? Kuidas seda survet võidakse avaldada? Kas teate oma kolleegide tööst taolisi juhtumeid?
- Millised tegevused on ajakirjaniku töös veel taunimisväärsed (tegevused, mida võiks nimetada ka oma ametiseisundi kuritarvitamiseks)?
- Kui annaksite nüüd 10-palli süsteemis hinnangu meediategemise läbipaistvusele Eestis, kus 1 on üldse mitte läbipaistev ja 10 täiesti läbipaistev, siis mis see oleks? Miks?

Läbipaistmatu

läbipaistev

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Aitäh vastamise eest!

Intervjuu kava ekspertidele

Tere! Mina olen MTÜ Ajakirjanduse Uurimis- ja Koolituskeskuse uurija ja me viime läbi uuringut, mille eesmärgiks on hinnata **läbipaistvust Eesti ajakirjanduses** ja näha probleemkohti, mis ohustavad meedia läbipaistvat toimimist. Läbipaistvuse all mõeldakse siin ajakirjaniku sõltumatust erinevatest huvidest. Läbipaistvust võivad vähendada otsene väline kui ka toimetaja- või väljaande poolne surve. Teatavasti on Eesti meediavabaduse seisukohalt maailmas väga kõrgel kohal (2008.a. oli Eesti piirideta reporterite hinnangul 4.kohal, www.rsf.org). Käesolevas uuringus tematiseeritakse seda meediavabadust sügavamalt – ajakirjaniku igapäevase töö probleemide analüüsi kaudu. Selleks küsitletakse Eesti erinevate meediakanalite ajakirjanikke ja toimetajaid ning meedia eneseregulatsiooni institutsioonide esindajaid. Tegemist on anonüümse uuringuga, mille tulemustes ei avalikustata intervjuueeritud ajakirjanike nimesid.

Uuringu tulemusi kasutatakse koolituste läbiviimiseks, mis suurendaksid Eesti meedia toimimise läbipaistvust. Selle pärast on oluline just Teie kui Pressinõukogu/ ASN-i eksperdi hinnang, kes Te olete kokku puutunud paljude probleemsete juhtumitega ajakirjandusvabaduse realiseerimisel.

- Kui peaksite andma 10-palli süsteemis hinnangu meediategemise läbipaistvusele Eestis, kus 1 on üldse mitte läbipaistev ja 10 täiesti läbipaistev, siis mis see oleks? Miks?

Läbipaistmatu					läbipaistev				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

- Kuivõrd sõltuv või sõltumatu on Teie arvates Eesti ajakirjandus erinevatest huvidest (ärihuvidest, poliitilistest, jms)? Millistes valdkondades on seda sõltuvust rohkem? Miks?
- Milles see sõltuvus/ sõltumatus seisneb?
- Mis on ajakirjanduse sõltuvust suurendanud/vähendanud? Kas see on olnud nii kogu aeg alates 1980ndate lõpust või on siin toimunud mingeid muutusi? Miks?
- Kuivõrd sõltuv või sõltumatu on konkreetne ajakirjanik taolistest huvidest? Milliste pingeväljade/mõjutajate vahel peab ajakirjanik laveerima? Kus tekivad huvide konflikti kohad?
- Mida Te arvate, kas nt see juhtum, kus saate „Laulge kaasa“ tegijad küsivad KOV-lt toetust, et antud valda/piirkonda minna, on eetiline käitumine või mitte?
- Aga see, kui ajakirjanik käib reisil ja selle eest, et ta ei kajastaks reisiviperusi, küsib reisikorraldajalt oma „kannatuste“ kompenseerimist?
- Teate veel mõnda näidet? Kuidas võiks nt ära tunda korruptiivset lugu/ kinnimakstud lugu?
- Millised väljaanded/kanalid on rohkem sõltuvad? Kas näiteks avalik-õigusliku meedia puhul kehtivad teised reeglid/nõuded kui kommertsmeedia puhul?
- Millest peamiselt sõltutakse? Mis on need hirmud, mis takistavad olemast vaba?
- Mis aitaks suurendada ajakirjanduslikku sõltumatust?
- Kuidas tagab praegune ajakirjanduse eneseregulatsiooni süsteem (ASN, Pressinõukogu, eetikakoodeks) ajakirjanduse sõltumatuse?
- Mida veel saaks teha juba olemasolevale?

Aitäh vastamise eest!